

**MINISTERIET FOR
BØRN OG
UNDERVISNING**
KVALITETS- OG
TILSYNSSTYRELSEN

Prøver – Evaluering – Undervisning

Dansk

Maj – juni 2011

Lise Vogt og Charlotte Rytter, Fagkonsulenter i dansk

INDHOLD

PRØVER – EVALUERING – UNDERVISNING	1
INDLEDNING	4
DANSK	5
NYHED	6
RETSKRIVNING OG LÆSNING	6
RETSKRIVNING	6
SVÆRHEDSGRADEN – TEKST- OG INDSÆTNINGSDIKTATEN	7
LÆSNING	14
7 SKARPE TIL DANSKLÆREREN OM LÆSEPRØVEN	19
SKRIFTLIG FREMSTILLING FSA	20
KØN, OPGAVEVALG OG KARAKTERER	21
SAMTALERUNDEN	22
DE SEKS OPGAVER	23
ELEVERNES GENREFORSTÅELSE	32
ELEVERNES ARBEJDE MED SPROGET	35
RETSKRIVNING OG TEGNSÆTNING	36
DISPONERING, LÆNGDE OG FYLDE	37
ORDEN OG LAYOUT	39
MUNDTLIG DANSK FSA	41
OPGIVELSER	41
NORSK OG SVENSK	44
STØRRE FIKTIVE VÆRKER	44
ANDRE UDTRYKSFORMER	46
SAMTIDSLITTERATUREN	46
NOTATER UNDER PRØVEN OG KARAKTERGIVNING	47
FORSKELLEN PÅ PRØVEFORM A OG B	48
PRØVEFORM A	50
PRØVEFORM B	53
FS10 – SKRIFTLIG DANSK	61
DEN SKRIFTLIGE PRØVE	61
1. DEL	62
OPGAVE A: LÆSNING OG SPROGBRUG	62
GODE RÅD TIL UNDERVISNINGEN	64
2. DEL	65
OPGAVE B – MODTAGERRETTET KOMMUNIKATION	65
IDEER TIL UNDERVISNINGEN	68
OPGAVE C - SKRIFTLIG FREMSTILLING	69
DE ENKELTE OPGAVER OG ELEVERNES GENREBEVIDSTHED	71

GODE RÅD TIL UNDERVISNINGEN	82
FS10 MUNDTLIG DANSK.....	83
FORDYBELSESOMRÅDER	85
PRØVEOPLÆG	87
SYNOPSEN – DET FÆLLES AFSÆT FOR DEN MUNDTLIGE PRØVE	88
ARBEJDET MED AT ANALYSERE OG FORTOLKE PRØVEOPLÆGGET – DE DANSKFAGLIGE TILGANGE	89
VURDERINGSKRITERIER	92
GENREKENDSKAB I SKRIFTLIG FREMSTILLING	94
UNDERVISNING, PRØVER OG GENREKRAV.....	96

Indledning

Grundlaget for dette års PEU-publikation er de skriftlige tilbagemeldinger fra de mange beskikkede censorer i dansk. En del af dem er oven i købet censorer i flere discipliner. Det giver rigtig mange konstruktive og uddybende evalueringer om, hvorledes det er gået med årets prøver i skolens store fag.

Naturligvis vil en stor del af indholdet i dette PEU blive lagt på de gennemførte prøver, deres indhold og udformning, prøvekrav, opgavetyper og elevernes honorering af de stillede opgaver. Men der rettes også et blik fremad, hvorledes erfaringerne fra dette års prøver kan bruges konkret i den daglige undervisning. Dette er hovedsageligt skrevet ind i de enkelte afsnit, hvor censorernes tilbagemeldinger har givet anledning til refleksion over fokus og form i undervisningen.

Der har i de sidste par år været en del frustrationer over det mylder af skriftlige genrer, som mange dansklærere oplever, at eleverne skal kunne beherske til afgangsprøven. Opgavekommissionen i skriftlig fremstilling har på denne baggrund skrevet et indlæg, hvor de giver deres vurdering af undervisning, prøver og genrekrav, som vi har taget med i denne publikation.

Mange tak til alle de beskikkede censorer for deres arbejde med vurderingen af elevernes præstationer, for deres indsendte evalueringer og ikke mindst for deres rolle som aktive ambassadører for faget og prøverne.

DANSK

2. maj begyndte årets første skriftlige prøver for 9. og 10. klasse. For en gangs skyld var det skriftlig dansk, der var den indledende danskdisciplin. Forud for prøverne var der udsendt 7 skarpe til danskfaget generelt. Det var en videreførelse af succesen fra 2010, hvor 7 skarpe til læseprøven blev lanceret. Flere censorer har givet udtryk for, at ikke alle dansklærere har været opmærksomme på disse 7 skarpe, så derfor er de placeret her helt i front. De er ment som en tjekliste til læreren.

Læs 7 skarpe til danskfaget og 7 skarpe til læseprøven og forbered dine elever så godt som muligt til prøverne!

7 skarpe til dansklæreren om de afsluttende prøver i dansk

Hvis du kan svare JA til de følgende spørgsmål, er dine elever godt på vej mod de afsluttende prøver i dansk i 9. og 10. klasse.

Dansk FSA

- Læsning**
Har du læst de 7 skarpe til læseprøven?
- Retskrivning**
Er dine elever fortrolige med at bruge ordbøger til opslag, og ved de, at Retskrivningsordbogen også har et afsnit med regler i retskrivning?
- Skriftlig fremsættelse**
Tilbyder din skole mulighed for en samtalerunde? Er dine elever trænet i at læse opgaverne, så kravene er tydelige for dem? Har dine elever et godt genkendelskab, og kender de betydningen af korrekturen?
- Orden**
Kender dine elever vurderingskriterierne for orden? Fx
 - Afsnit
 - Orddeling
 - Et layout, der fremmer kommunikationsværdien af teksten.
- Mundtlig prøve (prøveform A eller B)**
Dækker klassens tekstopgivelser og prøveoplæg alsidigt indholdet i danskfagets områder og genrer? Du kan finde inspiration i prøvevejledningen.
- Vurderingskriterier**
Har du gennemgået vurderingskriterierne med dine elever, så de kender retningslinjerne for karakterfastsættelsen ved de enkelte prøver?

Dansk FS10

- Læsning og sprogbrug**
Er dine elever fortrolige med at bruge ordbøger? Det er deres vigtigste redskab til prøven. Har du læst de 7 skarpe til læseprøven?
- Modtagerrettet kommunikation**
Ved dine elever, at det vigtigste i denne opgave er at sætte sig i modtagerens sted, ramme den relevante sprogform og udvælge de væsentligste informationer?
- Skriftlig fremsættelse**
Er dine elever trænet i at læse opgaverne, så kravene er tydelige for dem? Har dine elever et godt genkendelskab, og kender de betydningen af korrekturen?
- Orden**
Er dine elever opmærksomme på, at ordensstrukturen er afskåret som selvstændig karakter, så den nu indgår i den samlede vurdering?
- Mundtlig prøve**
Dækker klassens tekstopgivelser og prøveoplæg alsidigt indholdet i danskfagets områder og genrer? Du kan finde inspiration i prøvevejledningen.
- Vurderingskriterier**
Har du gennemgået vurderingskriterierne med dine elever, så de kender retningslinjerne for karakterfastsættelsen ved de enkelte prøver?

- Kvalitets- og Tilsynsstyrelsens hjemmeside**
Har du besøgt www.ktsd.dk? Her kan du fx finde:
 - Provevejledningen og vurderingskriterierne
 - "Prøver - Evaluering - Undervisning", hvor du kan læse evalueringen af årets prøver og fagkonsulentens gode råd til undervisningen og prøverne
 - Love og bekendtgørelser
 - Publikationen "Orientering om folkeskolens afsluttende prøver".

7 skarpe til læseprøven står på side 19.

En censor skriver:

7 skarpe skulle hænge over alle læreres natbord!

Nyhed

Fra og med december-prøverne 2011 sker der nogle nyheder i forhold til læsning og retskrivning.

Læseprøvens opgaver til tekst 1-4 og hele tekst 5 og opgaver er nu i et selvstændigt hæfte!

Retskrivning Lærerark	Følgende bliver nu præciseret, når læreren læser op: I kommaopgaven skal I sætte kryds i det felt, der fortæller, hvilket komma I sætter.
Læsning Tekster	På tekstarket står teksten til opgave 1, 2, 3 og 4.
Læsning Opgaver	På opgavearket står multiple-choice opgaverne til opgave 1, 2, 3 og 4. På opgavearket står hele tekst 5, og cloze-test opgaverne er indlagt i teksten.
Læsning Aflevering	Eleverne afleverer kun opgavearket til bedømmelse.

Retskrivning og læsning

3. maj gik 9. årgang op til afgangsprøven i retskrivning og læsning.

Retskrivning

Årets retskrivningsprøve betegnes som alsidig og fin med en passende sværhedsgrad.

”Prøven som helhed er relevant og med et spændende indhold om fortidsmennesker og genetik.”

Prøven lægger sig meget tæt op ad de foregående års prøver i retskrivning. Der er 90 prøveord/items afstemt i forskellige sværhedsgrader, hvilket giver den usikre elev opgaver, som han/hun kan løse, samtidig med at den mest sikre elev også udfordres.

Foruden den traditionelle diktatdel med 47 items, er der igen 5 opgaver i kommatering. Det er nødvendigt at holde fast i kommaets betydning ved hele tiden at prøve i det. Så følger 12 items med rigtig form opgaver, hvor eleverne skal indsætte et angivet ord i den form, der ud fra konteksten er den rigtige. Opgavetypen skærper elevernes sproglige opmærksomhed og grammatiske indsigt.

Det samme kan siges om opgaven fra datid til nutid. Igen en prøvet opgavetype, der viser, at der er behov for fokus på opgaver, der kræver grammatisk indsigt og færdighed i at bruge ordbog og skifte fra en tid til en anden.

Sættet rundes af med klassikeren ”Ret en tekst” med en beretning om dødsstraf og dna. Her møder eleverne et vist antal stave- og sprogfejl. Eleverne får ikke at vide, hvor mange der er, hvilket man jo heller ikke gør, når man til daglig skal rette egne eller andres tekster.

”Sprogfejl er skelnen mellem *ligge/lægge* og *for/får*. Stavefejl er skelnen mellem *udskyld* > *uskyld*, dobbeltkonsonanterne *gg/kk* (*dukker*) og *politikere* > *politikere*, bøjningsformen *påstået* > *påståede* og i den lidt sværere ende et manglende *si* *gerningsstederne* > *gerningsstederne*.”

Nogle censorer savner opgaver i hans/sine, udeladelsesstregerne i fx forårs- og sommerdage og en opgave i ordklasser. En censor skriver:

”Stor forbløffelse over, at der ikke i dette års prøveoplæg var opgaver i ordklasser – nu havde vi jo lige???”

Heri er der en pointe. Ikke alle typer opgaver medtages hvert år. Eleverne skal være klædt på til at kunne møde forskelligartede udfordringer i dansk sprog og sprogbrug. Der kunne for eksempel være følgende varianter:

- Skriv teksten af (december 2007) I teksten er alle ord skrevet hver for sig og med små bogstaver. Skriv teksten af men med korrekt brug af ét eller flere ord og små og store bogstaver.
- Punktum (maj 2007) Sæt punktum, og ret til stort begyndelsesbogstav.
- Punktum og sætningsled (december 2008) Sæt punktum, og ret til stort begyndelsesbogstav. Markér grundled/subjekt (x) og udsagnsled/verbal (o).
- Fra nutid til datid, Ordklasser (maj 2009).
- Ét eller flere ord – små og store bogstaver (december 2009).

Konklusionen bliver naturligvis, at eleverne alsidigt skal kunne mestre det danske sprog. Noget af det sværeste er at klare ordenes endelser og bøjninger.

Sværhedsgraden – tekst- og indsætningsdiktaten

Tekstdiktaten handler om arvemateriale, der stammer fra en hårtot. Hårtotten findes på et museum i Grønland, men for mange elever bliver den slet ikke forbundet med en tot hår fra en person. Det vidner alle de meget kreative bud på stavemåde om, for eksempel var nogle elever på HÅRTOGT! Heller ikke arvemateriale er let at stave.

En censor skriver sådan om del a og b.

- "Det svære her var de store bogstaver i både Københavns og Vestgrønland. Men det er et ganske rimeligt krav, at man skal vide, at landets hovedstad skal skrives med stort! Flere elever troede dog også, at 'universitet' skulle hænge sammen med Københavns."
- Et eller to ord!!! Som set tidligere bliver det mere og mere almindeligt at dele sammensatte ord i to. Sikkert belært af pc'en, der ikke kender de sammensatte ord, og måske har det engelske sprog også en indflydelse her. Som censor kan det være svært at vurdere, om eleven mener et eller to ord, fordi de måske laver en mellemvare! Det vil først blive rettet korrekt, når vi får en digital prøve, så kan de ikke længere drages i tvivl!"

Andre skriver:

- "Passende sværhedsgrad, med fokus på de store syndere – sammensatte ord, stort begyndelsesbogstav og nutids-r. Der er dog stadig et par ord med, der forekommer ukendte for de fleste, hvilket måske ikke er nødvendigt. Facebook-generationen har været til prøve, og "epokegørende" (nr. 40) blev derfor i flere tilfælde til "I poke gørende". Andre versioner var "et opgørende" og "iboende gørende". Mange har tydeligvis ikke kendt dette ord. Et overraskende stort antal puttede et d på "skal"
- "Forurenende" (nr. 19) er ligeledes en fejl, der er overrepræsenteret. Endelig blev "uddødt" (nr.9) i mange tilfælde til "udødt", hvilket unægtelig gav teksten en anden betydning."
- "Især ordene *arktiske* og *epokegørende* voldte mange problemer. Jeg talte hele ni forskellige måde at stave *arktiske* på i en klasse med 18 elever. Min fornemmelse var, at eleverne ganske enkelt ikke kendte ordene, og mht. arktiske er der da noget af en begmand til geografilærerne."
- "Prøveformen er som helhed udfordrende og varieret med en høj, men passende sværhedsgrad. Jeg tror, at prøven giver et godt indtryk af elevernes generelle stavefærdigheder og af hvilke regler, de har tilegnet sig eller ej."

- ”Det er vigtigt at understrege, at regelmæssig træning i brug af ordbog fremmer resultaterne ved prøverne.”
- ”Jeg synes, at der er en tendens til, at der ikke er så mange fejl i de sammensatte ord. – Det er ellers en fejltype, som man nu også meget, meget ofte ser graverende eksempler på i de forskellige medier.”
- ”Her er nogle af de ord fra årets retskrivning, der ikke var så lette, som vi troede. Det giver stof til eftertanke til os alle, der underviser fra 1. – 9. klasse, hvordan lærer vi eleverne at stave og forstå det danske sprog. Dette ikke for at hænge nogle ud, men blot en konstatering af, at der er noget vi ikke gør godt nok.....”

Kreative stavemåder fra årets retskrivningsprøve

<u>Eskimoiske</u>	<u>Epokegørende oftest med ene</u>	<u>arvematerialet</u>	<u>forurenende</u>	<u>afslører</u>	<u>nogen sinde</u>
Eskimoiske	epoge	ave metrale	fouranene	avsløder	
Eskioiske	indpoddere	argemetrtiale	furenen	afslger	nogen sine
Eksimomoiske	ipokke	arvermatrilet	forrentet	avslørrer	nun sine
Eskimoriske	et popu	avematrilet	fourende	avslåge	noolesine
Ekskimoiske	et pokke	gravematrile	forudrene		nolge sine
Iskimoske	poke	rammemateale	farvorendende		nogle sinder
Æskimorigske	ipogge	ave mastalje	forurande	<u>forfædre</u>	
Skimoiske	eboge		forregne	får fedre	
Eskomulisk	eupove		foræne	forfedrere	
Skimoneske	ibrug		fororanene	får fadede	
Ceskimuniske	ipugge				
Enskiomes	etpodengærne	<u>analysere</u>			
Eskomiske	et håbe	andelyser		<u>hårtot</u>	
Iskemor	epopegørnenene			hortåt	
Æskimoist	iprove			hårtåt	
Skimoriske	ipove			hard tåt	
Skimoriske	epoli			hartut	
Esgernogisk	epote			hårtårt	
Eksskimoisikre	epobe			hårtåd	
Eskimologiske	iproger			hårtøt	
Asikoiske	i pogl			høretort	
Eskskiordriske	påpe				
asmatiske	ik proke				
isgemoske	i punketgørne				
ekotiske	en byg gørende				
eskomoiske	inpoga			Vestgrønland	
isikmoigske	Et pukke			vestholland	
ismiskuske	e-poke-børn			vestgrøndland	
emuske	iporkegørne			VestGrøndlan	
	ege poko gørene				

Fra datid til nutid

Ofte har opgaven været at lave ordene om fra nutid til datid. Denne gang var det omvendt. Det gav nogle fejl, men censorerne fandt opgaven god. At kunne omsætte fra nutid til datid og datid til nutid er relevant lærdom.

”Meget god og særdeles relevant opgave, som ikke ret mange elever behersker. Man kan virkelig undre sig over, hvor få der får alle ordene i nutid, og at rigtig mange elever tilsyneladende ikke er klar over, at nutid ender på r. Selvfølgelig bliver nutid forvekslet med navneform i de ord, hvor eleven ikke kan høre endelsen → *publicere, resultere og føre*. **Giver** bliver til *gaven og gaver*, og det er unægtelig noget helt andet. **Tyder** kan hedde *tød*, **fører** bliver fx til *fulgte, gjorde, gav og kom*, **får** bliver fx til *gav, for og finder*. Hvis et ord bliver for vanskeligt, så vælges et helt andet ord fx skrives *udgiver* i stedet for **publicerer** og *fik* i stedet for **modtager**. Det ord, det har voldt flest problemer, er **fastslår**. Der er rigtig mange forskellige bud på det ord fx *fastlægger, fastholde, fastligger, fastslæde, førte, fasttager og fastsloger*. Fortsæt endelig med denne type opgave.”

”Fastslog blev mange steder til fastligger, men det glæder jo en inkarneret campist.”

”De fleste elever klarer opgaven godt, men der er en del som ”glemmer” opgaveformuleringen undervejs og skriver de sidste ord i datid. – God opgave.”

Rigtig form

Denne opgavetype er med hver gang, og det er der en god grund til. For mange elever er det svært at sætte de rigtige endelser på og bøje ordene korrekt.

”Uha, den var svær for de fleste, men en flot og lærerig opgave. Hele opgaven bliver fantastisk som undervisningsopgave. ”

”God og relevant opgave, som klares meget bedre i år, så det er tydeligt, at der er blevet arbejdet med dette. Der er især to ord, som har været svære, og det er: **årenes**, hvor der skrives mange forskellige bud fx *årevis, år, årets og åre* samt **frembragt**, som er et ord, der er svært at bøje, for rigtig mange synes, at det bør hedde *frembringet* eller *frembrunget*.”

”En svær opgave for mange. ”Sno” var en stor udfordring! – En del havde skrevet ”årets” i stedet for ”årenes”. Umiddelbart fungerer ordet i den form – men ikke i konteksten.”

”Forholdsvis mange elever havde svært ved at indsætte den rigtige form, nogen var formentlig mest forvirrede, fordi ordene, som skulle bøjes rigtigt, var forholdsvis svære ord (konstruere, avancere, organisere ...).”

”Denne opgave var den sværeste for de fleste. Især for de svagere elever, selvfølgelig, men jeg mener også, at den kan afsløre mangel på sproglig opmærksomhed og en vis overfladiskhed hos elever, som har mange fejl her. Måske gør det opgaven vanskeligere, at selve tekstens emne er svært tilgængeligt.”

Ét eller flere ord?

Skal et ord sammenskrives eller særskrives? Dette spørgsmål går igen i retskrivningsprøven fra år til år. Det er tydeligt, at mange elever læser engelske tekster på nettet. På engelsk særskrives langt de fleste ord, som vi på dansk samskriver. Samtidig opfanger stavekontrollen, som de fleste eleverne bruger i deres daglige skriftlige arbejde, ikke sammenskrivningsfejl. Som en tommelfingerregel må man lære eleverne, at hvis et ord siges som et ord, så er det også meget sandsynligt, at det skal skrives i et ord.

Opgaven får ros, fordi den berører et emne, der interesserer både drenge og piger.

”Hvis et ord siges som ét ord, staves det som regel også i ét ord.”

Det sværeste ord var dna-profiler. Her skulle eleverne kende § 57,3 der forklarer, hvornår man skal bruge bindestreg i forkortelser.

(3)FORKORTELSER

(a) Sammensætninger

Der bruges bindestreg i sammensætninger med forkortelser:

a-våben, tv-skærm, wc-papir, edb-udstyr, id-kort, VM-kamp, skole-tv, fodbold-VM, VM-tv, SAS-pilot, KODA-afgift, NATO-øvelse, cand.mag-produktionen, ph.d-studerende, B.T.-læser.

Sammensætninger med forkortelser der kan udtales som egentlige ord, og som er skrevet med små bogstaver, kan dog valgfrit skrives med eller uden bindestreg:

Aids-ramte el. aidsramt

Nato-øvelse el. Natoøvelse (el. NATO-øvelse).

Uden bindestreg skrives *iland, uland* og *ubåd*.

Komma

”Ingen tvivl – der undervises nu i kommate-ring. Jeg havde faktisk rigtig mange, som havde dem alle rigtige. Og kun få havde ikke sat kryds.”

Langt de fleste elever sætter startkomma, men det er bare ikke alle, der ved det. Det er ikke nok, at lærerne underviser i korrekt kommate-ring. De skal også videreformidle til eleverne, at vi har ét komma, som giver to muligheder – nemlig at man kan benytte startkomma (komma foran ledsætninger) eller ikke-startkomma, hvor disse kommaer ikke benyttes.

Kommaer mellem helsætninger og komma i opremsninger skal altid være der.

Det er ikke alle censorer, der mener, at det går fremad:

”Kommaopgaven viser med al tydelighed, at tegnsætning på dansk er et meget problematisk område, som ingen behersker. Ikke en eneste elev har sat komma korrekt i alle fem sætninger.”

Ovenstående udsagn gør, at ordlyden fra PEU-2010 her gentages:

På Sprognævnets hjemmeside (www.dsn.dk) kan lærere og elever øve sig i at bruge startkomma eller ikke startkomma. Det kan være en stor hjælp at sætte kryds og bolle.

Startkomma valgt til	Startkomma valgt fra
(Jeg sætter startkomma i teksterne.)	(Jeg sætter ikke startkomma i teksterne.)
Dette komma kaldes populært det grammatiske komma	Dette komma kaldes populært det nye komma
<i>Vi forventer, at det bliver regnvejr.</i> <i>Jeg gik, for at hun kunne være alene.</i> <i>Man siger, at det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt.</i>	<i>Vi forventer at det bliver regnvejr.</i> <i>Jeg gik for at hun kunne være alene.</i> <i>Man siger at det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt.</i>

I de første to sætninger kan der sættes to gange kryds og bolle. I tredje sætning kan der sættes kryds og bolle tre gange. Startkomma sættes, når en ledsætning starter. At der er to sætninger ide to første eksempler og tre i det sidste eksempel, kan eleverne konstatere ved antallet af kryds og bolle. To gange kryds og bolle giver et komma, og tre giver to kommaer.

Årets kommaer så sådan ud:

Af Inuks dna kan man bl.a. se(,) at han havde tendens til skaldethed.	Perioden består af en helsætning og en ledsætning. Kommaet sættes, hvis eleven sætter startkomma.
Man har fundet meget hår fra ham, så han er sandsynligvis død i en ung alder.	Perioden består af to helsætninger, og der SKAL sættes komma.
Da hår let kan renses for bakterier, er det en god kilde til brugbart dna.	Perioden består af en ledsætning og en helsætning. Når ledsætningen står først SKAL der altid være komma.
De bedste betingelser for bevarelse af dna finder man(,) hvor klimaet er koldt og tørt.	Perioden består af en helsætning og en ledsætning. Kommaet sættes, hvis eleven sætter startkomma.
Det materiale(,) som man har fundet i Inuks hår, er til stor gavn for forskningen.	Perioden består af en helsætning med en indskudt ledsætning. Kommaet efter materiale sættes, hvis eleven sætter startkomma. Kommaet efter ledsætningen SKAL sættes.

Ret en tekst

Her prøves eleverne i en færdighed, som de har brug for at kunne hver eneste dag – at kunne rette fejl i egne og måske andres tekster. Hvert år er der nogle, der giver udtryk for, at eleverne bør vide, hvor mange fejl der er, men det skal de netop ikke vide, for sådan er virkeligheden ikke. Det nytter heller ikke noget at regne med et bestemt antal fejl, hvilket nedenstående citat illustrerer.

”En snyder i år!! Kun 7 fejl ☺ Det er selvfølgelig ok, men jeg tror, mange dygtige elever har ledt og ledt efter de sidste 3 fejl.”

Og censorerne er enige i, at det er en god opgave.

”Det er en meget fin opgave med et godt ordvalg. Særlig godt er det at have ligge/lægge-problematikken ”skjult” i teksten. Det er stadig denne opgavetype, eleverne har sværest ved.”

”Stadig en meget relevant opgave. Ikke alle elever når opgaven eller giver op over for den. Derfor bør denne type opgave indgå meget mere i danskundervisningen. De mere morsomme rettelser fremkommer netop i denne opgave. **Uskyld** → *udskud* – *undskyld*. **Arvematerialet** → *av-materialet*. **Uddødt** → *u-død* – *uddømt*.”

”Eleverne er trænete i den type opgave, og de klarer den generelt godt – bedre end tidligere.”

Elevernes håndskrift

”Gå til kamp for de spidsede blyanter!!!!”

”Generelt skriver pigerne så nydeligt! Og drengene skriver, som om de lige er begyndt i 1.kl. – nærmest ulæseligt.”

”Der er ca. 20 %, der nærmest skriver ulæseligt – som om de skrev med tæerne. Jeg synes, man politisk skulle tage stilling til, om vi skal have en kommende generation, hvor så mange skriver så grimt og ulæseligt. Enten skal man acceptere, at eleverne ikke kan skrive og så tilrettelægge prøven elektronisk, eller også skal der åbenbart afsættes undervisningstid til skrive-disciplinen. Det er ikke selve retningen af diktaterne, der trækker tænder ud – det er irritationen over at skulle sidde og tyde de kragetæer, der er blandet med store og små bogstaver og ligner noget, elever i de små klasser har lavet.”

”Svingende. Specielt har jeg i år oplevet flere ”helgarderinger” mellem et og to ord. Og det har jeg givet fejl for.”

”Som helhed skriver eleverne tydeligt nok, især pigerne. Der er dog en del, som skriver for sjusket og grimt, og som derfor måske får flere fejl, end de ellers ville have fået. Det er stadig vigtigt at holde fast i træningen af den personlige håndskrift.”

Censorenes udtalelser taler deres eget sprog. Der skal bruges tid på ind imellem at lade eleverne øve sig i at skrive pænt i hånden med en spidset blyant eller en god kuglepen, og eleverne skal vide, at hvis det ikke tydeligt fremgår om et ord er skrevet i et eller to ord, eller hvis nogle bogstaver er svære at tyde, så har censor til enhver tid ret til at regne det som fejl.

Læsning

”Prøven som helhed fungerer rigtig godt, fordi langt de fleste elever når de fleste opgaver. Det er godt, at den sidste opgave er parentesopgaven, så eleverne kan stoppe, hvor de er kommet til.”

”Jeg synes, at opgavekommissionen de seneste to år har ramt et fornuftigt niveau.”

”Gode tekster med passende teknisk læsemæssig sværhedsgrad. Dog er den samlede læsemængde for alle 5 tekster for lang. Størstedelen af eleverne måtte gætte i mindst én hel tekst. Det giver minimum 8-10 fejl til en habil indholdslæser, der dog læser lidt *langsomt*.”

Der er generel tilfredshed med årets læseprøve, selvom censorerne finder sværhedsgraden høj på grund af teksternes sproglige niveau, emnerne og den stramme tidsplan. Det spores dog samtidig, at læsetræningen i klasserne er blevet mere målbevidst, og flere elever end tidligere når tilsyneladende igennem alle tekster.

Prøven i læsning maj 2010 blev af censorerne beskrevet som meget velfungerende, og de justeringer, der blev indarbejdet i læseprøven 2010, er for de flestes vedkommende videreført til læseprøven maj 2011.

Det drejer sig bl.a. om:

a) prøvens længde	Samlet er prøveteksterne 2-5 på godt 4200 ord, ca. 10 % længere end sidste år, hvilket er inden for læseprøvens ramme. Den begrænsede forøgelse ligger i eventyret, men samlet er prøven meget tæt på maj 2010 i såvel længde som sværhedsgrad.
b) prøvens opsætning	Det er blevet lettere at manøvrere fra tekst til opgaver, og teksternes layout ligger tæt på originalgenrerens layout.
c) prøvens spørgsmål	Der er færre spørgsmål, der kræver sammenstilling af flere informationer i en tekst.
d) prøvens ordforklaringer	I 2011-prøven fandt opgavekommissionen det ikke nødvendigt at indsætte ordforklaringer.

For at sikre en mere ensartet bedømmelse fra år til år indgår der fremover i evalueringen af årets prøve en sammenligning med prøven maj 2010. Nogle hundrede elevers præstationer i maj 2011 blev sammenholdt med de samme elevers præstation i 2010-prøven, som de afprøvede 14 dage inden.

Denne sammenligning af to års prøver vil indgå på evalueringsmødet. Det vil da være muligt at sammenligne de to prøver og justere omsætningstabellen for at tage højde for eventuelle udsving i sværhedsgraden i prøven.

Læseprøven, som den fremstår i dag, er i overensstemmelse med det koncept, der er udviklet gennem fem år. Det indebærer en prøve med fem tekster i forskellige genrer i stigende sværhedsgrad og med appel til forskellige læseteknikker.

”Husk at læse mindst 10 sider om dagen!”

Læseprøven 2011 ser sådan ud:

Elevens navn:	Elevens nr.:
Skolens navn:	Klassehold:
Tilgængeliggendes underskrift:	

Læseprøven består af følgende tekster:

Tekst 1: SE OG HØR (filmoversigt)
Tekst 2: Den lille sne pige (russisk eventyr)
Tekst 3: Hvordan tænker spædbørn? (artikel)
Tekst 4: Benn Q. Holm: Strandet (novelle)
Tekst 5: I mødet med døden får livet mening (anmeldelse)

fsa
Folkeskolens
Afgangsprøve
**DANSK
LÆSNING OG
RETSKRIVNING**
(dansk sprog og
sprogbrug)
LÆSNING
Maj 2011

1

Tekst 1

Den første tekst er en prøve i punktlæsning, hvor eleverne så hurtigt som muligt skal søge enkeltinformationer i en tekst med tilhørende grafik. Der indgår 10 items i denne opgave.

Teksten, som eleverne skal finde konkrete informationer i, er en filmoversigt fra SE OG HØR, en oversigt der er et direkte tryk fra originalen. For at lette overgangen fra tekst til svarark er der lagt en blank side ind efter oversigten. Denne blanke side gør det meget lettere for eleverne at springe mellem opgaver og tekst.

”Virkelig god opgave, hvor kravet om skimming lykkes, fordi alle opgaver netop kan besvares ved at skimme uden at skulle nærlæse, og det er yderst vigtigt. Ellers har eleverne ikke en chance og bruger for lang tid på opgaven, hvorved resten ikke nås.”

Den eneste opgave, der gav problemer var opgave 5, hvor spørgsmålet lød: *Hvilken af følgende film varer længst tid?* Mange elever svarede *Hulk* i stedet for det korrekte svar *Van Helsing*, fordi de begyndte at regne på sendetiden i stedet for blot at aflæse informationerne:

LØRDAG 21.00-23.35 TV3 Actionfilm Van Helsing USA 2004, 145 min.	LØRDAG 23.35-02.15 TV3 Actionfilm Hulk USA 2003, 138 min.
---	--

Eleverne skal således hurtigt kunne afkode og registrere:

- LØRDAG 21.00-23.35 = programsendeflade inkl. program, reklamer, introduktion m.m.
- TV3 Actionfilm = filmgenre
- **Van Helsing** = titel
- USA 2004, **145 min.** = produktionsland, produktionsår, **filmlængde**

Tekst 2

Den anden tekst er et russisk eventyr på 1022 ord og en lix på 27. Niveauet svarer til 5. klasse med 10 items. Selv usikre og langsomme læsere bør kunne nå denne opgave og svare rigtigt på spørgsmålene, der heller ikke er udformet som svære. Denne vurdering holder, idet langt de fleste elever klarer sig fint med næsten ingen fejl.

”Nem opgave og et godt eventyr, som er hurtigt læst, hvilket besvarelsenerne også vidner om, da der er stor rigtighedsprocent.”

”Rigtig godt eventyr, i en passende længde og i et forståeligt sprog. Eleverne kunne relatere sig til forældrenes følelser og stemningen i teksten. Gode spørgsmål, der var enkle og overskuelige.”

”*Den lille snepige* er en nem og overskuelig tekst, som de fleste klarer rigtig fint.”

Tekst 3

Tredje tekst er en artikel *Hvordan tænker spædbørn?* på 1160 ord og med lix på 39 svarende til 7.-8. skoleår. Der er 10 items med spørgsmål til enkeltinformation og forståelse af teksten, samt et par sværere spørgsmål, hvor informationer skal kombineres. Eleverne til afgangsprøven bør kunne komme langt i tekst 3 og 4 for at kunne siges at være nogenlunde sikre og nogenlunde hurtige læsere. Da teksten er hentet fra netadressen *Videnskab.dk* er der ingen særlig opsætning. Teksten er svær for eleverne at forstå. Det skyldes sikkert i mange tilfælde manglende træning i at læse fagtekster. Her må lærerne på banen.

I opgaven falder de middelgode læsere fra og svarer især forkert i opgave 1, 5 og til dels 7. Eleverne har for eksempel svært ved at se, at artiklens udgangspunkt er et spørgsmål til en brevkasse, selvom der i underrubrikken står SPØRG VIDENSKABEN. En del tror, at det er en forskningsrapport.

”Jeg tror, nogle af drengene stod af på denne opgave pga. indholdet. Det er langt væk fra deres verden, men derfor skal de jo kunne læse og forstå teksten alligevel.”

”En meget svær tekst, hvor eleverne især havde svært ved at regne ud, hvilken genre teksten var, og hvad forskellen egentlig er på barnets fysiske udvikling og den sansemotoriske. En tekst, der omhandlede et emne, som lå for langt væk fra elevernes interesseområder.”

Tekst 4

Fjerde tekst er en nyskrevet novelle (Benn Q. Holm: *Strandet*) på 1502 ord med lix 26 (5. klasse), hvilket dog ikke siger noget om den litterære sværhedsgrad. Novellen er på et litterært tolkningsniveau, der må siges at være passende for FSA-prøven i læsning med 10 spørgsmål, der foruden den umiddelbare forståelse også kræver tolkninger. Distraktorerne er dog valgt således, at en sikker læsning udelukker de forkerte svarmuligheder.

distraktor, (af lat.), en fejlagtig mulighed i en prøve, hvor der til et emne (evt. formuleret som et spørgsmål) er opgivet flere svar, hvoraf kun ét er rigtigt (fx en quiz: Er paratakse a) en videnskabelig betegnelse for sambeskatning, b) syntaktisk sideordning, c) et særlig ondartet angreb af paratyfus? (a og c er distraktorer)).

DEN STORE DANSKE
Gyldendals åbne encyklopædi

Meningerne om novellen er delte:

”Novellen ”Strandet” giver eleverne mulighed for indlevelse, men kræver også i høj grad, at de kan tolke og læse mellem linjerne, hvorfor nogle elever opnår en del fejl i denne opgave.”

”Novellen er en god tekst, som rammer målgruppen.”

”En tekst, hvor mange af svarene er baseret på elevens tolkningsmæssige evner. Det synes jeg er rigtig fint, men det er samtidig også en opgave, der for alvor skiller fårene fra bukke-
ne. De mange fejl skyldes altså i mine øjne ikke tekstens omfang og sværhedsgrad.”

”Svarene er klare og logiske, men godt pakket ind. Konteksten er fin. Det er den sværeste tekst.”

”God tekst, med vedkommende problemstilling. Mange elever gode til at se bag om teksten og besvare de sidste spørgsmål.”

”Absolut den opgave med flest fejl.”

”Ikke mange kan læse med *analysebriller*.”

Tekst 5

Den femte tekst er den tekst, der kan afgøre, om eleverne læser meget sikkert og meget hurtigt og dermed kan opnå karaktererne 10 eller 12. Teksten er en anmeldelse af filmen *Armadillo* på 553 ord med lix 41 om forskning i Robin Hood. Altså en sværere tekst med distraktorer, der kræver meget sikker læsning med særdeles god forståelse.

”En god tekst, som fanger mange. At der ikke er flere fejl i denne, skyldes i høj grad elevernes kendskab til det danske engagement i Afghanistan samt kendskab til filmen. Det har givet dem den nødvendige forforståelse.

De, der har mange fejl i denne opgave, har tydeligvis været presset af tiden, eller har slet ikke nået at blive færdige.”

”Sidste tekst – og vanen tro her, hvor der forekommer flest vilde gæt. – Skønt emnet fortsat er særdeles aktuelt, er det stadig et stofområde, som mange elever oplever som eksotisk. En del elever forbandt muligvis ordene ”biograf” og ”mandehørm” med ”pornoskuespil-
lere”, for det var en hyppigt forekommende fejl. – Ingen af de godt 350 opgaver, jeg rettede, var helt fejlfri, men der var dog 15, som fik karakteren 12.”

7 skarpe til dansklæreren om læseprøven

7 skarpe til dansklæreren om læseprøven

Hvis du kan svare JA til de følgende spørgsmål, er dine elever godt på vej mod den afsluttende prøve i læsning i 9. klasse.

- 1. Kender dine elever prøvens opbygning?**
Læseprøven består af forskellige typer af tekster. Det kan fx være:
 - en brochure eller brochureagtig tekst (pjece, køreplan)
 - en opinionstekst (essay, klumme, leder, læserbrev, kronik)
 - en faglig tekst (sagprosa)
 - en fortælling (eventyr, myte, sagn)
 - en nyere fiktiv tekst (novelle)?
- 2. Har I talt om de forskellige opgavetyper?**
I læseprøven er opgaverne indlagt i teksterne eller anbragt efter teksterne. Eksempler på opgavetyper kan være:

Parentesopgave (cloze test):
Hvor eleverne skal finde det rette svar ud af fire mulige.

Multiple choice-opgave:
Hvor eleverne skal finde det rigtige svar ud af fire mulige. Der er kun ét rigtigt svar til hvert spørgsmål.
- 3. Har du forberedt eleverne på prøvens omfang?**
Prøven varer 30 minutter og rummer 30 spørgsmål. Ud over søgeteksten (brochure eller lignende) vil den samlede læsedejl være på cirka 4000-4500 ord. Eleverne skal derfor kunne læse med stor sikkerhed og høj hastighed, for at alle opgaver kan nås og besvares korrekt.
- 4. Har I talt om prøvens sværhedsgrad?**
Tekster og opgaver har varierende længde og sværhedsgrad, og læseprøven er samlet set så svær, at det kun vil være de allerbedste elever, som kan nå at læse samtlige opgaver. Prøven er udformet med stigende sværhedsgrad, så den sidste opgave er den sværeste. Mange elever vil derfor med fordel kunne læse opgaverne i den rigtige rækkefølge, men det er frivilligt.
- 5. Har I talt om, at alle tekster ikke skal læses ens?**
Læsemåde, læseteknik og læseforståelsesstrategi afhænger af, hvad formålet er med læsningen. I læseprøven skal eleverne fx anvende punktlæsning/søgelæsning, oversigtslæsning og nærlæsning.

I Fælles Mål 2009 for dansk kan du finde en gennemgang af forskellige begreber i forbindelse med læsning.
- 6. Prøver - Evaluering - Undervisning**
Har du læst publikationen "Prøver - Evaluering - Undervisning" (PEU-hæftet), som udgives elektronisk på Kvalitets- og Tilsynsstyrelsens hjemmeside? Her kan du blandt andet læse fagkonsulentens evaluering og kommentarer til læseprøven i dansk.
- 7. Kvalitets- og Tilsynsstyrelsens hjemmeside**
Har du besøgt www.ktst.dk? Her kan du fx finde:
 - Prøvevejledningen og vurderingskriterierne
 - Love og bekendtgørelser om prøverne
 - Publikationen "Orientering om folkeskolens afsluttende prøver".

*Læs dem med dine kollegaer og
dit fagteam!*

I 2010 blev der med succes lanceret 7 skarpe til læseprøven. De er blevet revideret og har fået nyt layout, bl.a. for at få det nye logo på for Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen – www.ktst.dk

"God og lærerig lille skrivelse. Den giver et godt overblik over, hvilke krav der er til læseprøven."

Skriftlig fremstilling FSA

Årets FSA-sæt bliver rost for sin forside *Et dejligt dansk sommerbillede med strand og lidt lammeskyer*

Forsiderne på dette års opgaver præsenterer typiske danske kyststrækninger. Som tidligere ønsker opgavekommissionen at give de enkelte års opgavesæt forsider, der i en æstetisk ramme dels gør dem nemme at identificere visuelt, dels fastholder en forbindelse til dansk kultur eller natur. Forsiderne har i øvrigt ikke nogen direkte forbindelse til de enkelte opgaver.

FSA-sættet bliver også fremhævet generelt for alsidigheden i genreudvalget, og det bliver pointeret, at der er mulighed for at udtrykke sig i en sammenhængende og disponeret form på baggrund af spændvidden i opgaverne.

”Hvis målene er blevet opfyldt, bør eleverne være fortrolige med alle opgavetyperne,” skriver en censor.

”Det er fremragende, at adskillige danskfaglige udtryk anvendes i opgaveformuleringerne.”

”Prøvesættet er igen i år sat sammen med stor variation med hensyn til både emne og genre. Det stiller nogle høje faglige krav til elevernes genrekendskab og sproglige formåen, men der er en fin overensstemmelse mellem det, vi skal - Fælles Mål - og det, vi gør. Der

har været mulighed for stillingtagen, refleksion, kreativitet samt forundring, og endelig har der været mulighed for at bruge sin fantasi, MEN der er ingen tvivl om genrerne *øjenvidneberetning, debatindlæg, nyhedsartikel, essay...* er svære at skelne imellem.

”Layoutet fremhæver tydeligt den enkelte opgave, valgte illustrationer/fotos, der understøtter de enkelte opgaver.”

”Passende fordeling mellem fiktive og non-fiktive opgaver. Godt at der også er inddraget en gammel tekst, selv om det ikke tiltalte eleverne. ”

”Fint sæt med mulighed for at skrive i forskellige genrer, der appellerer til forskellige elever. Det er et godt sæt med nogenlunde alsidighed i genrer. Dog er opgave 2 svært tilgængelig for mange, og på trods af at der skal skrives et brev, hvilket oftest appellerer til mange, så er faktum, at eleverne møder lyrik, og det skræmmer mange fra opgaven.”

Køn, opgavevalg og karakterer

Også i år blev censorerne bedt om at registrere, hvor mange drenge og piger, der vælger de enkelte opgaver, og hvilken karakter de får. Sidste år blev 6111 elever optalt – i år 6166. Da en årgang er på ca. 60.000 elever, svarer det til ca. 1/10 af en årgang, hvilket skulle være statistisk validt.

Det samlede resultat viser præcis det samme billede som sidste år:

”Ved karaktererne 12, 10 og 7 scorer pigerne højest, og ved 4, 02, 00 og -3 ”scorer” drengene højest.

FSA	Opgave 1		Opgave 2		Opgave 3		Opgave 4		Opgave 5		Opgave 6		I alt		
	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	P	D	I alt
12	107	39	1	5	50	22	10	17	63	17	28	12	259	112	371
10	190	82	5	2	170	126	38	24	170	78	97	73	670	385	1055
7	172	125	10	4	351	308	37	43	286	193	137	133	993	806	1799
4	74	61	4	5	360	501	20	33	260	256	110	140	828	996	1824
02	19	20	10	8	140	305	3	18	109	172	29	50	310	573	883
00	1	1	5	9	32	78	2	3	15	45	10	14	65	150	215
-3	0	0	4	3	1	3	1	0	1	6	0	0	7	12	19
I alt	563	328	39	36	1104	1343	111	138	904	767	411	422	3132	3034	6166
	891		75		2447		249		1671		833				
	14 %		1 %		40 %		4 %		27 %		14 %				

Opgavevalget generelt ser sådan ud:

Opgave	Procent
3 Flystyrtet	40 %
5 Mistanken	27 %
1 Gør øjeblikket væsentligt	14 %
6 Stadig flere unge har fritidsjob	14 %
4 Du skal da pace dit barn	4 %
2 Smeden og bageren	1 %

Hvis man ser på de enkelte opgaver, fremgår det tydeligt, at opgave 3 vælges af markant flest elever, men også, at antallet af drengebesvarelser er højest. Med en lidt svagere tendens vælger flere drenge end piger ligeledes opgave 4 og 6. Opgave 1 og 5 derimod har stor overvægt af piger.

Genremæssigt viser det, at drengene vælger øjenvidneberetningen, debatindlægget og artiklen, mens pigerne vælger essayet og novellen. Det passer med billedet af, at drenge ofte foretrækker at læse faglitteratur/sagprosa – og altså også at reproducere konkret stof.

Samtalerunden

”Samtalerunden skal indøves i den daglige undervisning.”

2011 var andet år med mulighed for samtalerunde. Ud fra tilbagemeldingerne ser det ikke ud til, at mange elever vælger samtalerunden. Det hænger måske både sammen med, at flere lærere faktisk ikke er klar over muligheden, og at ikke alle skoler tilbyder samtalerunden.

”Mange har ikke selv prøvet det, men vil gerne høre om det og om mine erfaringer, så de kan prøve det en anden gang. Jeg tror ca. 1/4 del tilbyder det. Jeg har selv rigtig gode erfaringer med samtalerunden.”

”Nogle af lærerne var slet ikke klar over, at samtalerunden var en mulighed, men de var meget positive og sagde, at det da helt klart var noget, de ville begynde at kigge på. En enkelt skole (én lærer) var af sin leder blevet frarådet at benytte sig af samtalerunden. Ellers var oplevelserne lidt blandede. Nogle lærere havde bevidst ’øvet’ samtalerunde i løbet af året og havde dermed gjort sig erfaringer med gruppesammensætning, tidsforbrug m.m. på forhånd. Sikker af samme grund var det også dem, der var mest glade for muligheden, og som oplevede, at det havde hjulpet eleverne til prøven. Deres oplevelse var, at det hjalp eleverne til at være åbne over for hele prøvesættet i stedet for bare at låse sig fast på det første, men ikke nødvendigvis det bedste. Det hjalp dem også til at få luget ud i de værste misforståelser i forhold til opgaveformuleringer. Andre lærere var ikke synderligt begejstrede, men havde heller ikke rigtigt forholdt sig til samtalerunden i løbet af året.”

De steder, hvor samtalerunden er blevet benyttet, ser det ud til, at det har været en positiv oplevelse for eleverne, men det understreges, at eleverne skal have erfaringer fra dagligdagen, så de får brugbare rutiner og ved, hvordan de udnytter tiden bedst.

I den nye bekendtgørelse 918, som udkom 13.7.2010 står der i Bilag 1:

1.12. Prøven kan indledes med en samtalerunde af maksimalt 30 minutters varighed af den samlede prøvetid på 3½ time. Samtalerunden foregår i på forhånd aftalte grupper på 2-4 elever. Under samtalen kan eleverne drøfte opgavernes ordlyd, krav, genrer, forståelse af tekst, særlige ord og udtryk, idéer til layout m.v. Eleverne må tage notater, som kan anvendes i den efterfølgende individuelle skrivning.

1.13. Efter gruppesamtalen går eleverne til deres individuelle arbejdspladser og udfærdiger deres besvarelser.

1.14. Skolen skal på forhånd fastlægge samtalerundens varighed, som skal være fælles for alle deltagende elever.

1.15. Eleverne vælger senest en uge inden første skriftlige prøvedag, om de ønsker at deltage i samtalerunden. Samtalerunden er valgfri for den enkelte elev.

De seks opgaver

Nogle censorer gør sig nogle overordnede overvejelser om opgaverne.

”Måske er vi ikke gode nok til at undervise i sagprosaen. Måske er det her, vi skal gøre en indsats. Det er helt klart, set i bakspejlet, at de sidste års besvarelser inden for sagprosaen har vist nogle mangler. Så lad os give netop denne genre et løft!”

”Emnerne i øjenvidneberetningen og i debatindlægget er knap så elevvenlige. Hvorfor ikke lade eleverne debattere emner, som er dem vedkommende? Hvorfor ikke lade dem skildre begivenheder, som rent faktisk har fundet sted i deres levetid?”

Opgave 1 Gør øjeblikket væsentligt

Essay

Med udgangspunkt i en kort artikel fra Alineas tidsskrift *Kolon* skal eleven reflektere over tekstens udsagn og den tilhørende illustration og skrive et essay. Illustrationen er ny og produceret direkte til opgavesættet for at støtte elevens tilegnelse af indholdet i teksten. Opgaveformen er kendt og burde ikke frembyde problemer for den elev, der vælger denne opgave. Udsagnene i artiklen, der er fremsat af præsten Michael Wagner har ikke en religiøs reference, snarere lægges der op til filosofiske og etiske overvejelser.

Der er ikke så mange, der vælger den første opgave – 14 %, men den udløser mange flotte besvarelser, hvor eleven mestrer veksling mellem det personlige og reflekterende plan og er i stand til at udtrykke tanker, følelser og indtryk. Dog er der nogle elever, der glemmer, at der bliver bedt om flere ting i opgaveformuleringen. Opgaveformuleringen, som for alle opgavers vedkommende er anbragt i en farvet boks, lyder:

Skriv et essay med titlen: Gør øjeblikke væsentligt

I dit essay skal du blandt andet reflektere over illustrationen og udsagnene fra artiklen.

Eleverne skal altså:

- skrive et essay
- give essayet en bestemt titel, der er den samme som opgavens navn
- reflektere over illustrationen
- reflektere over udsagnene fra artiklen

For at løse opgaven tilfredsstillende, skal besvarelsen forholde sig til alle disse krav.

Censorerne skriver:

”De få besvarelser, der var, tog fint udgangspunkt i artiklen og illustrationen – ex.; *man kan også se på livet, som en GPS. De fleste har indtastet deres destination og er klar til at køre mod den, men kan godt komme ud på et sidespor alligevel og give turen lidt krydderi. Heldigvis når mange at rette op og komme ud på den lige landevej igen.*”

”For år tilbage var det altid essayet, der stod for tur, når vi beskrev ”fejl og mangler”. Mange undervisere har gjort en stor, positiv indsats for at få dette problem ryddet af bordet, og frugterne kan nu høstes. Resultatet er målbart!”

”Jeg har læst mange rigtig gode essays! Sprogligt set sikre, humoristiske og interessante. Desværre er det de færreste elever, der har reflekteret over illustrationen, og få besvarelser inddrager omtale af Michael Wagner Brautschs udsagn. Eleverne forholder sig dog alle til titlen. De har åbenbart ment, at de var dækket ind, når blot de reflekterede over de samme problematikker. For øvrigt er det en fantastisk god illustration.”

”Lykke er det store tema/det, der er fokus på – ”Øjeblikket” tillægges mindre betydning, nogenlunde sikker genreforståelse, mange filosofiske besvarelser, eleverne har noget på hjerte.”

Opgave 2 Smeden og bageren

Brev

Oplægget præsenterer en gammel tekst af en kanonforfatter, Johan Herman Wessel. Opgaven er dels, at eleven skal kunne tilegne sig indholdet og dels skrive om det i et brev i et nutidigt sprog. For at hjælpe eleven er der er således ikke lagt op til eller forventninger om, at besvarelsen skal kunne affattes i samme sprogtone og form som Wessel! Med placeringen af Wessel i dansk litteraturs kanon ligger det inden for fagets rammer at tage dette stof ind. Opgavekommissionen ønsker med denne opgave fortsat at fastholde lyrikken og de ældre tekster i en danskfaglig kontekst. Opgaven er forsynet med en række noter, der skal lette elevens læsning, og en illustration fra en ældre udgivelse med Wessels digt.

Opgaveformuleringen lyder:

Det episke digt *Smeden og Bageren* er historien om et mord og en usædvanlig retssag. Skriv i et nutidigt sprog det brev, som smeden sender til sin bedste ven efter retssagen.

Eleverne skal altså:

- skrive et brev i et nutidigt sprog som respons på den begivenhed, der beskrives i det episke digt.
- forestille sig, hvad smeden skriver til sin bedste ven, efter at en anden mand er blevet dømt for det mord, som smeden har begået.

Denne udfordring bliver valgt af ganske få elever – 1 %, og det er tydeligt, at de fleste ikke forstår det episke digt. De forstår ikke, at bageren bliver dømt for det mord, som smeden har begået. De tror derimod, at det brev, som de skal skrive i et nutidigt sprog, ER den tekst, som de lige har læst, og de giver sig derefter til at skrive digtet i et nutidigt sprog.

”Hjææælp! Hvad pokker er der sket med lige præcis denne opgave? Ganske, ganske få har valgt opgaven, og man fristes til at skrive: *Det sku’ de aldrig ha’ gjort!* Eleverne har simpelt hen ”oversat” digtet; strofe for strofe. En kopi ... et plagiat uden det mindste tegn på ... *det brev, som smeden sender til sin bedste ven efter retssagen*. Eleverne har forsøgt at plagiere teksten i et nutidigt sprog, og resultatet er nogenlunde læsbart, men på ingen måde nutidigt. I denne forbindelse har det været en bet, at eleverne har haft samtalerunde. Man har bekræftet hinanden i, hvordan opgaven skal løses, og ingen i gruppen har åbenbart været i stand til at stoppe op og *læse og forstå* opgaven.”

”Digtet er skrevet i sprog som alt, alt for mange ikke kan forstå, medmindre de vejledes af en voksen/lærer. Digtets indhold og sprog kommer derfor til at overskygge opgaven – at skrive et brev, og at sætte sig i smedens sted.”

”Jeg vil problematisere, at man ikke har anvendt en nutidig retskrivning i *Smeden og Bageren*.”

”Opgave 2 har været for stor en mundfuld. Mange er sprunget over den på grund af det gamle sprog. De 2 elever ud af 249, som har valgt denne opgave har ved gennemlæsning sagtens kunnet forstå indholdet. Synd, at de skræmmes væk af ældre tekster.”

”Jeg undrer mig faktisk over, at så få har valgt denne opgave. Jeg synes, den var god.”

Opgave 3 Flystyrtet

Øjenvidneberetning

Øjenvidneberetning

- En øjenvidneberetning er en blanding af reportage og fortælling/beretning med en tydelig jegfortæller.
- Det vil sige, at der bør være en del beskrivelser af f.eks. omgivelser og stemninger samt brug af sanser. Øjenvidneberetningen er ligeledes autentisk og troværdig samtidig med, at beretningen har et fortælle-mæssigt "drive".
- Øjenvidneberetning er en blanding af både sagprosa (det autentiske, reportage-iagttagelserne), men den har også et fiktivt præg, da der er tale om en fortælling/beretning, hvor man henter elementer fra fiktionens verden i bl.a. sin opbygning af beretningen. Det vil f.eks. sige, at der er en start, en midte (med fokus på dramaet) og en afslutning.
- Hvis der er for mange novelletræk som f.eks. overvældende brug af replikskifte eller flashback, så trækker det ned. Men dermed er det ikke sagt, at eleverne ikke kan trække på de skrivetricks, de har lært fra fiktionens verden, de skal blot bruge dem med omtanke.

Af Charlotte Rytter

Ingen elever må formodes at have nærmere kendskab til baggrunden for denne opgave, som stiller krav om at skrive en øjenvidneberetning. Den i nogles øjne måske gamle begivenhed er valgt bevidst for at holde afstand. Det er vigtigt, at en besvarende elev forstår at udnytte de faktiske oplysninger, der præsenteres, og at der fastholdes en realistisk tone. En besvarelse vil typisk kunne have en reportages træk – men der er et tydeligt jeg til stede i teksten.

Opgaveformuleringen lyder:

Forestil dig, at du *enten*

a. var om bord på flyet

eller

b. så ulykken fra jorden.

Skriv din øjenvidneberetning om flystyrtet og det efterfølgende redningsarbejde.

Eleverne skal altså:

- udvælge en ud af to situationer
- skrive øjenvidneberetning om flystyrtet
- skrive øjenvidneberetning om det efterfølgende redningsarbejde

Opgaven tiltaler rigtig mange elever – 40 %, men mange glemmer opgavekravet og fortæller mere om den ferie, de kommer fra inden styrtet end selve styrtet og redningsarbejdet. En del besvarelser bliver på denne måde til en slags feriedagbøger.

”Flystyrtet er årets absolutte topscorer. Der er sikkert flere gode grunde til, at så mange elever vælger denne opgave. Mange elever bruger fotoet som afsæt, men glemmer, at de bliver bedt om at skrive en øjenvidneberetning. Lige præcis her opstår problemet. Øjenvidneberetningen er, som ordet siger, en beretning, man er vidne til. Enten i flyet eller på jorden – altså en autentisk beretning, men stadig fiktion, for ingen af vore elever har oplevet flystyrtet i 1991.”

”Elevernes favorit. De svage elever fik noget fornuftigt ud af den. Ingen kunne dog ramme genren præcist.”

”Flot billede, som har inspireret til mange besvarelser. De fleste elever mestrer beretningen – men ikke alle svarer på anden del af opgaveformuleringen - det efterfølgende redningsarbejde.”

”Man fornemmer tydeligt elevernes modenhed, empati og læsevaner i denne opgave eller mangel på samme.”

”Overvejende hensigtsmæssig disponering af øjenvidneberetningen, nogle forstår at anvende flash forward i en kort indledning.”

”Stor indlevelsesevne, sprogligt sansende og beskrivende, ca. 1/2 af besvarelserne indledes med lange ferieoplevelser, der ender med flystyrtsoplevelsen, skævt fokus i min vurdering, hos en del lærere var dette ikke væsentligt i forhold til vurderingen af, i hvor høj grad besvarelsen var dækkende i forhold til opgavekrav.”

Det er helt i orden indledningsvis at fortælle, hvor man kommer fra inden flystyrtet, men det er naturligvis øjenvidneberetningen om flystyrtet og redningsarbejdet, der skal være det dominerende i besvarelsen – det siger opgaveformuleringen helt klart.

”Desværre skriver langt de fleste en novelle, og en del elever er ikke tro mod de faktuelle oplysninger, som gives i oplægget. Fx beskrives eksotiske destinationer og sommerferien, som i elevernes bevidsthed står ”og banker på”, bliver for en stor dels vedkommende skellet i novellen/beretningen.”

”Præcis her opstår diskussionen i forbindelse med bedømmelse af opgaven. Hvor stor indflydelse får det egentlig på karakteren, når genredelen ikke er overholdt; ej heller opgavebeskrivelsen?”

Hertil må svares, at det er absolut belastende for besvarelsen, hvis genredelen ikke er overholdt, og opgavebeskrivelsen ikke bliver fulgt. Et godt sprog vil trække op, men det er jo ikke sådan, at man kan skrive om ”hvad som helst” og så regne med at score en høj karakter.

”I flystyrtet har mange elever vanskeligt ved at inddrage beskrivelser af sanser, tanker og følelser, men inddrager i stedet megen handling, hvorved genren øjenvidneberetning ikke helt rammes.”

”Øjenvidneberetningen synes jeg er for åben i sin formulering. Kommunikationssituationen kunne have været tydeligt angivet. Hvem berettes for? Jeg har læst om alt for mange romantiske ferier i Sverige. For mange elever bruger dette oplæg som afsæt for at fortælle ”jegets” private historie.”

”Øjenvidneberetningen var svær at holde ”skarp”.”

”Der var mange rejsebeskrivelser, hvor selve flystyrtet kun fyldte et afsnit på måske 20 linjer eller mindre.”

”Flystyrtet: stort set alle vil være deltagere frem for tilskuere. Øjenvidneberetningen kræver nok, at censor ikke må være for rigid i forhold til, hvor meget en forhistorie må fylde, men der er dog en grænse for, hvor meget forhistorien skal fylde i forhold til selve styrtet og redningsarbejdet.”

Opgave 4 Du skal da pace dit barn

Et debatindlæg

Debatindlæg

- Et debatindlæg er en skriftlig fremstilling, hvor hovedvægten ligger på en persons oplevelse og holdning til et emne. En debattør er optaget af sit emne og vil forsøge at overbevise andre om, at han har ret i sit synspunkt, og at andre, der mener noget andet, tager fejl.
- I debatanlægget skal du komme med gode argumenter for dit synspunkt. Det er altid en god ide at fortælle, hvad du ved om sagen og dermed overbevise andre med din viden.

Af Charlotte Rytter

En kendt og formentlig uproblematisk opgavetype, der stiller krav om at formulere et debatindlæg med afsæt i de synspunkter, som teksten præsenterer. Modtager for elevens besvarelse skal være et ikke nærmere defineret blad, der henvender sig til forældre til børn og unge. Med tekstens omfang fastholder opgavekommissionen, at der også til besvarelse af opgaver i skriftlig fremstilling kan knyttes forventning om at læse en lidt længere tekst. Illustrationen er den originale fra Politiken og bør støtte elevens tilegnelse af det læste. Den provokerende overskrift og temaet i teksten, fodbold og sport, forventes at skabe interesse.

Opgaveformuleringen lyder:

Skriv et debatindlæg, hvori du kommentere Jon Bøge Gehlerts synspunkter. Dit debatindlæg skal bringes i et blad, som henvender sig til forældre til børn og unge.

Eleverne skal altså:

- skrive et debatindlæg
- være modtagerbevidste, idet debatindlægget skal bringes i et blad, som henvender sig til forældre til børn og unge

Kun 4 % af eleverne har valgt at skrive et debatindlæg.

”Mange drenge har besvaret denne opgave. Her vises et personligt engagement på en helt naturlig måde. Elever med fritidsinteresser ser sig selv i situationen og tager stilling. Der er arbejdet godt med argumentation.”

”En god opgave og fin opgaveformulering. Debatindlægget er en ret svær genre at skrive i, måske skal eleverne have hjælp ved at se et debatindlæg i sammenhæng med opgaveformuleringen... (Men det kan også være svært at skrive et debatindlæg på baggrund af et debatindlæg...)”

”Igen en opgaveformulering, som var alt for svær for eleverne – eller nærmere ikke den rette målgruppe. Opgaveformuleringen havde været bedre egnet på VUC.”

”Mon ikke ordet *pace* får mange elever til at bladere videre i opgavesættet. Hvis man stopper op, bliver næste forhindring synsvinklen. Man skal kunne sætte sig ind i forældrerollen, skal kunne forestille sig rollen som den, der pacer og bliver pacet. Jeg synes helt ærligt, at denne opgave er skudt forbi folkeskoleniveau, ikke som genre, men som emne i en debat!”

”Selv den humoristiske tegning af Jørn Villumsen har heller ikke kunnet lokke ret mange elever.”

”Opgave 4 ramte en del dygtige og bevidste elever med nærværende forældre derhjemme! Her var der både kant og indsigt.”

Opgave 5 Mistanken

En novelle

Her er en kendt opgaveform, som alle elever vil være fortrolige med. Opgaven præsenterer tre specifikke krav til novellen. Disse krav skal overholdes i besvarelsen. Med kravet om at gengive en persons centrale tanker lægges der op til, at eleven ikke skal fortabe sig i uvæsentlige detaljer. Det angives med vilje ikke, om en besvarende elev skal skrive den viste tekst af – det overlades til eleven selv. For nogle elever har det vist sig at være en indirekte støtte i skrivearbejdet at skrive teksten af, fordi de derved nemmere arbejder sig ind i tekstens univers og sprog.

Opgaveformuleringen lyder:

Her er indledningen til en novelle.

Skriv novellen færdig.

Krav til novellen:

- Handlingen skal være realistisk
- De tanker, som Mathias gør sig, mens han venter, skal være centrale
- Novellen skal have en åben slutning.

Du skal ikke skrive den trykte tekst af.

Eleverne skal altså:

- skrive novellen færdig
- skrive en novelle med en realistisk handling
- skrive en novelle, hvor hovedpersonens tanker er centrale
- lave en åben slutning

Kvaliteten af besvarelsene er varierende, men en del giver sig i kast med opgaven – 27 %.

”*Mistanken* kommer pænt ind på en andenplads – novellen skal være realistisk, kunne finde sted i det virkelige liv, ja, Mathias kunne være dreng i en hvilken som helst klasse. Ren fiktion, men det kræver ”sin mand” at kunne krybe ind i Mathias’ hoved og tanker. Hvordan vægter man *at ...de **tanker**, som Mathias gør sig mens han **venter**, skal være **centrale*** i sin bedømmelse?”

”Mange overser i *Mistanken*, at TANKERNE skal være centrale, disse besvarelser går meget hurtigt over i forhøret, hvor der fortælles, hvad der er sket.”

”Blandt disse besvarelser forekommer lange rodede replikker. Ganske få elever har virkelig forstået at skrive en novelle. Mange elever har skrevet et uddrag, nærmest en situationsbeskrivelse indeholdende replikker. Slutningen har været vanskelig. Hvor er ”den røde tråd”? Fælles for alle gælder, at de ikke har kunnet sortere væsentligt fra uvæsentligt. De har glemt forarbejdet, arbejder for hurtigt og redigerer for dårligt. Det har været kedelig læsning.”

”En god opgaveformulering og en god opgave.”

”I de gode besvarelser fremgår det tydeligt, at eleven bevidst arbejder med sproget, således at sprogtonen i de tanker, hovedpersonen gør sig, bliver realistisk og nærværende.”

”Drengen, *Mathias*, er hovedpersonen i novellen, men pudsigt nok er opgaven blevet besvaret af flest piger. De har endda opnået de højeste karakterer!”

”Novellegenren har mange elever - både piger og drenge - kastet sig ud i – og de fleste har også formået at besvare opgaveformuleringen. Ikke alle har været lige heldige med at ramme den rigtige stemning.”

Den åbne slutning volder problemer, for hvad betyder det? Det betyder, at man som læser står med nogle ubesvarede spørgsmål, som måske kan føre teksten ad ukendte stier.

Opgave 6 Stadig flere unge har fritidsjob

Artikel

En opgave, der i lighed med opgaver i flere andre opgavesæt ønsker at knytte tråde til elevernes livssfære og erfaringsverden. Opgaveformen er kendt og har tidligere været anvendt med held. Baggrunden for opgaven er stort set fiktiv, men inspireret af faktiske tekster fra dagspressen. De viste mellemrubrikker er valgt af opgavekommissionen ud fra et ønske om at give eleverne skriveafsæt, der ikke på forhånd definerer besvarelsen. Der er ikke et krav om, at alle mellemrubrikker skal anvendes i en besvarelse.

Opgaveformuleringen lyder:

En avis har planlagt en serie artikler om unges fritid.
En af artiklerne skal handle om fritidsjob og have rubrikken: *Stadig flere unge har fritidsjob*
Forestil dig, at du er journalisten, der skal skrive denne artikel.
Din artikel skal have nogle af mellemrubrikkerne herunder.
Skriv artiklen.

Eleverne skal altså:

- skrive en artikel med en fastlagt rubrik, som er lig med opgavens titel
- skrive som journalist for en avis
- bruge nogle af de foreslåede mellemrubrikker

*”I informationsgenren skal
journalisten forholde sig så ob-
jektivt som muligt til stoffet.”*

Sidste opgave vælges ligesom første opgave af 14 % af eleverne.

”En god opgave og en god opgaveformulering. Den var svær for mange elever, måske kunne det hjælpe at indsætte en del af en artikel, så eleverne får lidt hjælp til genren...?”

”Det er en rigtig god opgave, der kan besvares af de fleste elever, hvis de kender genren. Indholdet er de fleste fortrolige med, men journalistens opgave er mange elever stadigvæk usikre på. Mange skriver uden interviews, referater og henvisninger til undersøgelser. Journalisten forholder sig subjektivt og bliver en alt for central person i opgaven.”

”Opgave 6 har budt på vanskeligheder i forhold til journalistens rolle. De har i mange tilfælde skrevet om deres egne erfaringer og holdninger til fritidsarbejde uden at tænke genre-træk ind.”

”Overraskende få har besvaret denne opgave. Den er ellers let at gå til, da eleverne får meget serveret gennem mellemrubrikkerne.”

”I artiklen om fritidsjob er der desværre også en del besvarelser uden øje for afsender-modtagerforhold, og dermed mister opgaven fuldstændig den sproglige dimension. Flere af disse elever magter ikke at lave et layout i tråd med oplægget, og ”bare” det at skrive i spalter volder problemer. Hvorfor pokker vælger de så opgaven? Det står ganske vist ikke i opgaven, at eleven **skal** mestre layoutdelen, men da form, indhold og layout nøje hænger sammen, kommer den type besvarelse nemt til at fremstå novelleagtig.”

Elevernes genreforståelse

”God genreforståelse hos eleverne, og der var god sammenhæng mellem indhold og form.”

Der spores stor fremgang i forhold til genrekendskab.

- ”Fin genreforståelse, måske fordi sættet i år *ikke* er for dybt nede i undergenrer.”
- ”Det er meget tydeligt, når læreren har vægtet at organisere årets arbejde i genrer (inklusive genrens grafiske lag/kendetegn). Det løfter bundniveauet for hele klassens besvarelser. Det giver eleverne en langt bedre referenceramme til den enkelte genre med alt, hvad dertil hører af sprog, komposition, grafisk lag etc.”
- Der bliver arbejdet meget med genrer, hvilket både viser sig ved, at en meget stor del af eleverne er genresikre, og ved samtalerne med lærerne, der giver udtryk for, at de har arbejdet hårdt med sagen og ærgrer sig, når det ikke fremgår.
- ”Mange havde en fin genreforståelse. Man kunne se, at der var blevet arbejdet på skolerne med emnet (specielt med artikler).”

Til gengæld er det også tydeligt, hvis en klasse er svagt kørende på området. Opgavevalget bliver snævert, og alle besvarelser ligner hinanden.

I det følgende fremhæves, hvad censorerne skriver om de enkelte genrer.

1 Gør øjeblikket væsentligt Essay	• ”Jeg har læst mange gode essays. Oplægget ”Gør øjeblikket væsentligt” var min favorit og også der, hvor de bedste besvarelser lå. Essaygenren passer rigtig mange elever godt, og de mestrer stort set denne genre. De tænker desuden meget over livet, jeg har været imponeret over alle de modne og kloge overvejelser, de får nedfældet på papir. Det har været skønt at læse.” • ”Manglende genreforståelse - eleverne kommer aldrig ud over reflektionsniveauet.” • ”Essaygenren mangler opstramning med fokus på genrens kendetegn, det bliver ofte blot ”skriv om” – Indhold ofte med fokus på LYKKE, måske pga. illustrationen?”
2 Smeden og bageren Brev	• ”Opgaven gav problemer med at skrive et rigtig brev i nutidigt sprog.”
3 Flystyrtet Øjenvidneberetning	• ”God genreforståelse og god sammenhæng mellem indhold og form.” • ”Sikker, stor indlevelse, fantasifulde.” • ”Genreforståelsen er i overvejende grad i orden. For en del elever sker der dog det, at de kommer alt for sent i gang med det relevante, nemlig øjenvidneberetning. Det kan fylde en side eller mere at få pakket kuffert, køre til lufthavnen, komme gennem tolden osv., inden de kommer til det, som emnet i virkeligheden drejer sig om. Derved kan Flystyrtet generelt fremover anvendes som et udmærket eksempel på, at man ikke må lade sig rive med af egne oplevelser om rejseforberedelser og lufthavne eller noget helt andet, men man skal hurtigt finde ind til det centrale i opgaven.”
4 Du skal da pace dit barn Debatindlæg	• ”God genreforståelse og god sammenhæng mellem indhold og form.” • ”De fleste er enige i oplæggets synspunkter. Tydeligvis begrænset kendskab til genren, tendens til at skrive lange passager fra oplægget af, når man vil kommentere.”

5 Mistanken Novelle	• ”Sikker genre og synsvinkel, fin håndtering af både flash back og forward.” • ”Nogle troede måske, at novellen kunne være ”let” at skrive, men det er svært for dem at bygge den op.” • ”Journalistisk vinkel: usikkerhed i forhold til den neutrale/objektive fortæller – en del jegfortællere.” • ”Generelt set magter mange elever ikke opgaven. De fantaserer, hvor den ene tanke bringer den næste med sig, indtil tiden er udløbet, eller de ikke gider mere. Alle besvarelser tager udgangspunkt i oplæg.” • ”Der skal stadig arbejdes med elevernes genreforståelse. Novellen er fx en svær genre at mestre. Ofte bliver den til en lang indre monolog uden ”show it” – detaljer og klimaks, eller den indeholder alt for megen replik. Indholdsmæssigt bliver de noveller bedst, hvor plottet ligger inden for elevernes erfaringsverden.”
6 Stadig flere unge har fritidsjob Artikel	• ”Den journalistiske genre bliver alt for ofte en emnestil med for lidt tilknytning til kilder. Men der hvor der i undervisningen har været arbejdet med journalistiske begreber som vinkling og kilder, skrives der rigtigt gode stile. Og allerbedst der, hvor eleverne har en sproglig bevidsthed om virkemidler. ” • ”Forståelsen er blandet. Glemmer journalistens opgave, men forholder sig fint til indhold og form.”

”Jeg tænker meget på, at vi dansklærere ud over at arbejde med genreskemaer med fordel kan arbejde med øvelser, der træner og åbner elevernes øjne for de kreative sider af skriftlighed.”

Dette sidste udsagn fører over i, hvor vigtigt det er at arbejde med sproget.

Se også genreoversigten side 94/95 og opgavekommissionens indlæg på side 96/97.

Elevernes arbejde med sproget

De positive

”Nogle elever udviser stor sproglig spændstighed.”

- ”Oplevede elever med et FANTASTISK sprog, men også elever med store sproglige vanskeligheder.”
- ”Mange elever forsøger at variere sproget, og en del er meget dygtige til det. Specielt stærke elever, der har valgt opgave 1 og opgave 4, forstår at udtrykke sig strålende.”
- ”I opgave 3 og 5 var det tydeligt, at eleverne havde erfaring med situationerne, så sproget flød godt her.”
- ”3.B *Jeg husker tydeligt, det var i december 1991, og jeg var ude og gå med min hund. Det var en fin dag, som det nu er i december. Himlen var klar, og kun få skyer lå og fyldte i luften. Jeg hilste på mine naboer som jeg plejede på min morgentur med hunden...* Det, synes jeg, er en god indføring i øjenvideberetningen.”

De negative

- ”Det er muligvis egnsbestemt, hvor meget man gør ud af sproget, for i år har sproget været en anelse kedeligt at læse. Der mangler forståelse, leg og kendskab til effekten af gentagelser, metaforer, allitteration, ordsprog – ja, og billedsprog generelt.”
- ”Mange elever er slet ikke bevidste om forskellene mellem privat, personlig og mere formel sprogbrug. Der er fx blevet skrevet mange ’artikler’ i et subjektivt, grænsende til privat sprog. Det vidner for mig om en mangel på den helt grundlæggende forståelse for de enkelte genrers særpræg.”
- ”Jeg kan godt blive lidt trist og bekymret på (skrift)sprogets vegne. Langt de fleste elevers sprog er fladt og unuanceret. Alting er enten fedt eller nederen, og det giver dem problemer inden for stort set alle genrerne, men især inden for de genrer hvor de skal beskrive ting, steder, situationer osv. Man kan mange steder se, at de ved, de skal huske at beskrive, men de har ikke sproget til det. Måske er det, fordi deres forestillingsevne ikke er god. De er vant til at få alle billederne serveret via TV, så de kan ikke danne dem selv? De er vant til hurtig klippertytme, så de ved ikke, hvordan de skal gå ned i tempo og ’dvæle ved detaljen?’”
- ”Spring i tid! Jeg tror, der er mange elever, der er usikre på, hvorfor det er så vigtigt at være bevidst om tiden.”
- ”Meget mangelfuldt. Oftest var opgaverne utroligt korte, hvorfor sproget slet ikke blev udfoldet og i høj grad var præget af grammatiske og sproglige fejl; eks. grundledet udelades, skift mellem nutid og datid, uklar syntaks – manglende tekstbånd.”

De konstaterende

- ”Mange elever benytter sig af låneord – specielt engelske udtryk; ...*bliver for mange et boost til at droppe lektierne...*”
- ”Ordet *omfavne* er ved at blive erstattet af ordet *kramme*.”
- ”Medieverdenen har givet eleverne en katastrofeviden, som her (Flystyrtet) omsættes i mange handlingsverber og tekniske informationer.”
- ”Meget brugt vending: starte ud/starte op.”

De tragikomiske

- ”Der har i år været en topscorer mht. sætningslængde: 102 ord mellem punktum!”
- ”Følgende øvelse i et fly må være ret krævende: *Vi skulle forekomme os helt roligt og spæne os fast.*”
- ”En elev har gjort sig tanker om forskellige eksistensvilkår: *Før du ved af det, har du fået en depression og hænger og dingler ned fra loftet i et reb.*”
- ”Behandlingsgaranti?: *Hospitalet vil se på passagererne i løbet af en uge.*”

Gode råd

Der skal arbejdes, leges og eksperimenteres med sproget. Eleverne skal have en generel bevidsthed om, hvad sproget kan, og de skal bruge det kreativt. Ordvalg kan skabe stemning og sætte rammer. Varieret sætningskonstruktion sætter tempoet og skaber spænding. Et stort ordforråd giver dynamik.

Eleverne skal kunne jonglere med sproget til at beskrive deres omgivelser, følelser og oplevelser. De skal kunne give detaljerede beskrivelser af tanker, overvejelser, meninger, holdninger etc. Gør eleverne nysgerrige. Hvad er det, der gør tekster værd at læse? Gå på opdagelse i gode tekster og prøv derefter at reproducere dem.

Retskrivning og tegnsætning

”Tegnsætning volder stadig problemer. Men som vi kan læse i slutmålene, er der ingen kære mor, der er ingen undskyldning for ikke at få det lært. Det er en stor hjælp for os lærere, der underviser i de ældste klasser, at der sort på hvidt står skrevet, hvad og hvornår eleverne skal kunne mestre fx afsnit, punktum og markering af replikker... Hvis slutmålene skal nås, skal forarbejdet være i orden.”

Heldigvis findes der mange sikre udøvere af såvel stavning som tegnsætning, og her er det tydeligt, at de elever, der kan stave og skrive varieret med stort ordforråd som regel også kan sætte komma. MEN ”Rigtig mange sætter ikke komma godt nok. Nogle sætter slet ikke noget. De kan lære mere om korrekte tegn”. Og det suppleres af, hvilke ”unoder” der i øvrigt forekommer.

”Mon ikke retskrivningsprøven betyder, at opmærksomheden stadig øges, så færdigheder som... *bestemmelse af sætningsled og ordklasser, tegnsætning*... måske ikke ligefrem bliver et hit, men noget alle har en interesse i at lære, fordi det er en ”åbenlys” nødvendighed.”

”Retskrivning og især tegnsætning halter meget i år. Jeg har oplevet hele klasser, hvor ikke én elev kunne sætte kommaer bare nogenlunde tilfredsstillende. For få eleverne kender til reglerne for orddeling. Nutids-r og sammensatte navneord volder stadig en del problemer samt kendskab til ordklassernes endelser dvs. især forskellen på lang tillægsform og bestemt flertal. Endvidere har eleverne problemer med kende forskel på hans og sin, enlig og egentlig, hvis og vis, lå og lagde samt nogle og nogen. ”At vide” er også i rigtig mange tilfælde blevet ”afvide”, og ”nødt til” er uden t.”

Eleverne skal huske

- at lave afsnit
- at sætte punktum
- at sætte komma
- at stavekontrollen skal suppleres med kendskab til endelserne
- at kende forskel på: nogen/nogle, ligge/lægge, for/får hans/hendes/sin, ad/af etc.

Disponering, længde og fylde

”Lær eleverne at disponere deres tekst.”

Elevernes evne til at disponere deres tekster får noget forskelligartede vurderinger. Det virker som om, det er et område, der skal have mere fokus i undervisningen.

”God disponering på hovedparten – enkelte dog med meget lang indledning.”

”En del besvarelser mangler afsnit.”

”Mon ikke eleverne skal lære disponeringskunsten? Jeg tror, langt de fleste elever sætter sig til at skrive direkte. Vi skal lære dem at have et stykke papir ved siden af computeren, hvor de kan forberede deres besvarelse.”

”For få elever gør sig på forhånd overvejelser over disponering i forhold til genre.”

”Disponeringen har indholdsmæssigt set været god. Det gælder dog ikke for novellerne! Eleverne laver enten for få afsnit eller alt for mange.”

”Det er tydeligt, at mange elever er fortrolige med berettermodellen, og det giver en fin disponering af mange besvarelser. Jeg håber, at kompositionen af artikelgenrerne fremover vil blive lige så integreret i danskundervisningen.”

”Lær eleverne at være kvalitetsbevidste.”

”Jeg føler, at en del elever mangler vejledning i at tænke i **kvalitet** i stedet for i **kvantitet**. Besvarelsene er ikke rettet grundigt igennem, og der er ikke arbejdet med sproget, så det bliver spændende og varieret. Mange skriver bare derudad.”

Denne udtalelse fører hen til spørgsmålet om, hvor lang en besvarelse skal være. Det kan der ikke svares entydigt på. Besvarelsen har en passende længde, når den har givet et fyldestgørende svar på den/de opgaver, der stilles i opgavefeltet. Censorerne melder om besvarelser fra 10 linjer og opefter.

En censor vover denne definition:

”Omfang: gennemsnitligt 2 – 2½ side med væsentligt indhold = passende fylde.” Og en anden censor anslår, at gennemsnittet ligger på ca. 3 sider.

”Besvarelsenes længde og fylde er generelt blevet bedre – mere tekst giver større grundlag for bedømmelse. Det er stadig de svageste elever, der laver de korteste besvarelser. Disponeringen i forhold opgavekravene har været vanskelig for nogle elever - især i opgave 3.”

”Det er opløftende, at eleverne virker til at være vant til at forvalte tidsrammen for afgangsprøven. For hvert af mine 8 år som censor har jeg oplevet færre og færre besvarelser, der afsluttes meget brat, hvor det tidligere virkede som om, at tiden bare var gået, og nu skulle der afsluttes.”

”Jeg synes egentlig, at man kan fornemme engagement og skrivelyst hos de fleste elever. Man kan mærke, at de faktisk har noget på hjerte, og at de har tænkt nogle tanker. Når mange af teksterne alligevel ender med at fremstå som tynde og fulde af gentagelser, så er det, fordi de som tidligere nævnt mangler sproget.”

”Jeg har i år ikke stødt på de helt korte besvarelser. Jeg synes, at alle besvarelser har vist en vis seriøs tilgang til prøven. Der har dog været forskel på længde og fylde. Jeg har ind imellem måttet konkludere, at hvis en elev har brugt 3½ time på sin besvarelse, så har den pågældende elev været sproglig usikker. Ved de korte besvarelser skulle der have været rigtig god tid til redigering.”

Orden og layout

Der har været forlydender om, at ordenskarakteren skulle indgå i den samlede karakter ligesom i 10. klasse, men det bliver ikke i dette skoleår. Det kræver en bekendtgørelsesændring, og en sådan kommer tidligst næste skoleår. Men uanset om karakteren er selvstændig eller indgår i den samlede karakter, så er det et område, der skal arbejdes med. De helt basale ting skal være i orden, og eleverne skal vise, at indhold og form hænger sammen.

Den vejledende karakterbeskrivelse for karakteren 12

Teksten er skrevet med harmonisk højrekant. Der anvendes orddeling ved linjeskift. Overskriften er harmonisk i forhold til teksten, og der er balance mellem højde og bredde i teksten.

Afsnit markeres konsekvent. Skrifttypen er valgt, tegn anvendes korrekt, og mellemrum anvendes korrekt i forbindelse med tegn.

Der er meget bevidst arbejdet med layout – særligt i forhold til den genre, der skrives i.

Der kan være enkelte steder med uvæsentlige fejl.

Harmonisk højrekant • Lige højrekant + orddeling • Løs højrekant + orddeling	En harmonisk højrekant betyder, at højrekanten skal se pæn ud. Det opnås ved at lave en lige højrekant og orddeling (manuelt eller automatisk) eller ved at lave en løs højrekant og orddeling (manuelt eller automatisk). Hvis der ikke laves orddeling, kommer der enten huller i teksten eller meget ujævn højrekant.
Harmonisk overskrift • Centreret eller venstrestillet • Passende størrelse i forhold til selve teksten	En harmonisk overskrift står enten centreret eller til venstre. Overskriften skal have en passende størrelse i forhold til den øvrige tekst.
Afsnit • Der skal være afsnit i teksten • Afsnit skal markeres konsekvent	Eleveres tekst skal være inddelt i afsnit, og disse afsnit skal markeres konsekvent, dvs. på samme måde i hele teksten.

Linjeafstand • 1 eller 1,2 anbefales	Linjeafstanden bør sætte på 1 eller 1,2.
Layout • Layout skal passe til genren • Layout skal understøtte indholdet i besvarelsen	Eleverne skal ved hjælp af deres layout vise genrekendskab og understøtte det, de skriver.

”De fleste elever skriver nydeligt på computer.”

”Der er arbejdet med layout i næsten alle besvarelser.”

”Det vil være meget formålstjenligt at arbejde med orddeling og afsnitsinddeling i nogle flere af dansktimerne!”

”Mht. sætningslængder kunne man give eleverne en regel om maks. 20-22 ord, hvorefter man bør sætte et punktum.”

”Nogle elever skrev novellen i liggende format så det næsten lignede en trykt bog. Det ser rigtig pænt ud.”

”Der var blevet arbejdet grundigt med avisartiklers layout. Godt at lægge siden ned ved artikler. En del elever magtede også at lave firkanter til billeder med tilhørende tekst.”

”Det liggende format med 2 spalter fungerer godt i forhold til novellen og essayet.”

”Er der mening i at lægge en 1-spaltes tekst ned? Nej – det virker faktisk *læse-uenligt*.”

”Det er ”in” at lægge teksten ned, men det er bestemt ikke rart at læse de lange, lange linjer.”

”Alle artikler er opstillet i spalter, nogle med underrubrik. Valg af antal af spalter og spalternes bredde kunne der tales meget op. I avisprojekter udtaler medierne, at ”hvidt er grimt”. Det kunne vi give videre til vores elever i arbejdet med layout, hvor der i opsætningen ofte opstår store huller og tomme pladser.”

Mundtlig dansk FSA

Det er spændende at følge fordelingsforholdet mellem prøveform A og prøveform B. Langsomt, men sikkert, vinder prøveform B frem.

Årstal	Prøveform A	Prøveform B	Antal optalte elever
2009	53 %	47 %	
2010	49 %	51 %	2037 elever
2011	43 %	57 %	2310 elever

Af tabellen fremgår det, at fra 2009 til 2011 – altså på 2 år er andelen af elever, der går op efter prøveform B, steget med 10 %, og prøveform A er gået tilsvarende 10 % ned.

Opgivelser

Opgivelseskravene til folkeskolens afgangsprøve er beskrevet i Bekendtgørelse 918, Bilag 1.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=132895#B1>

<i>Prøveform A</i> 1.20. Der opgives et alsidigt sammensat stof inden for fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne omfatter 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere prosa og poesi (og evt. drama) samt sagprosa. Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst to skal være danske romaner. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer forskellige eksempler på anden fiktion og forskellige eksempler på anden ikke-fiktion. Opgivelserne skal fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse. Opgivelserne kan repræsentere stof fra både 8. og 9. klassesetrin.
<i>Prøveform B</i> 1.25. Der opgives et alsidigt sammensat stof inden for fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne omfatter 80-100 normalsider af kortere tekster, bestående af et bredt udvalg af ældre og nyere prosa og poesi (og evt. drama) samt sagprosa. Desuden opgives der tre større fiktive værker, hvoraf mindst to skal være danske romaner. Foruden teksterne opgives der inden for andre udtryksformer forskellige eksempler på anden fiktion og forskellige eksempler på anden ikke-fiktion. Opgivelserne skal fortrinsvis være af dansk eller anden nordisk oprindelse. Opgivelserne kan repræsentere stof fra både 8. og 9. klassesetrin.

Som det fremgår af 1.20 og 1.25 er kravene til prøveform A og B helt identiske.

Ofte bliver der talt om, at opgivelserne skal ”dække de 4 kasser”. Det er ikke altid det, som censorerne oplever. Der kan være mangler i opgivelserne, eller en bestemt genre eller tid kan være meget dominerende. Oplever man det som censor, skal man altid tale med den pågældende lærer om det og forsøge at få rettet op på tingene. Hvis det drejer sig om prøveform A kan det ofte udbedres. Det kan være sværere med prøveform B, fordi på det tidspunkt, hvor censorerne ser materialet, har fordybelsesperioden fundet sted, og prøve-

oplæggene ligger klar. Det er derfor en rigtig god ide, at lærer og censor har kontakt før lodtrækningen til prøveform B finder sted. Hvis fordybelsesområderne ikke alsidigt dækker opgivelserne, er der mulighed for at ændre det.

Censorerne skriver:

- ”Et sted manglede der kanontekster og tekster fra før 1870.”
- ”Tekstopgivelserne har været i orden. Kun mindre formalia, et par kildehenvisninger, har manglet. Men vigtigst af alt; der har været en stor spændvidde i valg af forfatter, tid og genre. Ingen tvivl om at en spændende og fagligt kompetent undervisning har fundet sted.”
- ”Alsidige i fiktion – tendens til at springe over ”Tekster – ikke fiktion – sagprosa” kun medtaget i begrænset omfang.”
- ”Et enkelt sted var pensum over 100 sider. ”
- ”Formalia som angivelse af kilder, årstal og underskrift fra skoleleder var ikke påført.”
- ”Ved andre udtryksformer var der kun en kortfilm.”

HUSK

Husk både samtidslitteraturen og den ældre litteratur i opgivelserne!

Husk sagprosa i opgivelserne!

Husk at opgivelserne højst må være på 100 sider!

Husk tydelige kildeangivelser!

Husk at skolelederen SKAL skrive under på opgivelserne!

Husk at der skal være mindst to eksempler fra hver af de nederste to kasser, fx kortfilm, tegneserie, dokumentarprogram og pressefoto!

Opgivelser og prøveoplæg	Fiktion	Ikke-fiktion
Tekster Til FSA opgives 80-100 normalsider og tre større fiktive værker. Mindst to af de større fiktive værker skal være danske romaner. Det tredje fiktive værk kan være: drama, spillefilm, hørespil, tegneserialbum, original novellesamling, original digtsamling m.m. En normalside består af 1300 bogstaver.	Ældre og nyere litteratur Poesi, prosa og eventuelt drama, fx: Roman Novelle Drama Digt Kortprosa Manuskript Eventyr Essay	Sagprosa Fra aviser, tidsskrifter etc.,fx: Artikel Avisleder Læserbrev Kronik Voxpop Annonce Fagbogsuddrag Essay
Andre udtryksformer	Anden fiktion end litteratur, fx: Spillefilm Novellefilm Kortfilm Musikvideo Tegnefilm Tegneserie Kunstabillede Teater Tv-dramatik Hørespil Computerspil	Andet sagstof end sagtekster, fx: Reklame (trykt) Tv-reklame Nyhedsudsendelse Dokumentarprogram Interview Radiomontage Informationsudsendelse Sportsprogram Pressefoto Internetside

En censor udtaler, at det kunne være fint, hvis det blev et krav, at tekstopgivelserne skal sættes ind i skemaet vedrørende fiktion/ikke-fiktion og anden litteratur/andet sagstof end sagtekster, for at den enkelte lærer får mere overblik over sine opgivelser og undervisning. Det bliver næppe et krav, men vi kan forlange af hinanden, at bekendtgørelsens krav overholdes, og skemaet kan være en hjælp til, at dette sker.

Norsk og svensk

I opgivelserne må der meget gerne indgå nordisk stof, men til prøven skal man altid huske, at prøveoplægget skal være på dansk. Det bliver der holdt meget fast på for at stille eleverne bedst muligt. Eleverne er oppe til en prøve i dansk!

”Norsk og svensk indgår kun sparsomt i opgivelserne.”

”Der er ikke tale om mange tekster: kortfilmen: Pin up, At döda ett barn af Stig Dagermann, et uddrag af Ondskab og filmen Ondskab. Som eneste udenlandske tekst derudover er Ophelias skyggeteater af Michael Ende – i dansk version.”

”Kun et af stederne havde norske og svenske tekster med i opgivelserne – jeg tror næsten, det er første gang, jeg har oplevet, at det er med!”

En enkelt lærer nævner Tage Danielsson: ”Sagan om flickan som ville bli berömd.”

Større fiktive værker

Det er altid spændende at se, hvilke større fiktive værker, der bliver anvendt. Årets top 10 i forhold til danske romaner ser sådan ud.

Større fiktive værker 2011	
Intet	Janne Teller
En-to-tre-NU!	Jesper Wung-Sung
De gale	Kim Fupz Aakeson
Alting og Ulla Vilstrup	Kim Fupz Aakeson
Det forsømte forår	Hans Scherfig
Supernova	Anders Johansen
De hvide mænd	Kenneth Bøgh Andersen
Hosekræmmeren	St. St. Blicher
Date med en engel	Ronnie Andersen
Nordkraft	Jakob Ejersbo

Listen bygger på de opgivelser, som de mundtlig beskikkede censor har givet tilbagemelding om. I forhold til 2010 kommer *Nordkraft* ind i stedet for *Den kroniske uskyld* af Klaus Rifbjerg, ellers er de 10 større fiktive værker helt identiske med 2010-listen. Blot er der byttet en smule rundt på rækkefølgen.

Senere på året vil der komme endnu en topti liste, der vil bygge på opgivelser fra 100 tilfældigt udvalgte skoler spredt rundt i landet.

Ved de mundtlige prøver er det altid interessant at se, hvor meget de større fiktive værker fylder, og i hvilken grad prøveteksterne har sammenhæng med værkerne. Nogle steder perspektiverer eleverne slet ikke til dem – andre steder er det tydeligt, at de virkelig er blevet bearbejdet grundigt og på en eller anden måde har gjort indtryk.

”I de fleste prøveoplæg havde eleven mulighed for også at perspektivere til hovedværkerne, og de gjorde flittigt brug af det.”

”Romaner og film indgik fint i fordybelsesområderne.”

Dejligt når ovennævnte billede tegner sig, men somme tider hedder det:

”De større fiktive værker spillede en meget lille rolle i forhold til prøven, og der blev ikke perspektiveret til dem en eneste gang.”

Nr. 2 på listen får disse ord med på vejen:

”Jeg tror, alle havde ”1,2,3...nu” af Jesper Wung Sung – den har været fast inventar de senere år – den er let læst, og både drenge og piger kan lide den. Derudover var der ”Det forsømte forår”, ”De gale”, ”Intet”, ”Supernova” og af film ”Drømmen” og ”Pelle Erobreren”. ”1, 2, 3... nu” var fint repræsenteret i prøveteksterne – jeg synes, det kneb lidt med de øvrige.”

Konklusionen må være:

*Husk mulighed for forbindelse til de større fiktive værker
i nogle af prøveoplæggene/fordybelsesområderne!*

Andre udtryksformer

Der er helt klar overvægt af skrevne tekster, især fiktive, i opgivelserne, men her er en inspirationsliste til andre udtryksformer lavet på baggrund af det, censorerne har mødt.

Andre udtryksformer	Anden fiktion end litteratur, fx:	Andet sagstof end sagtekster, fx:
	<i>Kortfilm</i> Pin – Up, 100 m fri, valgfarten, Rejsen på ophavet, Gråvej.	<i>Dokumentarfilm</i> Fra Thailand til Thy, fra Thy til Thailand, Aarhus, før gæsterne kommer, Tal til mig. Forskellige DR1 dokumentarer
	<i>Spillefilm</i> Rene hjerter, To ryk og en aflevering, Unge Andersen. H. C. Andersen og den skæve skygge	<i>Hjemmeside</i>
	<i>Musikvideoer</i> Johnny - Nordstrøm	<i>Pressefoto</i> Årets pressefoto 2007
	<i>Kunstbillede</i> Udslidt – H. A. Brendekilde, Udvandrere på Larsens Plads – Edvard Petersen, Redningsbåden føres gennem klitterne – Michael Ancher, Danmark – Peter Carlsen, Det Hirschsprungske familiebillede, Ung kvinde ved klaveret af Vilhelm Hammershøj.	<i>Kampagnefilm</i> Jeg er bare den logerende – Lone Scherfig, Manden der havde en grønthøster i hovedet – Søren Kragh Jacobsen.
	<i>Besøg på AROS i Århus</i>	<i>Levende og trykte reklamer</i> Party now, apologize later, rape, JBS, Kære FC København, Who needs glass slippers.
	<i>Besøg på kunstmuseet i Horsens</i>	

Samtidslitteraturen

Til spørgsmålet om, hvordan samtidslitteraturen er repræsenteret i opgivelser og prøveoplæg lyder nogle af svarene:

”For første år vil jeg skrive: FINT. Der er arbejdet med meget fine og forskellige nye tekster. Det er et rigtig godt boost, og fint at der nu er hul igennem!”

Samtidslitteratur i opgivelserne

- En dag skinner solen på en hunds røv – Sanne Munk Jensen
- Den blomstrende have – Naja Marie Aidt
- Gi' mig Danmark tilbage – Natasja
- I Danmark er jeg født – Isam
- Polterabend – Jan Sonnergaard
- Tennis – Kim Fupz Aakeson
- Hindbærsmittet – Søren Ryge Petersen
- Glæden ved sko – Maj-Britt Willumsen
- Hjertemor slikker fløde – Hans Otto Jørgensen
- Sin herres stemme – Kim Fupz Aakeson
- Lille fisk – Martin Pedersen
- Ægte brøker – Jesper Wung Sung
- Aktuelle artikler

”Personligt synes jeg, ældre litteratur fylder meget. Jeg tror, mange er MEGET opmærksomme på danskkanon, hvilket vi selvfølgelig også skal være, men det er altså svært tilgængeligt stof for eleverne, og jeg synes, det de senere år er gået ud over den nyere litteratur. Vi kan simpelthen ikke nå det hele!”

”Begge klasser havde arbejdet med litteraturhistoriske forløb. Der var en god balance mellem opgivelser og prøveoplæg. Naja Marie Aidt, Helle Helle og Kim Fupz Aakeson hittede i opgivelser og i prøveoplæg.”

”Natasja: Giv mig Danmark tilbage er et hit. Alle skoler har denne tekst med enten på tekstopgivelser eller som prøveoplæg.”

Notater under prøven og karaktergivning

Det gennemgående mønster er, at censor tager mange noter under eksaminationen og læreren meget få. Læreren må så efterfølgende supplere sine noter, da de skal gemmes i et år til brug for evt. klagesager.

”For læreren er det nærmest umuligt at nå at tage notater undervejs. Som censor er det muligt, og jeg har valgt at bruge skemaet fra evalueringshæftet, det fungerer rigtig godt, og det er også det, jeg ser lærerne bruge. Jeg opfordrer læreren til at skrive mere fyldestgørende notater samme dag for på den måde at have en chance for at kunne huske forløbet.”

”De gange vi havde brug for at drøfte en præsentation, var det notaterne, vi vendte tilbage til – alt i alt fungerer det rigtig fint.”

”Jeg skriver meget undervejs. Jeg er tilbøjelig til at notere, hvilke hovedområder eleven taler om – og om indholdet i det, de siger.”

”Vedr. mundtlig fremstilling noterer jeg eksempler på elevernes vage og upræcise vendinger, hvis det er udtalt hos eleven.”

”Fortolkningen’ af præstationen foregår først, når vi i fællesskab voterer. Skemaet fra prøvevejledningen er genialt. Karakterbeskrivelse for FSA mundtlig dansk ligeså. I et enkelt tilfælde havde vi beskrivelsen af 7-trinsskalaen i brug. Vi vaklede mellem to karakterer – det skabte klarhed at læse, hvad for eksempel karakteren 4 står for.”

Ovenstående klip viser tydeligt, at noterne har stor værdi i den efterfølgende karakterfastsættelse. Det bedste udgangspunkt for en votering er at have de vejledende karakterbeskrivelser liggende og sammenstille ordlyden med elevens præstation. Gode noter kan dokumentere den ”rigtige karakter”. I tilfælde af uenighed skal det altid være faglige argumenter, der er afgørende.

Ned i noterne, op i argumentation!

Til eleverne siger vi *Ned i teksten, op i karakter*. Til lærer og censor kan man sige: *Ned i noterne, op i argumentation!*

Forskellen på prøveform A og B

Den væsentligste forskel på prøveform A og prøveform B ligger i nøgleordene *fordybelse*, *indsigt* og *perspektivering*. Det er disse områder i prøveform B, der skal lægges særlig vægt på i vurderingen og karakterfastsættelsen. Grunden til de skærpede krav ved prøveform B er naturligvis også den øgede forberedelsestid og elevernes mulighed for selv at vælge prøveoplæg.

”Vurderingskriterierne ligner i overvejende grad kriterierne ved prøveform A, men den udvidede forberedelsestid og elevens mulighed for selv at vælge sit prøveoplæg indvirker på kravet til *fordybelse*, *indsigt* og *perspektivering*.” (Vurderingskriterier, Prøvevejledningen s. 50)

I vurderingskriterierne skiller prøveform B sig ud på to afgørende punkter:

- Indsigt i prøveoplæggets indhold og i sammenhængen med fordybelsesområdet
- Perspektivering til fordybelsesområdet, opgivelserne og evt. andet stof

”Når eleverne skal perspektivere, skal de primært kunne perspektivere deres prøveoplæg til fordybelsesområdet, som er forankret i opgivelserne. Derudover må de perspektivere til andet relevant stof, og læreren kan til enhver tid i den efterfølgende samtale stille spørgsmål til alle opgivelserne – ikke kun det stof, der har med fordybelsesområdet at gøre.” (PEU 2010)

Det er netop på dette område at kravene til prøveform B er meget større end til A!

I den vejledende karakterbeskrivelse kommer forskellen til udtryk således i beskrivelsen af karakteren 12 (markeret med kursiv):

Prøveform A	Prøveform B
Der er en sikker og overbevisende <i>forståelse</i> af hovedindholdet	Elevens præstation viser <i>stor indsigt i prøveoplæggets indhold og i sammenhængen mellem oplæg og fordybelsesområde</i>
Fortolkningen er særdeles velbegrunderet ud fra præcise og analytiske iagttagelser i prøveoplægget	Fortolkningen er særdeles velbegrunderet med analytiske iagttagelser i prøveoplægget og viser <i>indsigt i sammenhængen mellem sprog, indhold og genre.</i>
Brug af danskfaglige tilgange er sikker og bærer præg af overblik	De danskfaglige tilgange er <i>velvalgte og velbegrunderede</i>
Perspektiveringen er velargumenteret, og eleven viser indsigt i mange danskfaglige områder	Perspektiveringen til danskfaglige område <i>fra opgivelserne og til andre tekster og udtryksformer begrundes sikkert med forskellige faglige argumenter.</i>
Fremstillingen er veldisponeret	Disponeringen af præsentationen er <i>velvalgt, klar og meget hensigtsmæssig</i>
Samtalen om det faglige stof bærer præg af opmærksomhed og velovervejede svar	Samtalen om det faglige stof viser <i>stor indsigt i faget</i> , opmærksomhed og velovervejede svar
Oplæsningen er tydelig og velartikuleret med blik for tekstens genre og indhold	Oplæsningen er tydelig og velartikuleret med <i>særlig</i> blik for tekstens genre og indhold

Prøveform A

Prøveoplæg

Evalueringerne af de mundtlige præstationer ved prøveform A giver indtryk af, at mange præstationer ligger meget på det jævne, men heldigvis berettes der også om gode præstationer, hvor eleverne tydeligvis er blevet undervist i at læse tekster både på, mellem og bag linjerne.

”Meget traditionelt. Man kan godt skimte analysearket. Det er typisk resume, tid, sted, personer, og – når de får vredet armen om – sproget!!! Jeg synes, eleverne har svært ved at være tekstnære, men 40 minutter er heller ikke meget tid.”

”Eleverne havde svært ved at danne sig et overblik over teksten. Det blev mest til spørgsmål/svar.”

”Langt de fleste elever startede med at give et referat. Det skabte åbenbart tryk hos eleven, og lærer og censor fik således hurtigt et indtryk af elevens forståelse af teksten. Alle her viste eleven, om han/hun var i stand til at disponere tid og stof, og hvordan han/hun formulerede sig. Nogle elever brugte megen tid på at snakke indhold og kom først senere, oftest på lærerens foranledning, ind på formsiden. Andre var i stand til at snakke form, indhold og inddrage fx sproget til belysning af, hvilken betydning det får for teksten.”

”Svage elever har for meget referat, men ellers er de danskfaglige tilgange med undersøgelse af ”tomme felter” tydelig. Jeg oplevede rigtig god og alsidig undervisning.”

”Det er vidt forskelligt, hvordan eleverne griber fremlæggelsen an. De fleste starter med et resume af teksten, enkelte med flere gange oplæsning af centrale tekstafsnit. Andre udvalgte fikspunkter i teksten og tolkede derudfra. I nonfiktion er der tydeligt større ”binding” til form end i skønlitteratur.”

”Generelt var eleverne ikke så veldisponerede som ønskeligt, flere præsenterede ikke teksten og gik ikke fra analyse til fortolkning, men startede ud med en snak om hvad tekstens budskab var. Flere elever startede dog med et resume af teksten. Eleverne fokuserede mere på budskab end egentlige detaljer, sprog, personkarakteristik. Få elever brugte modeller som berettermodel, kontraktmodel og aktantmodel, men havde svært ved at omsætte, hvad de egentlig kunne bruge inddelingen til.”

Oplæsning

Punkt ét ved oplæsning er, at eleverne ved, at de skal læse op. Nedenstående situationer er yderst uheldige.

”Er det nu, jeg skal læse op?” ”Hvis jeg skal læse op, så tror jeg, jeg læser... øh ... øh”.

”Her var der tale om elever, der ikke anede, de skulle læse op... Hvad mon gik galt? For resultatet giver vel næsten sig selv!”

Heldigvis har langt de fleste elever forberedt sig på oplæsningen, og de anvender tekststykket som et fokuspunkt – en måde at åbne deres tekstarbejde på. Det fremhæves ligeledes, at mange elever er gode til at fortælle, hvorfor de vælger et sted, de læser op.

Ved andre udtryksformer, prøveform A, er det læreren, der skal finde egnede oplæsningsstykker – ca. ½ side svarende til 650 ord. Oplæsningsstykket skal have forbindelse til prøveoplægget, men det er en balanceakt at finde et stykke, som ikke forærer eleven stof, som de ellers ville have haft mulighed for at demonstrere, at de kunne.

”Tekststykker, der skulle bruges til oplæsning i forbindelse med fx kortfilm, gav mange spekulationer. Hvis man vælger en anmeldelse af filmen, kommer man, som lærer, nemt til at forære eleven fx en tolkning og/eller nogle observationer af filmen, som eleven ikke nødvendigvis selv finder frem til!”

”Tekstvalg til oplæsning var relevant i forhold til opgaven. En enkelt tekst til en reklame, fortalte om reklamer. Det gjorde jeg indsigelse imod, idet det ”stjæler” elevens svarmuligheder.”

”Det ER svært at finde relevante oplæsningsstykker. I et enkelt tilfælde var oplæsningsstykkerne så informative/fortolkende i forhold til prøveoplægget, at eleven ville få svært ved selv at komme frem til en konklusion uden at gøre brug af oplæsningsteksten.”

”Generelt har eleverne været gode til at samtale om teksten og se teksten fra flere perspektiver. Elevernes oplæsning bar præg af enten:

- god analytisk forståelse ved udvælgelse af tekststykke, hvor pointen, vendepunktet, personbeskrivelse el. lign. var
- eller tilfældighed og dermed blot fra starten af teksten.”

Perspektivering

God perspektivering kan læres. En perspektivering er ikke en konstatering af noget, man ”synes”. En perspektivering er en præcis iagttagelse vedrørende prøveoplægget som sammenstillet med tekstopgivelser og/eller andet relevant stof tilfører prøveoplægget noget ekstra. Det kan være en ny vinkel at se et problem på, en understregning af en pointe eller noget helt tredje.

”De fleste elever valgte at perspektivere til de læste tekster. Mange var fantastisk gode til at inddrage nogle iagttagelser fra prøveoplægget sammen med eksempler fra tekstopgivelserne. Mange elever gav udtryk for en tilfredsstillelse ved mødet med ”det kendte”. En ahaoplevelse med nye erkendelser.”

Appel og ros fra censorer

Først en appel.

”Kunne der ikke sendes et hyrdebrev ud om ikke at lade tekster gå igen – slet ikke på kostskoler, hvor eleverne snakker om og drøfter prøverne. Den stakkel, der får fejlinfo fra en kammerat er lost.”

Og så ros.

”De tilsendte opgivelser er meget fine med hensyn til genrer og perioder, og de dertil udfærdigede prøvetekster er FLOT tilpasset krav og opgivelser.”

”Det ER altså en fornøjelse at være censor ...: søde, motiverede elever, og mit indtryk af læreren og prøvesituationen kan nærmest udtrykkes således: en sammensmeltning af engagement og faglig dygtighed, personlighed og empati, som både inspirerer og engagerer eleverne. Prøveform A”

”Fine tekstopgivelser og tilsvarende gode prøveoplæg. En helt ung, nyuddannet danskfagligt entusiastisk lærer eksaminerede. Han havde, trods den manglende rutine, et imponerende overblik, og eleverne havde været gennem alt relevant stof i alle krævede genrer. Endnu 2 herlige dage for en gammel degn!!! og så i A-prøven, som gav eleverne gode chancer for at vise, hvad de har fået ud af undervisningen.

Prøveform B

Fordybelsesområder

”Denne B-prøve er det flotteste arbejde, jeg har mødt i mine snart mange år som censor. Perfekt arbejde hos elever, undervisning og vejledning fra lærer i top.”

Det er dejligt, når arbejdet som her går op i en højere enhed, men helt så let går det ikke altid.

”Fordybelsesområderne var relevante og gennemtænkte, men brede. I princippet kunne alle elever vælge noveller som prøveoplæg.”

Hvis fordybelsesområderne er udformet sådan, at alle elever kan vælge en novelle som prøveoplæg, er der noget galt. Læreren er garant for, at det samlede antal fordybelsesområder alsidigt dækker det opgivne stof. Fuldstændig som ved prøveform A, hvor prøveoplæggene alsidigt skal dække opgivelserne. Det kan kun lade sig gøre, hvis man ”låser” nogle af fordybelsesområderne – gør dem smalle.

FIKTION • Noveller om identitet • Nyere dansk lyrik, 1990 – • Lyrik om national identitet • Digte om forandring • Moderne noveller • Kim Fupz Aakesons forfatterskab • Ældre litteratur fra før 1870 •		IKKE - FIKTION • Trykte medier som læsestof • Artiklen som genre • Læserbreve • Valgpropaganda
• Kortfilm • Hip-hop og rap • Det moderne gennembrud i billeder • Lyrik fra musik • Filmgenren	• Fra barn til voksen • Racisme • Frigørelse • Magt/afmagt • Kulturmøde • Biblen • Ondskab • Kvindeliv • Unge og kærlighed • Tabuer	• Reklamer i hverdagen • Dokumentarfilm • Pressefoto • Nyhedsudsendelser

I skemaet er alle fordybelsesområderne i de 4 blå kasser låste. Det er smalle fordybelsesområder. Kravet om alsidighed er opfyldt, hvis fordybelsesområderne passer til opgivelserne, og hvis der er fordybelsesområder – som her – i ALLE fire kasser.

Fordybelsesområderne i det lyngfarvede felt er brede. Her kan eleverne frit vælge prøveoplæg fra de 4 kasser. Alsidigheden i de blå felter SKAL være der. Antallet af fordybelsesområder i midten kan variere, og for at opfylde kravene behøver der faktisk slet ikke være områder inde i midten.

Mange lærere foretrækker at lave en blanding af smalle og brede fordybelsesområder. Nogle elever kan bedst lide smalle – andre brede. Om de får deres foretrukne er op til lodtrækningen.

Prøveoplæg

Mange klager over for lange prøveoplæg, så det er nødvendigt at præcisere: prøveoplæg bør ikke være længere end ved prøveform A, dvs. ca. 5-10 normalsider eller ca. 2-7 minutter i forhold til film. Hvis der tages uddrag fra film, romaner, lange noveller, sagaer etc. skal disse uddrag kunne tale meget for sig selv. Eleven kan perspektivere til noget af det fravalgte stof, men det valgte uddrag er det HELT centrale.

Læreren skal godkende og underskrive elevens valg af prøveoplæg. Igennem god vejledning kan meget justeres. Et prøveoplæg må gå igen én gang, men det bedste er, at prøveoplæg kun i begrænset omfang går igen. Hvis flere elever med forskellige fordybelsesområder gerne vil vælge det samme prøveoplæg, må læreren forsøge at finde alternative forslag. Der er så meget at vælge imellem, så det ville være mærkeligt, at det samme prøveoplæg er det bedste til sådanne forskellige fordybelsesområder.

Eleverne er gode til selv at finde prøveoplæg. Vær klar, hvis der er nogle elever, der kører fast, men stol ellers på, at de kan selv. På nogle skoler foregår udvælgelsesperioden i samarbejde med skolebibliotekarerne. Når fordybelsesområderne er vedtaget i klassen, kan læreren give bibliotekarerne besked, og så har de mulighed for at lave udstillinger med digtsamlinger, novellesamlinger, romaner, aviser, kunstbøger etc.

I Syddjurs Kommune er man lige nu ved at udvide dette til også at omfatte folkebibliotekaerne, så de også kan hjælpe til. På denne måde kommer eleverne ind i en arbejdsform, som de kan drage nytte af på de videregående uddannelser.

”Rigtig mange prøveoplæg gik igen – lidt ærgerligt for der var masser af andre gode muligheder. Det virker lidt som at springe over, hvor gærdet er lavest! Ofte betød det da også, at to elever havde helt identiske synopsis og prøveoplæg. Det gav dog ikke hver gang samme karakter! Denne gang var der en del ret lange oplæg, læreren havde prøvet at få eleverne til at vælge andre muligheder men forgæves – det gav blandede resultater. Der var også et par eksempler på for ”svage” oplæg, hvor eleven alt for hurtigt fik tømt sin tekst. Der var tale om vejledning, som blev overhørt. En elev havde valgt en tekst, som klart var over niveau, men eleven insisterede og indkasserede en superflot 12-tal – det var virkelig en oplevelse at høre!”

Synopse

Formålet med synopsen er, at elev, lærer og censor ved, hvad der skal foregå til prøven. Eleven må godt foretage små ændringer i synopsen, efter at den er afleveret, men så skal de indlede prøven med at gøre opmærksom på disse ændringer. Synopsen indgår ikke i bedømmelsen, men eleverne skal være bevidst om, at det er deres ”visitkort” til censor – altså det første indtryk, de giver.

1.28. Efter lodtrækningen af fordybelsesområdet, som finder sted tidligst 10 skoledage inden, de skriftlige prøver påbegyndes, har eleven 10 undervisningslektioner til sit arbejde med fordybelsesområde, prøveoplæg og synopse.

1.29. Eleven udarbejder før prøven og med vejledning af dansklæreren en synopse. Eleverne kan udarbejde synopsen enkeltvis eller i mindre grupper. Synopsen skal indeholde

- en præsentation af prøveoplægget,
- en præsentation af prøveoplæggets sammenhæng med fordybelsesområdet,
- en oversigt over, hvad eleven vil præsentere ved den mundtlige prøve,
- en oversigt over, hvad der perspektiveres til,
- en præcisering af det udvalgte oplæsningsstykke,
- elevens eller klassens opgivelser og
- en oversigt over anvendte kilder.

1.30. Synopsen underskrives af elev og lærer og afleveres sammen med det valgte prøveoplæg til læreren i to eksemplarer.

”Fælles for alle synopser denne gang var, at de var lækre at læse, der var arbejdet med at præsentere opgaven så godt som muligt. F.eks. var der en forside med en flot ørn inden synopsen blev præsenteret og inden Ørneflugt af Henrik Pontoppidan. En rigtig god idé, som er med til at give eleven ejerforhold til opgaven.”

Ned i teksten, op i karakter

Mange elever kommer meget velforberedte til prøven. De har læst deres prøveoplæg mange gange og er virkelig inde i stoffet. De bedste præstationer udmærker sig ved, at eleverne hele tiden dokumenterer deres udsagn ved at påvise det i teksten.

I tekstarbejdet kan eleverne give personkarakteristik, bestemme tema, foretage sproglige iagttagelser som for eksempel at belyse forholdet mellem sprog, indhold og genre etc. Elevernes valg af fremhævelser skal altid være styret af, hvad der lige præcis i deres prøveoplæg er væsentligt.

Udsagn som ’Sproget er nemt at læse og meget almindeligt’, giver ikke den store bonus, eleverne skal være langt mere præcise og danskfaglige. Det kunne være: *Sproget er nemt at læse, fordi sætningerne er korte og præcise, og der bruges ikke mange fremmedord. Forfatteren bruger derimod mange sammenligninger for at læseren kan danne indre billeder. På side 13 står der for eksempel: Runes mor har grå øjne. Grå som pelsen på en kattekillling. Og efterfølgende Selvom sætningerne er lette at læse på linjerne, så står der meget mellem linjerne og bag linjerne. Det viser side ...*

”Der bliver generelt arbejdet meget seriøst med opgaverne inden fremlæggelsen. Eleverne har gjort sig tanker og overvejelser. En del har brugt nettet til at søge ekstra oplysninger. Gode arbejdsvaner kommer her til deres ret – MEN det kommer også som en overraskelse for en stor del af eleverne, at de vurderes på deres evne til at disponere tiden, at der skal være danskfaglige tilgange, at det ikke er nok at tale om teksten, men at de gerne skal ned i ordene – ned i teksten, op i karakter, jo det passer!”

Ned i teksten, op i karakter!

Det gælder også, når teksten er en anden udtryksform.

”De elever, der havde arbejdet med en ikke fiktiv tekst og fravalgt at vise noget på *en skærm*, gav sig selv nogle dårlige odds. Vi talte med dem om, at de kom til prøve uden at have deres tekst med, og det giver ikke point – det kunne de godt forstå, og jeg er sikker på, at de en anden gang har *deres skærm* med. Der var ikke tale om, at læreren ikke havde nævnt det, men eleverne havde selv fravalgt *skærmen*.”

Andre udtryksformer	
FIKTION	IKKE FIKTION
Anden fiktion end litteratur	Andet sagstof end sagtekster
• Vis filmklip • Vis uddrag af musikvideo • Vis uddrag af et teaterstykke • Afspil en sekvens fra et hørespil	• Vis klip fra en levende reklame • Vis uddrag af en nyhedsudsendelse • Vis uddrag af en dokumentarfilm • Afspil et uddrag af en radiomontage

”De har både tekst, periode og fordybelse med og perspektiverer langt bedre, end jeg havde forestillet mig. Ingen tvivl om at dette er den bedste prøveform.”

Eleverne skal gøres opmærksom på, at lange gengivelser af teksten koster dyrebar tid. For nogle elever fungerer det godt at give et kort rids af teksten, men mere bør det heller ikke være, for så bliver der ikke tid til det egentlige tekstarbejde.

”Jeg oplevede, at mange ikke var danskfaglige nok. Mange lavede lange referater, og fremlæggelsen var meget skematisk. Der var alt for mange analysemodeller ind over, og de blev brugt alt for slavisk.”

”Generelt for lidt danskfaglige fordybelse.”

Når eleverne kommer til prøven må de medbringe deres prøveoplæg og deres synopser. Der må gerne være noter og understregninger i disse papirer, så de hurtigt kan finde hen til pointer, de vil fremhæve.

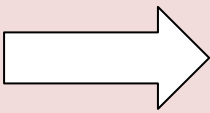
”Notater: Langt de fleste havde fornuftige notater med, de havde skrevet på deres synopse, deres tekst – men andre havde så mange papirer med, at de dårligt kunne finde rundt i deres oplysninger – det bliver noget rod, og eleven får ikke point for sin forberedelse – ærgerligt.”

”Eleverne fokuserer stort set på de samme punkter som ved prøveform A. Til gengæld kan man tydeligt fornemme, at mange har været på nettet og søge oplysninger om fx forfatter og den tid, teksten er skrevet i. Det er dog ikke alle oplysninger, der er lige relevante – det er lidt af en kunst at få lært eleverne at sortere – 10 min. om H. C. Andersens liv er jo ikke helt nødvendigt for at forstå hans eventyr.”

”Diversitet i indsigt i fordybelsesområde: Fra elever, der har stor forståelse og indsigt - til andre, der ikke nævner fordybelsesområdet overhovedet. Og når der senere i samtalen stilles spørgsmål herom, er eleven fuld af undren.”

Den røde tråd i tekstarbejdet

I tekstarbejdet har det stor betydning, at eleven er i stand til at gøre rede for den røde tråd, der skal forbinde opgivelser, fordybelsesområde og prøveoplæg.

DEN RØDE TRÅD		
Opgivelser	Fordybelsesområde	Prøveoplæg
Opgivelser fastlægges 	Fordybelsesområderne fastlægges sammen med eleverne 	Prøveoplægget udvælges af eleven i samråd med læreren. Læreren skal med sin underskrift godkende prøveoplægget.

Ved prøveform B er det jo sådan, at læreren – gerne sammen med eleverne – udvælger, hvilke opgivelser der skal bruges, derefter fastlægges fordybelsesområderne sammen med eleverne, og til sidst vælger eleverne i samråd med læreren prøveoplæg ud fra det lodtrukne fordybelsesområde.

1.26. Ud fra de danskfaglige forløb i opgivelserne sammensætter læreren i samarbejde med eleverne et antal fordybelsesområder, som alsidigt dækker det opgivne stof. Eleverne trækker lod imellem disse fordybelsesområder. Inden for det lodtrukne fordybelsesområde udvælger eleven i samråd med læreren et prøveoplæg, som er grundlaget for elevens mundtlige prøve. Lodtrækning og forberedelse kan foregå individuelt eller i mindre grupper. Eksaminationen ved den mundtlige prøve gennemføres individuelt.

Den mundtlige fremstilling

Oplæsningerne får mange forskellige ord med på vejen. Ved prøveform B har eleverne god tid til at træne deres oplæsning, så der må man forvente en sikker og velforberedt oplæsning. Det er sjældent, at en oplæsning flytter en præstation en hel karakter, men i de tilfælde

hvor en præstation ligger lige imellem to karakter, kan oplæsningen netop være det, der er udslagsgivende enten til den ene eller den anden side på skalaen.

”Det er stadig de stærkeste/dygtigste elever, der har øvet oplæsning, så det bliver en selvstændig del af fremlæggelsen. De fleste ”jabbbbbbber” sig bare igennem et stykke, som godt nok kan være velvalgt og begrundet, men altså ikke godt øvet. Det virker, som om det stadig er ”et stedbarn” i fremlæggelsen.”

”Oplæsning spænder fra hakkende oplæsning til stor indlevelse, fin intonation med forståelse for tekst og genre.”

Også selve den mundtlige fremstilling bliver kommenteret.

”Her er der stor forskel: Elever, der demonstrerer et rigt ordforråd, velkonstruerede sætninger, særdeles veltalende og argumenterende. Man fornemmer, at disse elever kommer fra ’akademiske’ hjem. Andre elever, der kun svarer med enstavelsesord. Disse elever kan knap sige en sammenhængende sætning.”

Inden prøven har eleven rig mulighed for at få hjælp, og det er helt i orden, men hvis eleven ikke har tilegnet sig stoffet, fremgår det tydeligt i den efterfølgende samtale, som skal finde sted under sidste del af prøven. Eleven skal i forvejen være helt klar over, at de kun har ca. halvdelen af prøven til deres egen disposition.

”Jeg mener, at eleven skal standses *efter ca. 10 minutter* med en venlig anmodning om at runde af, så der kan foregå en reel samtale.”

”Mange gange oplever jeg, at en elev leverer et fremragende oplæg. Når samtalen indledes virker det nærmest som om, der sker en reel blokering. Eleven er tavs, og formår ikke at indgå i samtalen. Mon mor har været i færd med at hjælpe sit afkom?”

Perspektivering

En perspektivering skal tilføre prøveoplægget noget ekstra – understrege noget væsentligt, fremhæve en detalje, sætte en ny synsvinkel på etc. Mange elever er gode til at perspektivere og føler sig på sikker grund, fordi de ved, at deres prøveoplæg skal perspektiveres til de opgivelser, der er forbundet med deres fordybelsesområde. Hvis de har tid, må de selvfølgelig også gerne supplere ved at perspektivere til andet stof.

Når eleverne perspektiverer til opgivelserne, er det ikke meningen, at de skal referere disse opgivelser, men de skal fremhæve, præcis hvad det er, der forbinder deres prøveoplæg med disse opgivelser.

”Perspektiveringen kommer let til at virke lidt søgt og bruges ikke til så meget. Mange elever giver sig til at referere, når det er en tekst fra årets arbejde, der evt. perspektiveres til.”

”I nogle klasser er perspektiveringen tydeligvis grundigt indøvet. Eleverne ved, hvad formålet med perspektiveringen er. Det giver afsæt for spændende danskfaglige betragtninger.”

Drenge/piger

Drenge og pigers tilgang til deres prøveoplæg vurderes noget forskelligt. Nogle oplever ikke den store forskel, mens andre besvarer spørgsmålet, om der er forskel på drenge og pigers præstationer, sådan:

”Nej er det hurtige svar – det lidt mere tænksomme er nok ja, men igen, der er også drenge, som har den super strukturerede tilgang til tekstarbejdet, som vi ofte tillægger pigerne. Omvendt er der også piger, som går super fokuserede i gang med at arbejde med en kortfilm eller en lignende tekst, som vi ofte tillægger drengene at have bedst styr på. Forskellene er ikke længere så tydelige, men pigerne er nok fortsat mere strukturerede.”

”Måske ... det konstaterede jeg ikke i situationen - men nu noget tid efter, hvor jeg har papirerne fremme: Drengene var mere originale! Pigerne mere på sikker grund.”

”Ja, piger vælger tekster, og drengene vil gerne (og er gode til det) andre udtryksformer.”

Generelt

Formålet med den beskikkede censor er, at der foregår en ensartet og valid bedømmelse overalt i landet, men det er også et forum, hvor dansklærere kan give hinanden faglig sparring og gensidigt inspirere hinanden. Hvis en lærer skal føre op for første gang, eller hvis en lærer skal føre op for første gang i prøveform B, kan det være en god ide, hvis han/hun selv har været ude som censor først. Det giver en god ballast.

”Jeg oplevede på alle 3 skoler, at vi havde rigtig god dialog både før og under prøverne. Lærerne er meget modtagelige for gode råd, ideer og forslag til nye tekster.”

Ved prøverne skal der ikke foregå andet end prøven, dvs. eleverne skal ikke orienteres om forhold ved translokationen, hvad de har fået i de skriftlige karakterer eller andet. Det forstyrrer prøven og fjerner fokus fra den mundtlige prøve.

”Det er rigtig vigtigt, at censor formår at få elev og lærer til at overholde tiderne – af hensyn til alle! Det kan godt nok være en noget umulig opgave. Heldigvis var der ikke i år nogen lærere, som også lige skulle klare andre opgaver undervejs – det var med til at give ro.”

Eleverne skal naturligvis have en ensartet bedømmelse, så derfor skal læreren ikke informere censor om elevernes personlige forhold inden prøven.

”Der var et par tilfælde, hvor læreren, efter vi havde givet karakter, fortalte om, hvor vanskeligt et år det havde været med pågældende elev. Rigtig god snak, men fint at det var muligt at holde det faglige niveau hele tiden, for selvfølgelig er der af og til tale om ”kedelige elever”, men også de fik en professionel behandling.”

Mange censorer melder tilbage om engagerede og dygtige dansklærere.

”Jeg modtog flotte opgivelser og vældigt gode temaoplæg (fordybelsesområder) til prøveform B. Den ene lærer havde undervist optimalt, nået alt relevant stof, og var i det hele taget ”dansklæreren”. Man bliver helt høj af sådan en oplevelse. ALT var bare ok. Den anden lærer var præcis og dygtig, men knapt så rutineret, men MEGET engageret, og hun havde formået at få selv de svage elever interesserede i faget dansk.”

FS10 – skriftlig dansk

Den skriftlige prøve

Prøveterminen maj-juni 2011 var den anden 'rigtige' omgang med de helt nye prøver i 10.klasse. Den skriftlige prøve hedder ikke længere prøve i skriftlig fremstilling, men prøve i skriftlig dansk. Det er værd at notere sig, fordi det tydeliggør, at det er en anderledes prøve, hvor eleven får sin karakter for en samlet skriftlig præstation – og ikke alene for skriftlig fremstilling.

Prøvens tre dele, a: læsning og sprogbrug, b: modtagerrettet kommunikation og c: skriftlig fremstilling skal være med til at give dette helhedsbillede af elevens formåen på det skriftlige område. Eleverne skal vise, at de kan overskue de forskellige prøvedeles krav, og at de kan disponere deres tid, så de når alle tre dele grundigt igennem. Dette har for nogen været en udfordring. Måske har de brugt lang tid på detaljer i prøvedel a og har været kørt trætte, da de nåede til c-delen, men det er altså også en del af opgaven i 10. klasse – at kunne tilrettelægge sit skrivearbejde og fordele kræfterne – og ambitionerne på de tre dele. Herved adskiller prøven sig fra FSA – og det er helt med vilje.

1. del

Opgave a: Læsning og sprogbrug

Den skriftlige prøve i dansk 1.del er i indhold, sværhedsgrad og omfang meget lig den første prøve af slagsen – en prøve som censorer og brugere har udtrykt stor tilfredshed med.

Læsning og sprogbrug består af seks opgaver i sprogbrug og tre læseopgaver. I alt er der 70 items. Over for eleverne er det oplyst på prøvearket, at opgaverne i læsning og sprogbrug er anslået til at vare 60 minutter. Men det er eleven selv, der afgør, om han/hun vil bruge længere tid på denne prøvedel, hvilket selvfølgelig vil betyde mindre tid til de andre opgaver.

Opgaverne ligner det, som eleverne har mødt via de tidligere prøvesæt, og det gælder både opgavetyper og sværhedsgrad. Det gør, at mange elever klarer sig rigtig pænt. Så det er positivt!

Det var censorernes oplevelse, at opgaverne i år generelt var gode og varierede, bredt dækkende, relevante og vedkommende. Men en del elever har tilsyneladende svært ved at forstå opgavernes ordlyd og laver mange mærkelige rettelser. Det er nu tydeligt, at der kræves mere sproglig forståelse af eleverne i 10. klasse. Det ses både i grammatikdelen og læsedelen, og det er vel helt på sin plads.

Generelt set opleves læseopgaverne lettere end retskrivningsopgaverne. Her er det især opgaver som ”Ret en tekst”, ”Ordkendskab”, ”Dan ord”, ”Rigtig form” (herunder nutidsendelser) samt kommaopgaven, som volder eleverne de største problemer.

I sommerens prøvesæt 2011 blev eleverne i sprogbrug prøvet inden for:

- a. Stavekupon
- b. Find fejlen
- c. Rigtig form
- d. Ret en tekst
- e. Ordkendskab
- f. Dan ord
- g. Komma.

I forhold til Fælles Mål 2009 prøves eleverne i denne del i at:

- beherske formel sproglig korrekthed

Læsedelen bestod af tre sagprosattekster med opgaver, hver med ti items.

1. Overskrifter

Eleverne får ti korte nyheder og skal bestemme, hvilken overskrift der dækker indholdet i nyheden.

2. Costa Ricas grønne drømme

En artikel med efterfølgende multiple-choice-spørgsmål.

3. Din smag er nem at manipulere med

En artikel med parentesopgaver, hvor svaret skal udledes af tekstens sammenhæng.

De tre tekster har en samlet længde på ca. 3900 ord og et samlet lix på 35, hvilket må siges at være passende til denne prøve, hvor eleverne ikke er underlagt et tidspres – men anbefales at bruge omkring 60 minutter til prøvens 1. del.

I forhold til Fælles Mål 2009 prøves eleverne i denne del i at:

- læse sikkert og hurtigt med forståelse og indlevelse
- læse sprogligt udviklende tekster og anvende varierede læseforståelsesstrategier til alle slags tekster
- beherske forskellige, hensigtsmæssige læseteknikker
- afpasse læsemåder efter læseformål, genre og medie
- anvende indsigt i forskellige genrers og teksters egenart og virkemidler til bevidst og sikker læsning.

Disse opgaver voldte eleverne problemer

Dan ord

Overraskende mange elever havde svært ved opgaven ”Dan ord”, og det resulterede ofte i mange pudsige udtryk. På nogle skoler er det tydeligt, at elever med et andet modersmål end dansk har problemer med denne opgavetype, da de ikke kender ord som *bævre* og *mørne*, og derfor også har svært ved at slå dem op.

Rigtig form

I ”Rigtig form” er det klart nutids-r, som volder de største problemer. Det er i det hele taget en stor udfordring, at alt for mange elever ikke har styr på nutids- og flertalsendelser. Et retskrivningsområde som absolut bør have større fokus i den daglige undervisning.

Man kan godt få fornemmelsen af, at eleverne end ikke læser opgaven igennem efter deres besvarelse. Hvis flere elever læste opgaveteksten igennem i sin helhed efter at have indsat det rigtige ord, kunne det måske være med til, at eleverne selv ville opfange mulige fejlord. En opfordring som hermed er givet videre.

Komma

Stadig for mange elever undlader at sætte x ved med eller uden startkomma. Hovedparten af eleverne sætter startkomma, og det er også den kommatype, som eleverne generelt har vist størst sikkerhed i.

Men derudover er der stadig rigtig mange kommafejl, hvilket tyder på, at denne disciplin stadig er usikker for de langt de fleste. Flertallet har 2-3 fejl ud af 4 mulige!

Eleverne har generelt svært ved at sætte korrekt komma, men endnu sværere ved at anvende det i praksis. Mange censorer fortalte om elever, som svarede korrekt i opgaven under del a, men som ikke kunne anvende korrekt kommatering i egne tekster.

Ordkendskab

Opgaverne om ”Ordkendskab” og ”Dan ord” har voldt en del problemer, hvilket tyder på manglende ordforståelse.

Gode råd til undervisningen

Censorerne melder om, at det er meget tydeligt, hvor det sproglige arbejde har været en del af undervisningen, da disse elever klarer sig betydeligt bedre, end hvor der ikke har været det samme fokus. Derfor anbefales det at give plads til korrekt sprog og sprogbrug i undervisningen.

Kommatering

Især er der en modsætning mellem, at eleverne godt kan finde ud af at indsætte de korrekte kommaer i retskrivningsopgaven, men ikke kan i deres egne tekster. At lade kommatering være et fokus i elevernes arbejde med egne tekster bør enhver dansklærer have in mente.

Eleverne skal vide, om de sætter startkomma eller ikke startkomma, og huske at sætte kryds - og helst i den rigtige boks.

Rigtig form

Eleverne bør opfordres til at læse teksten til ”Rigtig form” igennem efter at have indsat de manglende ord, for på den måde at tjekke efter om ordets bøjning nu også passer til den kontekst, som ordet står i. Nutids-r er et af de typiske retskrivningsproblemer, som man med fordel kan arbejde mere bevidst med i undervisningen.

Dan ord

Alle ord i ”Dan ord” kan slås op i ordbogen, og eleverne må opfordres til, at de faktisk bruger ordbogen som et redskab og ikke lader sig nøje med at gætte sig til mulige rigtige ord. Særligt synes ”Dan ord”-opgaven at være medvirkende til at udvikle elevernes ordkendskab.

På **sproget.dk** er der både gennemgang og øvelser, hvor man online kan træne typiske retskrivningsproblemer. Man kan endvidere også træne komma, og det gælder både, hvis man sætter startkomma eller ikke startkomma.

I det skriftlige arbejde i undervisningen kan man med fordel arbejde med den sproglige korrekthed i elevernes egne tekster herunder synonymer, bøjning, sætningsvariation, tegn-sætning og brug af ordbog.

2. del

Opgave b – Modtagerrettet kommunikation

Med denne opgave – kampagneteksten – blev mangfoldigheden i modtagerrettet kommunikation foldet bredere ud i år i forhold til tidligere, hvor eleverne har skullet skrive en ansøgning, en blog, et formelt brev etc. Kampagneteksten kom vist bag på mange. Men hvis modtagerrettet kommunikation som opgavetype skal holde på distancen, bør opgavetypen også blive foldet bredere ud, som den blev i år. Trods megen kritik er det måske også den opgave, som på bedste vis har tydeliggjort bevidstheden med at arbejde med opgavens kerneområder. En væsentlig forskel på skriftlig fremstilling i FSA-regi og i c-delen til 10.-klasse-prøven er, at her er det knapt så meget selve genren, der er i fokus. I modtagerrettet kommunikation er det altafgørende, at man;

- sætter sig i modtagerens sted
- rammer den rigtige sprogtone
- udvælger de relevante informationer
- tydeliggør en sammenhæng mellem indhold og form
- demonstrerer sproglig korrekthed.

- som det også er præciseret i vurderingskriterierne

Når det så er sagt, så handler det også om, at eleverne bliver opmærksomme på netop modtageren – og at denne kan variere fra år til år.

Modtagerrettet kommunikation er en god og relevant opgave. Mange censorer og faglærere udtrykker begejstring for, at denne type opgaver er kommet med i 10.-klasse-prøven. Opgavetypen er dog stadig så ny for både lærere og elever, at mange har svært ved at definere, hvad man skal undervise i, og hvordan man skal undervise eleverne i den. Inspiration til

den daglige undervisning vil læseren kunne finde sidst i dette afsnit.

At prøven i modtagerrettet kommunikation har sin berettigelse, viser uddraget fra nedenstående avisartikel, som blev medsendt fra en beskikket censor i forbindelse med evalueringsskemaet.

Mangler penge! Kan I bruge mig? knuzzzer

ANDERS REINHOLDT JONSEN
anders@avisen.dk

Forkælede poder tager ikke deres fritidsjob alvorligt og skriver lallede ansøgninger. Sådan lyder det fra ungdomsjobportal og virksomhedsleder. Konsekvensen kan blive, at unge bliver tabt for arbejdsmarkedet i fremtiden.

Tankerne bag kampagneteksten Ren By

Det var noget af en overraskelse, at opgave b i år var en kampagnetekst og ikke et formelt brev, som der har været tradition for de tidligere år. Opgaven var derfor også meget diffus for eleverne. Skulle de lave et konkret arrangement, eller skulle de opfordre eller noget helt tredje, og hvordan skulle det gøres? Desværre har lærerne nok mest ladet eleverne afprøve tidligere opgaver – og ikke arbejdet grundigt med at fokusere på en modtager – og en sag.

I år var der tale om en opgave, der gerne skulle referere til en verden og en erfaringsramme, der var genkendelig for unge. Med denne opgave blev der sat fokus på at skrive en folder-tekst til brug i en kampagne for Ren By 2011. Ren By 2011 er en fiktiv begivenhed i denne sammenhæng, men det er ikke væsentligt for opgavebesvarelsen. Forventningen var, at eleven fandt en form og et indhold, der modsvarede modtagergruppen, samtidig med at relevante informationer og opfordringer blev viderebragt.

Evnen til at sætte sig i modtagerens sted

En stor del af eleverne har haft svært ved at sætte sig i modtagerens sted. De læser tilsyneladende ikke tydeligt, hvem modtageren er. Det er ofte bare løs skrivning på ¼ side uden angivelse af tid, sted, arrangement, modtager etc. Mange havde ikke klart forstået, hvem modtageren præcis var, og opfandt deres egen modtager og afsender. Dermed var den sproglige henvendelse til modtageren lige så diffus.

Der var langt mellem besvarelser, som eleverne selv ville have reageret positivt på ved at følge opfordringen. Der var mange 'løftede pegefingre', så eleverne havde tydeligt svært ved at sætte sig i modtagerens sted.

”En af de bedre og mere kreative besvarelser kom fra en elev, som skrev med skolens skraldespand som jegfortæller. Skraldespanden følte sig ensom og glemt og opfordrede de unge på uddannelsesstedet til at holde hende med selskab.”

At ramme den rigtige sprogtonen i forhold til modtageren

Der var stor forskel i elevernes evne til at ramme sprogtonen i forhold til modtageren, som i denne opgave var unge på deres egen alder. Mange elever kunne godt ramme en ung sprogtonen og formåede at motivere deres kammerater positivt. Der var dog også mange, der blev for formelle, for sure eller overdrev helt vildt.

”For eksempel var der en elev, som udlovede hash som præmie til den gruppe, der havde samlet mest ’skæl’.”

Der var også nogle, der mestrede – og fandt balancen mellem det friske og det formelle. De tog fat i et ungdommeligt appellerende sprog med humoristiske og lette toner, som fik én til at have lyst til at deltage. Andre tog voksenkasketten på, og så fik den ikke for lidt med trusler, bål og brand og den direkte vej med udstrakt arm og pegefinger hen i ”skam-dig-hjørnet”, som en censor udtrykker det.

Udvælgelse af relevante informationer i forhold til teksttypen

Heri ligger nok det største problem. Langt de fleste elever er ukonkrete i forhold til den konkrete oprydningsdag. Der mangler ofte både dato, tid, sted eller en nærmere angivelse af, hvordan afsenderen konkret forestiller sig opfordringen gennemført.

Oplægget gjorde det dog en smule vanskeligt, da intet var foræret, kun få krav, og de skulle selv finde ud af, hvad der var relevant information. Sammenlignet med sidste år, giver dette måske et bedre billede af, hvilken forståelse eleven har af, hvad der er relevant og ikke relevant.

Nogle skriver lange brandtaler om at passe på naturen. Global opvarmning og CO₂-udslip er ikke gået hen over hovedet på de unge. Men at det ligefrem kan resultere i så voldsomme konsekvenser, ”hvis ikke de samler deres skrald nu”, er måske en smule overdrevet. Det er heller ikke småting, hvad man kan vinde ved at samle mest affald. ”Er det mon Millionær-kulturen, der slår igennem her?”, som en censor retorisk spørger.

Andre lægger mest vægt på, at det skal være hyggeligt, og at der både vil blive serveretølser, kage og is og holdt fest bagefter. Mange husker dog gode konkurrencer og præmier (dog en kende urealistiske), hvis de deltager i oprydningen. Det er desværre kun ganske få, der tænker på at tydeliggøre opfordringen med slagord eller motto.

Sammenhængen mellem indhold og form

”Kun få elever arbejder bevidst med layoutet”

Det er kun ganske få elever, der arbejder med sammenhængen mellem indhold og form. I langt de fleste af besvarelsene er der ikke gjort noget ud af layout overhovedet. Det ligger implicit i opgaven, at eleverne skal udnytte de muligheder, der er i et tekstbehandlingsprogram, ligesom de skal under del c, skriftlig fremstilling. Selvom de ikke behøvede at lave et foldet stykke papir, så er almindelig layoutkrav med overskrift, orddeling, fremhævet dato (fx), kursiv og lignende et must for en god karakter på det parameter.

Tendensen er, at alt for mange skriver 10 – 20 linjer ud i et og med samme skriftstørrelse og type, herunder ofte Times New Roman. Mange bruger en form, som mest af alt minder om et brev. Men nogle udformer dog deres tekst, så den kan passe på indersiden i en folder.

Ideer til undervisningen

Flere lærere har, uafhængigt af hinanden, givet udtryk for, at de mangler undervisningsmateriale til at arbejde med denne opgavetype. Flere forlag er dog begyndt at lancere undervisningsforløb i netop modtagerrettet kommunikation.

Grundlæggende drejer det sig om at træne eleverne i at skrive til mange forskelligartede modtagere, så eleverne på den måde opnår modtagerbevidsthed. Udover de eksempler på opgavetyper, som man kan finde i Vejledningen til prøverne i faget dansk, følger her forslag til aktiviteter i arbejdet med modtagerrettet kommunikation i den daglige undervisning, som alle har det til fælles, at de tager udgangspunkt i virkeligheden og i autentiske skrivesituationer.

Skriveaktiviteter:

- Præsentationsbrev til din dansklærer
- Informationsbreve til forældre/input til forældrebreve
- Invitationer til forældre- og klassearrangementer
- Opslag om skolearrangementer
- Referater fra klasse- eller elevrådsmøder
- Henvendelser til skolebestyrelsen.

I og med at selve teksten, som eleverne skal skrive, er af overkommeligt omfang, bør man rette elevernes opmærksomhed mod den **sproglige korrekthed** f.eks. ved, at de:

- tjekker stavning
- sætter kommaerne korrekt
- sørger for, at sproget bliver sikkert og varieret
- undgår sproglige gentagelser, især i forfeltet.

Mange ville have glæde af bevidst arbejde med **layout** ved at lære tekstbehandlingsprogrammets muligheder at kende som f.eks.:

- Overskrifter
- Brug af fed skrift
- Punktopstilling
- Fremhævelser af nøgleord
- Skrifttyper
- Inddeling i mindre tekstafsnit.

Opgave c - Skriftlig fremstilling

”Mange gange har der siddet en klump i halsen, når fortællingen sluttede, samt ønsket om at række en trøstende hånd ud mod eleven.”

De tre opgaver i del c, skriftlig fremstilling var i 2011 fordelt på følgende titler og genrer:

1. Takt og tone - Klumme
2. Et farvel, som har sat sig spor – Erindring
3. De snakker om dig - Novelle

Alle genrer har tidligere og i flere omgange været repræsenteret i opgavesættene, og genrerne burde derfor være kendte af både elever og lærere. Alligevel volder genrebevidstheden problemer, hvilket især gør sig især gældende i klummeopgaven ”Takt og tone”. Det var kun de færreste, der havde mod til at kaste sig ud i klummeopgaven, og ofte ikke med et særligt vellykket resultat.

På andenpladsen kom novelleopgaven ”De snakker om dig” med en del besvarelser af varierende kvalitet. Langt de fleste elever valgte at skrive erindrungen ”Et farvel, som har sat sig spor”, som blev dette års absolutte højdespringer, og hvor der også kom mange imponerende gode besvarelser imellem.

Samlet set gav opgaverne eleverne mulighed for at vælge mellem forskellige genrer og fokusere på individuelle fordybelsesområder med mulighed for mange alsidige vinkler på de

danskfaglige områder. Det var dog ikke altid, at censorerne oplevede, at de unge mennesker helt formåede at værdsætte de muligheder, de blev præsenteret for.

Status fra årets prøve

Når man gør status på del c, skriftlig fremstilling er det følgende overskrifter, som tegner et samlet og generelt billede:

- Genrebevidstheden er ikke intakt
- Manglende layout
- Meget usikker kommatering og især ved direkte tale
- Eleverne er blevet bedre til at bruge computerens stavekontrol
- Der er i stigende grad flere elever, der skriver varieret
- Der er stadig elever, der ofte benytter sig af talesprog
- Den sproglige sikkerhed og variation er stadig den største udfordring for eleverne
- Elevernes evne til at udtrykke sig på skrift bærer tydelig præg af i hvor høj grad, der er arbejdet med sprog og formidlingsevne i den daglige undervisning.

Vurderingen af besvarelsen i skriftlig fremstilling tager udgangspunkt i disse kriterier:

- **Opgavekrav** om besvarelsen er central i forhold til de krav, der stilles i opgaven. Det gælder både genrekrav og eventuelle delelementer i formuleringen af opgaven
- **Genrebevidsthed** har eleven formuleret sin besvarelse i overensstemmelse med de rammer, der kendetegner den genre, som opgaven fordrer
- **Sproglig sikkerhed og variation** er der sikkerhed i sætningskonstruktion, variation i ordvalg, passer sproget til genre og indhold, er der en særlig sproglig stil etc.
- **Sproglig korrekthed** fortrinsvis stavning og tegnsætning, men også syntaks og afsnitsinddeling, betyder noget her
- **Disponering** er disponeringen veltilrettelagt ud fra genren og opgavens krav, er der en rød tråd, og er der en hensigtsmæssig vægtning af indholdet i forhold til besvarelsens form og længde
- **Layout** er der sikkerhed i forhold til kriterierne for orden – brødtekst, overskrift, skrifttype, tegn, orddeling, afsnitsinddeling. Er gen-

rens karakteristika i forhold til layout tydelige.

De enkelte opgaver og elevernes genrebevidsthed

Det kan ikke siges for mange gange: Eleverne skal *ikke* lære alt i løbet af 10. klasse! Slutmålene for 10. klasse bygger videre på det, der er arbejdet med i grundskoleforløbet fra 1. – 9. klasse. Selvfølgelig kan der være brug for repetition og yderligere træning, men som udgangspunkt er det mere uddybninger og refleksioner i forhold til opgaver og udfordringer, der er kernen i 10. klasse. Lærere, der underviser i 7. -9. klasse, må også kende prøvekravene for FS10, og lærere, der underviser i 10. klasse, må vide, hvilken bagage man kan forvente, at eleverne har med efter de første 9 år i folkeskolen.

Det kan naturligvis være svært at have et fuldstændigt overblik over alle genrer, og som nogle censorer kommenterer, så er der også lidt forskellige forklaringer - alt efter, hvilket undervisningsmateriale og hvilke håndbøger, man søger hjælp i, men eleverne må kende nogle hovedlinjer. På de sidste sider i dette PEU kan man læse en mere udførlig beskrivelse af de genrer, som eleverne kan møde under skriftlig fremstilling. Man kan ligeledes læse de drøftelser som opgavekommissionen for skriftlig fremstilling har gjort sig på baggrund af dette års prøver.

Generelt bliver genreforståelsen bedre, men eleverne har ikke klummen ”inde under huden”. Det går straks bedre med de sansende erindringer. Men heller ikke novellegenren er let, når man ikke har forfattergener, og ofte fremstår den ikke gennemarbejdet. At opbygge en novelle med spændingskurve har eleverne generelt svært ved.

1. Takt og tone – Klumme

Skriv en klumme om, hvordan man som turist i Danmark bør opføre sig.
Du skal blandt andet inddrage egne oplevelser og erfaringer.

Du kan måske lade dig inspirere af nedenstående tekst.

Giv din klumme en rubrik.

Klummegenren er endnu ikke trængt igennem til trods for, at genren tre gange har været repræsenteret i FSA-sættet (maj 2009 og maj 2010) og to gange tidligere har været i FS10-sættet (december 2009 og december 2010). Eleverne er generelt usikre på genren, og ingen har formået at tage de humoristiske og personlige ”briller” på. Har de alligevel valgt opgaven, har de lagt sig tæt op ad oplægget – både indholdsmæssigt og layoutmæssigt. I og med at eleverne endnu ikke er dus med denne genre, lod mange sig forvirre af oplæggets opbygning og sprogtone.

Det var meget få, der valgte denne opgave, og det var især de svagere drenge, som opgaven appellerede til, måske fordi den i sit oplæg var meget konkret.

Eleverne havde svært ved at holde fokus på det at være turist i Danmark, og i stedet lændede de sig meget op ad eksempelteksten og skrev mere om egne oplevelser andre steder i verden.

1 Takt og tone - turist i Danmark

Skriv en klumme om, hvordan man som turist i Danmark bør opføre sig. Du skal blandt andet inddrage egne oplevelser og erfaringer. Du kan måske lade dig inspirere af nedenstående tekst. Giv din klumme en rubrik.

Japan er langt fra Danmark i mere end én forstand. Her er nogle gode råd til, hvordan du opfører dig ordentligt.

Rasmus Haarbye
rha@ordtaksavisen.dk

Ganske dagligdags gøremål kan være skrækkeligt udfordrende i solens rige, Japan. Her er 10 gode råd til god opførsel.

Puds ikke næsen

Undgå at pudse næse offentligt i Japan – det anses som meget uhyggeligt. Hvis du virkelig ikke kan undgå det, så gør det meget diskret og kig ikke i kommetærklædet efterfølgende.

Peg aldrig på en japaner

Undgå at pege med pegefingeren – især mod den, du taler med. I værste fald vil personen føle sig truet. Hvis du endelig skal pege, så prøv at gøre det med kryttet hånd eller med tommelfingeren.

Hold dig fra ølflasken

Hæld ikke din egen øl op! Japanerne går meget op i at servicere andre, så hvis du forsøger at hælde din egen øl op, vil de sikkert forsøge at gøre det for dig. Ligeledes er det god stil at sørge for at fylde andre øl op, hvis de har lidt tilbage i flasken.

Lad toiletskøene stå

Det vil ofte være et specielt par hjemmesko, du skal bruge, når du træder af på natursens vegne. Men husk at skifte tilbage til dine egne, før du forlader toilettet.

Giv aldrig fire gaver

Ordet ”fire” på japansk ligger tæt op af ordet for ”død”, så derfor er det ikke et heldigt tal i Japan. Hold dig fra at give en vært eller en ven fire af noget som helst – giv hellere fem eller tre.

Vær ren før du går i bad

Vask dig GRUNDIGT, før du går i offentlige bade eller spa. Husk, at det er god skik at dufte af roser, allerede før du går ud fra omklædningsrummet.

Del ikke pindemad ud

Ræk ikke noget videre med spisepinde. Det er tradition ved begravelser i Japan, at en slægtning trækker den afdøde.

Undgå at pege med pegefingeren. I værste fald vil personen føle sig truet.

des knogler videre med et par specielle spisepinde, hvorefter de lægges i urnen af en anden slægtning. Derfor skal du holde dig fra at give mad med spisepinde. Stil hellere tallerkenen hen til personen.

Læg spisepindene vandret

Undgå at placere dine spisepinde lodret i en skål ris. Det er nemlig sådant, at risen og spisepindene sættes til en afløst. Læg dem hellere vandret hen over risene.

Vis respekt for visitkort

Modtag et visitkort med respekt. Det er god stil at tage imod et visitkort med begge hænder og studere det med interesse. Undgå for alt i verden at lægge det i buglommen, skriv på det eller folde det sammen.

Smid skoene inden døre

Japanere er normalt gode til at bære over med besøgende, men det kan være uligveligt at glemme at tage skoene af, når du træder ind i deres hjem. Hvis der er en skik, du ikke må glemme, så er det denne.

Kortlægningen 13 - 28. maj 2011

Definition af en klumme

- Nøgleordene for en klumme er: humor og holdning
- Klummen er en holdningspræget, personlig skildring af en oplevelse eller en følelse, som breddes ud og gøres interessant og oplysende for andre end skribenten selv og gerne på en humoristisk måde.
- Klummen må ikke forveksles med et læserbrev, hvor skribenten bare klager eller brokker sig over et specifikt problem eller emne.
- I klummen bliver læseren lidt klogere og får øjnene op for andre holdninger, perspektiver og sider af tilværelsen.
- Der må ikke digtes i en klumme, alt skal være sandt.

Af Charlotte Rytter

2. Et farvel, som har sat sig spor – Erindring

Undervejs gennem livet siger man farvel – til personer, steder, genstande...
Nogle gange gør et farvel et særligt indtryk – det huskes, bearbejdes og gemmes.

Skriv en erindring om et farvel, der har sat sig spor.

Erindringsteksten er heller ikke ny, så den burde eleverne være bekendt med. Alligevel koncentrerer de fleste elever sig om at berette om et farvel, men hvordan farvellet har sat sig spor, forholder de færreste sig konkret til.

I opgaveformuleringen havde man forsøgt at tydeliggøre refleksionskravet ved at skrive ”- der har sat sig spor”. Men det er desværre gået mange elevers opmærksomhed forbi.

Det kom for langt de flestes vedkommende til at handle om tiden op til farvellet (fx op til begravelsen, op til sidste skoledag etc.).

2 Et farvel, der har sat sig spor

Undervejs gennem livet siger man farvel – til personer, steder, genstande...
Nogle gange gør et farvel et særligt indtryk – det huskes, bearbejdes og gemmes.
Skriv en erindring om et farvel, der har sat sig spor.

”En dejlig opgave, som mange, tror jeg, har haft meget glæde af at få mulighed for at skrive, også selv om skrivestilen ikke altid var super god.”

Oplægget gav dog også anledning til mange dybsindige refleksioner og gode erindringer. Opgaven blev oplevet som relevant i og med, at langt de fleste elever har personlige erfaringer med et farvel, og det gav plads til det personlige og de private og mange gange svære tanker.

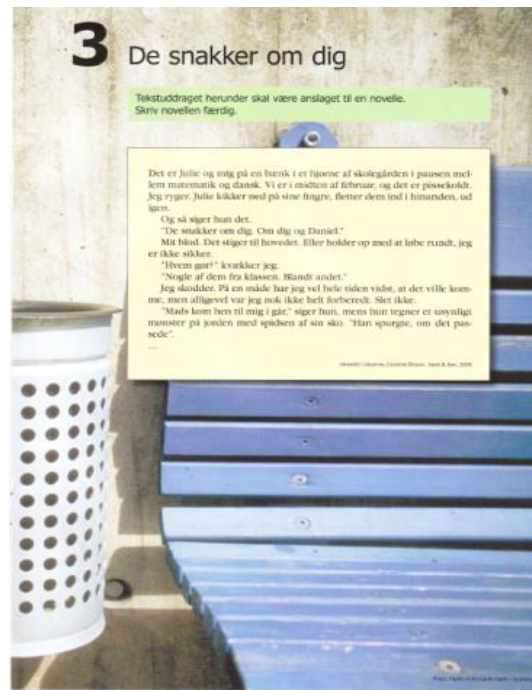
For mange censorer har der især i denne opgave været utrolig spændende og interessant læsning. Her kom man rigtigt tæt på eleverne, og mange af deres erindringer var rørende.

3. De snakker om dig - Novelle

Tekstuddraget herunder skal være anslaget til en novelle.
Skriv novellen færdig.

”De snakker om dig” var meget relevant for målgruppen, som hurtigt kunne identificere sig med denne opgaves muligheder i forhold til egne dramatiserede hverdagsproblemer, og den appellerede ligeledes til elevernes fantasi. Novellegenren har mange elever styr på. Ikke alle har været gode noveller, men der er generelt styr på formalia. Oplægget gav meget blandede læseoplevelser. Kun få holdt stilen med nutid og dialog. De, der gjorde, var klart de bedste.

Når det er sagt, så misser en del, at den skal skrives i nutid. Og det, at der er direkte tale, driller mange. Klart de længste besvarelser har været i denne genre, og flere kom op på 1½ til 2 sider.

Af erfaring ved vi, at mange vælger fiktionsopgaven, fordi de oplever, at det er den ”letteste”, men dette er dog ikke altid tilfældet. Novellen er en mere kompliceret genre end mange tror, og en del forfalder til trivielle eller banale fortællinger, uden en ”rød tråd” og ofte kedelig læsning.

Besvarelsernes disponering, længde, vægt og fylde

Den gennemsnitlige besvarelse ligger længdemæssigt på en A4 side med enkelt linjefasthed og skriftstørrelse 12.

Generelt er mange af besvarelserne veldisponerede med passende længde, vægt og fylde. At den anbefalede tid til besvarelsen kun er to timer betyder ikke dårligere besvarelser.

Dog virker det som om, at den herskende skrivestrategi er, at der skrives med det samme, og når man har ”tømt” sit hoved omkring emnet, er man færdig og klar til aflevering. Det færdige resultat bærer sjældent præg af en afsluttende redigering og sproglig analyse. Her kunne mange elever drage fordel ved at bruge eventuel ekstra tid til denne del af skrivepro-

cessen og måske hæve deres præstation på karakterskalaen. Det fremgår klart, hvor der er arbejdet med afsnitsinddeling. Det er en stor hjælp for eleverne.

Retskrivning og tegnsætning - kommateringen halter stadig

”Tankevækkende at elever kan have alle 5 kommaopgaver rigtige i 1. del og dernæst være så usikre i den skriftlige fremstilling.”

Det generelle billede tegner til, at det står væsentlig bedre til med elevernes retskrivning end deres tegnsætning – så med hensyn til sidstnævnte er der noget at arbejde med for lærerne derude.

Generelt skal eleverne stadig træne tegnsætning og retstavning rigtig meget, der er fortsat noget at arbejde med for alle.

Retskrivning

Der er mange, der bruger computerens stavekontrol fornuftigt, så store problemer med retstavning er der ikke. Der er overvejende problemer med verbets endelser i datid, kort tillægsform forveksles også en del, sammensatte ord og nutids-r, som også var den opgave under del a, som voldte mange elever problemer. Rigtig mange har svært ved i/I, synes/syntes og ligge/lægge, for/får, af/at, og så/også er de mest almindelige fejl.

Så her er der konkrete bud på fejltyper, der med fordel kan trænes i undervisningen.

Tegnsætning

”En af skolerne (4 klasser) var mærkbart bedre end de andre mht. retstavning. Ud fra samtalerne med lærerne kan jeg forstå, at de også arbejder meget bevidst med tegnsætningen.”

De gode ’tegnsetnings-takter’ fra opgave a, Læsning og sprogbrug kunne dog ikke genkendes i de skriftlige besvarelser. Tegnsætningen virker i mange tilfælde helt tilfældig. Rigtig mange elever skriver endvidere for lange perioder, og de sætter ofte komma på steder, hvor der skulle være punktum. Der er meget få, der mestrer kommadisciplinen bare hæderligt, og enten sættes der for mange, for få eller helt forkerte kommaer, der forstyrrer læsningen.

Censorerne melder om hele klasser, der konsekvent falder igennem, hvilket kunne tyde på manglende undervisning.

At starte ord med stort efter punktum er også gået af mode. Mange skriver heller ikke egennavne med stort. Samtlige af 208 har skrevet i – selvom det er et stedord (Når i så har...).

Tegnsætning ved direkte tale

Der er især mange problemer med tegnsætning ved brug af direkte tale. Især i opgave 3 ”De snakker om dig”, hvor det var oplagt at gøre brug af dialog, hvis skrivestilen fra oplægget skulle fastholdes. Mange sætter ikke kolon (Hun siger: ”Gå nu...”) og heller ikke komma efterfølgende, hvis sætningen fortsættes (”Jeg gider ikke,” sagde han)

Mange elever ville drage stor fordel ved at kigge på anslaget i selve tekstoplægget og på den måde lure tegnsætningsteknikken af.

Sprog – klart, sikkert og varieret

Ved gennemlæsning af de mange censurevalueringer er det følgende tendenser, som er dominerende, når det drejer sig om elevernes evne til at udtrykke sig sprogligt.

- Der er i stigende grad flere elever, der skriver varieret.
- Der er stadig elever, der ofte benytter sig af talesprog.
- Den sproglige sikkerhed og variation er stadig den største udfordringen for eleverne.

Denne disciplin kan der ikke arbejdes for meget med. I en tid, hvor kommunikationen er præget af hurtige, overfladiske og talesprogsagtige meddelelser, er det vigtigt, at der bliver undervist meget i sprogbevidsthed. Hvad der er spændende og varieret sprog, og hvad der er kedeligt sprog.

Det tyder også på, at der er stor forskel på, hvorledes der bliver arbejdet med de sproglige formuleringer ude på skolerne, for censorbemærkningerne deler sig i to hovedgrupper.

”En positiv udvikling er, at meget færre elever anvender ’SMS-sprog’ i stilene.”

De gode takter

Generelt må der konstateres en positiv udvikling i elevernes måde at formulere sig på. Mange elever er blevet dygtige til at formulere sig korrekt og i øvrigt meget åbent og med flotte sprog billeder. Der har, i forhold til tidligere år, været større bevidsthed om sproget.

Elevernes evne til at formulere sig og give klart udtryk for meninger og holdninger viser, for sproget, gode tendenser. Mange elever har endvidere været gode til at ramme sprogtonen i dialogen i noveller. Tendensen til færre fejl, kombineret med et mere nuanceret sprog og fine disponeringer, er udslagsgivende faktorer til dette.

Mange elever skriver varieret og godt, og man må konkludere, at der her har fundet en god sprogundervisning sted, hvor der har været fokus på sprog og stil.

”Det er som om, lærerne på skolerne har forstået at værdsætte individuel kunnen på det område højere, end det var tilfældet for f.eks. 10 år siden.”

Pigerne skriver gennemgående med varieret, klart og sikkert sprog, mens det virker som om, at drengenes vokabularium ikke er helt så udviklet.

Den løftede sproglige pegefinger

Eleverne har mange tanker, følelser og holdninger. Dog kniber det hos mange med at få sat ord på. Det er de færreste, der har et skriftsprog, der sprudler. Mange gange er man som læser hensat til en form for opremsning, og igen må der kraftigt opfordres til, at der arbejdes med skriftsproget i undervisningen. Hvor ville det være rart, hvis flere elever for eksempelvis kunne variere forfæltet i sætningerne.

Mange besvarelser har endvidere for mange elementer af talesprog. Det skal i denne forbindelse nævnes, at fejlene fra talesproget ”det ligner at”, ”begrund af” m.fl. stadig lever i bedste velgående.

Det kniber stadigvæk med at opgradere ordforrådet i besvarelserne. De skriver gentagelser og finder ikke synonymer.

Det virker, som om eleverne ikke gennemlæser teksten og ikke arbejder med at forbedre formuleringen.

Besvarelserne bærer stadig præg af, at læsning af skønlitteratur ikke er den disciplin, de unge mennesker ynder mest. Man kan med et andet udtryk sige, at du bliver, hvad du læser.

Evnen til tegnsætning og sproglig formulering hænger sammen

Når tegnsætningen halter, er det også svært med en klar og tydelig sproglig formulering. Mange elever bruger meget de samme ord og vendinger. Men der er også gode eksempler på det modsatte. Evnen til at skrive klart er ofte proportional med de grundlæggende færdigheder i retstavning etc.

Elevernes arbejde med orden og layout - eller mangel på samme!

”Det er en by i Rusland!”

Mange tror, at ordenskarakteren er afskaffet og har måske glemt, at den faktisk er et af vurderingskriterierne i den samlede bedømmelse. Hvorledes form og indhold hænger sammen, skal eleverne være bevidste om og vise i deres besvarelse.

”Der arbejdes generelt for lidt med begge dele. Her må læreren tage et stort ansvar! Her kan den ellers fagligt svage elev også være med, hvis der bliver undervist det.”

Sammenlignet med FSA-besvarelser, så arbejdes der endnu mindre med layout i FS10-besvarelserne.

Det virker som om, at mange elever kunne bruge noget mere energi på at arbejde med layout, efter at teksten er skrevet og inden afleveringen af opgaven. En del censorer har en fornemmelse af, at layoutarbejdet nedprioriteres, og det er ærgerligt, for eleverne burde jo være ’godt opdraget’ fra 9. klasse. I enkelte drøftelser anskuede faglærerne ikke layoutet som *en del af* argumenteringen for en lavere karakter.

Der er alt for mange, som slet ikke laver en overskrift, og/eller skriver, hvilken opgave det er. Rigtig mange skriver fx blot ”2. Et farvel, der har sat sig spor” eller ”Kampagnetekst”.

”Der er god grund til at opfordre lærerne til at undervise i layout.”

Der er en tydelig tendens til, at eleverne slet ikke benytter de mange muligheder, som tekstbehandlingen giver. Måske bliver der undervist alt for lidt i dette? Eleverne kender langt fra alle funktioner og muligheder. De største layoutmæssige syndere er:

- Ingen harmonisk højrekant
- Ingen orddeling ved linjeskift
- Afsnit markeres ikke konsekvent
- Stor linjeafstand.

”Ingen vælger anden skrifttype end Times New Roman, ingen gør sig umage med overskriftensfont, ingen har set, hvordan et bogstav og en font kan rumme et indhold, man ikke altid kan beskrive.”

Til trods for ovenstående censorcitater udtrykkes der generelt stor tilfredshed med, at ordenskarakteren er blevet en integreret del af den samlede karakter. Denne tilfredshed gælder både censorer og faglærere, som i den forbindelse især nævner, at den efterfølgende drøftelse af karaktererne er blevet markant lettere.

Den vejledende karakterbeskrivelse for karakteren 12

Teksten er skrevet med harmonisk højrekant. Der anvendes orddeling ved linjeskift.

Overskriften er harmonisk i forhold til teksten, og der er balance mellem højde og bredde i teksten.

Afsnit markeres konsekvent. Skrifttypen er valgt, tegn anvendes korrekt, og mellemrum anvendes korrekt i forbindelse med tegn.

Der er meget bevidst arbejdet med layout – særligt i forhold til den genre, der skrives i.

Der kan være enkelte steder med uvæsentlige fejl.

Uddybning af nøgleordene i vurderingskriterierne

Harmonisk højrekant • Lige højrekant + orddeling • Løs højrekant + orddeling	En harmonisk højrekant betyder, at højrekanten skal se pæn ud. Det opnås ved at lave en lige højrekant og orddeling (manuelt eller automatisk) eller ved at lave en løs højrekant og orddeling (manuelt eller automatisk). Hvis der ikke laves orddeling, kommer der enten huller i teksten eller meget ujævn højrekant.
Harmonisk overskrift • Centreret eller venstretillet • Passende størrelse i forhold til selve teksten	En harmonisk overskrift står enten centreret eller til venstre. Overskriften skal have en passende størrelse i forhold til den øvrige tekst.

Afsnit • Der skal være afsnit i teksten • Afsnit skal markeres konsekvent	Eleveres tekst skal være inddelt i afsnit, og disse afsnit skal markeres konsekvent, dvs. på samme måde i hele teksten.
Linjeafstand • 1 eller 1,2 anbefales	Linjeafstanden bør sætte på 1 eller 1,2.
Layout • Layout skal passe til genren • Layout skal understøtte indholdet i besvarelsen	Eleverne skal ved hjælp af deres layout vise genrekendskab og understøtte det, de skriver.

Opgavevalg og karakterer fordelt på køn

Oplæggene synes i år at være fint tilpasset begge køn, hvilket mange af censorerne også hæfter sig ved. Men meget tyder på, at det stadig er pigerne, som scorer de højeste karakterer. Og det er lidt tankevækkende. Ser man på karakterfordelingen, er det iøjnefaldende, at pigerne klarer sig væsentligt bedre end drengene. Ved karaktererne 12, 10 og 7 scorer pigerne langt højere end drengene. Karakteren 4 deles de næsten ligeligt om, med et lille udsving til pigerne. Men det er drengene, der oftest får karaktererne 02, 00 og -3.

Der var 31.994 elever tilmeldt til den skriftlige prøve i dansk for 10.klasse. Nedenstående karakteroptælling er foretaget på baggrund af 5233 elevbesvarelser, hvilket svarer til 16,4 % af hele årgangen.

	1. Takt & tone (novelle)		2. Et farvel, der har sat sig spor (erindrings)		3. De snakker om dig (novelle)		Den samlede karakterfordeling på piger og drenge	
	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge
12	30	13	56	25	60	19	146	57
10	108	96	267	130	173	113	548	339
7	195	171	435	316	340	274	970	761
4	120	146	390	374	345	344	855	864
02	34	57	106	154	94	165	234	376

00	4	11	6	17	17	19	27	47
-3			2	1	1	5	3	6
Fordeling på køn og opgavevalg	491	494	1262	1017	1030	939		
I alt fordelt på opgavevalg	985 18,8 %	2279 43,6 %	1969 37,6 %	2783 53,2 %	2450 46,8 %			

Den endelige karakterfastsættelse med faglæreren

Langt de fleste censorer melder tilbage, at det er rigtig godt, at der skal forhandles med faglæreren. Det giver mulighed for nogle gode samtaler med engagerede og velforberejede kolleger fra andre steder og skoleformer, hvilket er lærerigt i sig selv.

Samarbejdet med faglærerne har igen i år båret præg af stor samarbejdsvilje. Der har ikke været den store divergens i karaktererne, og hvis der har været uenighed, er der ved hjælp af dialogen fundet den rigtige løsning. Der er en tendens til, at faglærerne godt kan trække deres elever ned, hvis censor har givet en karakter højere, hvilket tyder på, at faglærerne er meget realistiske angående deres elever.

Rettearbejdet opleves af mange som lettere, fordi forhandlingerne ikke skal gå over skolelederen mere. Det giver mindre administration for alle parter, hvilket gør, at censor og faglærer kan koncentrere sig om eleverne, og det er jo det, begge parter er til for.

”Synes umiddelbart, at det er yderst tankevækkende at flere lærere ikke har læst prøvevejledningen og derved har styr på basale ting i forløbet og krav til prøven.”

GODE RÅD TIL UNDERVISNINGEN

- Arbejd fortsat med at forstå opgaveformuleringen rigtigt. Træn eleverne i at nærlæse opgaven og reflektere over opgavens ordlyd og krav, inden de går i gang med at skrive.
- Fortsæt den jævnlige og kontinuerlige træning af tegnsætning og retskrivning. Hvis eleverne afleverer en opgave med mange af disse fejl, så lad dem prøve at rette opgaven igen, og aflevere endnu en gang.
- Tal om vigtigheden af et nuanceret sprog samt relevant sprogbrug til forskellige genrer. Der skrives af hjertens lyst, men indholdet bliver ikke gennemarbejdet og overblikket mistes.
- Kig på forskellige layoutforslag og diskuter form og indhold i forhold til genre.
- Brug vurderingskriterierne tydeligt i undervisningen, så eleverne er forberedt på de krav, der stilles.

”Som sædvanlig er det en god oplevelse at læse om, hvad der foregår i vores unge menneskers liv og sind. Mange af dem er fantastiske i den måde, de tør være ærlige og faktisk udlevere sig selv. Tænk på, hvis de voksne også var på den måde, så var der virkelig grobund for optimisme og livsglæde.”

FS10 Mundtlig dansk

Det er tydeligt, at det er andet år med prøveform B i 10. klasse. Lærerne har planlagt anderledes ved skoleårets start og har været bedre til at tænke i fx temaer, perioder og genreforløb, når fordybelsesområder skulle udarbejdes. De positive oplevelser har derfor og glædeligt fyldt meget i censorevalueringerne. Der har i år blandt andet været bedre sammenhæng mellem fordybelsesområderne og tekstopgivelserne.

Men der er stadig områder, som halter. I år var de største faldgruber følgende:

- Den nordiske dimension i tekstopgivelserne mangler
- Manglende alsidighed i både tekstopgivelser og fordybelsesområder
- Fordybelsesområdet går igen for mange gange
- Eleverne vælger *hele* romaner og spillefilm som prøveoplæg
- Prøveoplæggene er for lange og for omfattende
- Tekstopgivelserne bliver ikke inddraget i perspektivering
- Samtalen bliver mere samfundsaglig end danskfaglig

Kernen i prøveform B ligger i nøgleordene **fordybelse, indsigt og perspektivering**. Det er altså ikke nok at analysere et prøveoplæg og forholde sig til det. Der skal mere til – via indsigten i fordybelsesområdet og overblikket over det opgivne stof skal eleven vise sine danskfaglige kundskaber og færdigheder. Disse er yderligere præciseret i vurderingskriterierne.

I vurderingskriterierne i prøvevejledningen skiller prøveform B sig ud på to afgørende punkter:

- *Indsigt* i prøveoplæggets indhold og i *sammenhængen* med fordybelsesområdet
- *Perspektivering* til fordybelsesområdet, opgivelserne og evt. andet stof.

Samarbejde mellem faglærer og censor

Flere censorer tog i god tid kontakt til de skoler, som de skulle være censorer på. Den umiddelbare reaktion var, at faglærerne undrede sig over den tidlige henvendelse, men de benyttede sig alligevel af invitationen til samarbejde. Samarbejdet mellem censor og faglærer bliver af mange censorer betegnet som både fornøjeligt og fagligt givende for begge parter.

”Erfaringerne herfra viser, at meget kan ordnes, hvis censor kontakter skolens prøveansvarlige og forklarer, hvorfor det er vigtigt med den nye 10.-klasse-prøve at få en tidlig læ-

rer-censorkontakt.”

”Kommunikation foregik via telefonkontakt med den prøveansvarlige, telefonsamtaler, mails, mails med filer og sms’er i en skøn hensigtsmæssig og respektfuld blanding”.

Tekstopgivelser

Mange censorer fortæller, at der i langt de fleste tilfælde var godt styr på tekstopgivelserne, som levede op til de krav, der er beskrevet i vejledningen. Det er netop altafgørende for, at prøven i dansk kan blive god for alle parter, at undervisningen og opgivelserne lever op til de beskrevne krav. Det er vigtigt, at eleverne også ved, at opgivelserne er rammen, at det er hele det grundlag, som prøven hviler på – og det grundlag, som er udgangspunktet for den samtale om danskfaget, der er integreret i selve den mundtlige prøve.

Den nordiske dimension er glemt!

Norske eller svenske tekster indgår stort set ikke i tekstopgivelserne. Det nordiske aspekt synes være glemt i 10.klasse. Der var enkelte eksempler på norske kortfilm såsom; ”Eating out” og ”Kom”. Her er der virkelig brug for et danskfagligt opråb!

Hovedværkerne

Nedenfor følger en liste med nogle af de hovedværker, som de beskikkede censorer meldte tilbage om. De bringes her som inspiration.

Romaner	Spillefilm
Anders Johansen: <i>Stjerneskalv</i>	Anders Thomas Jensen: <i>Blinkende lygter</i>
Bo Green Jensen: <i>Dansen gennem sommeren</i>	Anders Thomas Jensen: <i>Adams æbler</i>
Hans Scherfig: <i>Det forsømte forår</i>	Anders Matthesen: <i>Sorte kugler</i>
Jakob Ejersbo: <i>Nordkraft</i>	Bille August: <i>Zappa</i>
Jakob Wilms : <i>Et blikks hukommelse</i>	Christian E. Christiansen: <i>Råzone</i>
Janne Teller: <i>Intet</i>	Erling Jepsen: <i>Kunsten at græde i kor</i>
Jesper Wung-Sung: <i>Ægte brøker</i>	Hans Scherfig: <i>Det forsømte forår</i>
Jesper Wung-Sung: <i>En-to-tre NU!</i>	Hans Kristensen: <i>Klinkevals</i>
Karen Blixen: <i>Babettes gæstebud</i>	Hella Joof: <i>Se min kjole</i>
Kenneth Bøgh Andersen: <i>De hvide mænd</i>	Jens Arden Oplev: <i>Drømmen</i>
Leif Panduro: <i>Rend mig i traditionerne</i>	Kenneth Kainz: <i>Rene hjerter</i>
Louis Jensen: <i>Den kløvede mand</i>	Niels Malmros: <i>Kundskabens træ</i>
Louise Windfeld-Høeberg: <i>Perfektalibi.com</i>	Ole Christian Madsen: <i>Nordkraft</i>
Merethe Pryds Helle: <i>Oh Romeo</i>	Per Fly: <i>Arven</i>
Ronnie Andersen: <i>Date med en engel</i>	Susanne Bier: <i>Den eneste ene</i>
Svend Åge Madsen: <i>Se dagens lys</i>	Susanne Bier: <i>Brødre</i>
Sulajma Hind : <i>Voxeværk</i>	Susanne Bier: <i>Havnen</i>
Tine Bryld: <i>Nora</i>	Thomas Vinterberg: <i>Festen</i>
Tove Ditlevsen: <i>Barndommens Gade</i>	Thomas Vinterberg: <i>Submarino</i>

Bøger og film indgik fint i flere fordybelsesområder såvel genremæssigt som indholdsmæssigt. Mange af eleverne relaterede udmærket til hovedværkerne, da flere af prøveteksterne på bedste måde lagde op til det. Censorerne kunne også berette om klasser, hvor eleverne brugte de større værker i perspektivering og henviste til blandt andet temaer, genretræk og fortælle-mønstre.

Der var bl.a. opgivet **Jeppe på Bjerget**, som optrådte i flere fordybelsesområder såsom:

- Landmandsliv
- Ældre tekster
- Misbrug.

Eksemplariske opgivelser

Mange censorer melder om gode og veltilrettelagte opgivelser i overensstemmelse med kravene – og formuleret, så de er brugbare for alle parter. Censorerne beskriver uddrag af eksemplariske opgivelser, som giver gode afsæt for udformningen af fordybelsesområder:

Kulturmøde eller kultursammenstød med teksterne:

- Mit liv som indvandrer af Benny Andersen
- Det er samfundets skyld af Steffen Brandt
- Tyrken af Niels Hav
- Uro i forstæderne af Leif Panduro.

Hvor er du fra?:

- Peter Sommer: 8660
- Dan Turell: Vangede billeder
- H.C. Andersen: I Danmark er jeg født
- Klaus Rifbjerg: Mor Danmark.

Uffe Truust: *Stages*. Dansk dokumentar om bandet Duné. PGM-film 2010. Rigtig god dokumentar.

Fordybelsesområder

Generelt var der en fin forbindelse fra tekstopgivelserne og til fordybelsesområderne.

Overskrifterne var for det meste af genremæssig art, men kunne være bundet op på et bestemt tema eller periode.

De meget brede fordybelsesområder, hvor der genremæssigt er frit valg på alle hylder, kan være et problem for eleverne. Det er ikke altid en hjælp, at eleven kan vælge frit mellem utallige af valgmuligheder. En af farerne er, at eleven vælger den genre han/hun kender

bedst, hvilket for langt de fleste elever er novellen, og på den måde kan det frie valg gå ud over alsidigheden i prøveoplæggene.

Nogle af de gode eksempler på fordybelsesområder var der, hvor overskriften blev efterfulgt af en kort præcisering, som f.eks.

- Små tekster store spørgsmål – nyere danske noveller
- Identitet – Arv og miljøpåvirkninger
- Det moderne gennembrud – Arbejdernes vilkår i 1800-tallet.

Læreren er garant for, at det samlede antal fordybelsesområder alsidigt dækker det opgivne stof. Det kan kun lade sig gøre, hvis man ”låser” nogle af fordybelsesområderne med andre ord gør dem smalle. Nedenstående figur er en oversigt over nogle af de fordybelsesområder, som censorerne har meldt tilbage om, og her er de blevet delt ind i brede (rosa) og smalle (blå) fordybelsesområder. Modellen kan være en hjælp, når næste års fordybelsesområder skal udarbejdes i klasserne.

FIKTION • Forfatterskaber: Kim Fupz Aakesons Dan Turell, Henrik Nordbrandt og Jens Blendstrup. • Romantikkens sange • Science fiction • Drømme (Epik) • Noveller i 00'erne		IKKE - FIKTION • Portrætartikler af danske kunstnere • Essays • Danmark i krigsartikler
• Danske musikvideoer • Michael Kviums kunstmalerier • Fortællinger på film • Kunstmalerier i det moderne gennembrud	• Narcissisme • Det svære valg • Farvel til barndommen • Mennesker mødes efter år 2000, og ...? • Det forarmede menneske • Glæde og vrede • Modsætninger • Livet på bunden • Kærlighed • Identitet • Danmark	• Reklamekampagner, film • Trykte reklamer – krop og sex sælger • Nyheder på tv

Prøveoplæg

Prøveoplægget er sammen med fordybelsesområdet kernen i prøven, og her har faglæreren en meget central rolle i sin vejledning. Det er også en væsentlig del af denne prøveform, at eleverne her har medindflydelse – og ansvar for, at det fungerer, at der er en god sammenhæng – og at der kan arbejdes med danskfaglige tilgange. Den proces, der ligger i at skulle undersøge muligheder og beslutte sig, er en særlig pointe i denne prøveform. Jo mere den er forberedt og integreret i undervisningen, jo bedre rustede er eleverne til at tage opgaven på sig. Hvis det kommer bag på dem, at de selv skal på banen, og at det forventes, at de er opsøgende og kritiske i deres valg, så kan prøveforløbet blive noget haltende.

Generelt var der god sammenhæng imellem prøveoplæg og fordybelsesområde. Det er dog helt tydeligt, når faglæreren har læst på lektien. Nogle gange tog ambitionerne over, og flere censorer har berettet om, at der blev opgivet hele romaner og spillefilm som prøveoplæg. Dette kan på ingen måde anbefales. Der er grænser for, hvad en elev kan nå på 10 minutter i sin præsentation.

- ”Det væsentligste omkring hele film er ikke så meget øget arbejde til censor. Men det fungerer ikke for eleven. Jeg har været af sted i dag. Eleven og læreren samtaler om hele filmen, berettermodel og handling, der ikke fremgår af de to små klip, som eleven opgiver. Jeg vurderer selvfølgelig ud fra hele elevens præstation og lader ikke denne dårlige vejledning gå ud over ham på nogen måde. Det er ikke mit ærinde overhovedet.”

Der er stor forskel på elevernes valg af prøveoplæg og sværhedsgrad, ligeledes i hvor stor udstrækning de har fået hjælp til at finde et egnet oplæg. Det må der naturligvis være, da elevernes faglige formåen er meget forskellig. Nogle elever kan boltre sig på et meget højt niveau, mens for andre elever handler det måske mere om at komme nogenlunde helskindet igennem prøven.

De elever, som får valgt et prøveoplæg med ”kød på”, får af samme årsag også mere ud af deres mundtlige præsentation, end elever der vælger det modsatte og ofte lader sig nøje med det første og bedste.

Faglærerens vejledning er i denne forbindelse helt central, hvilket også med al tydelighed fremgår af nedenstående censorkommentarer. Det var også ret klart, hvor oplæggene bar præg af, at læreren havde vejledt, så teksterne både opfyldte kravene og udfordrede eleven. Faglæreren har et ansvar for, at eleverne ikke vælger for simple prøveoplæg, men på den anden side også være garant for, at eleverne ikke bliver ledt på vildspor i alt for komplekse tekster.

- ”Der var meget stor forskel på længde, omfang og sværhedsgrad. Her er det nødvendigt, at læreren går ind og vejleder bedre. Det er et stort problem, hvis eleven har valgt et alt for simpelt oplæg”

- ”Det må konkluderes, at lærerne skal være meget vågne, når de godkender elevernes prøveoplæg. Det er lærerne, der kender elevens faglige formåen og kan vurdere om prøveoplægget indeholder nok til, at eleven kan vise, hvad hun kan, om det er for langt, for svært eller alt for nemt. Det er lærerne, der er eksperter i at vurdere om et prøveoplæg er egnet eller uegnet, og de bør måske være lidt mere skrappe over for de elever, som på biblioteket finder en erindringsnovelle om polsk politik af Jolanta Buch Andersen, blot fordi den hedder Voksen? og fordybelsesområdet hedder Overgang. Man ved som lærer, hvilke elever der kan selv, og hvilke elever der skal vejledes lidt ekstra.”

Synopsen – det fælles afsæt for den mundtlige prøve

Synopserne bliver af mange censorer beskrevet som et godt og nyttigt redskab for alle parter både før, under og efter prøven. Mange faglærere har fundet god hjælp i synopsehåndbogen på dansklærerforeningens hjemmeside, og mange synopser var både kreative og yderst informative.

Dog er der elever og faglærere, som glemmer væsentlige oplysninger i synopsen. En del manglede helt eller delvist en præsentation af prøveoplægget og dets sammenhæng med fordybelsesområdet. Desuden var oversigter over anvendte kilder i en del tilfælde ligeledes mangelfulde.

Mange elever anvender samme analysemodel: Genre, analyse, fortolkning, perspektivering. Det kan være en meget god rettesnor, hvis eleven bare selv finder ud af, hvilke områder han/hun gerne vil inddrage i sin analyse og fortolkning og gerne med en problematiserende tilgang.

Andre synopser bliver udformet efter en klassisk analysemodel, hvor eleverne gennemgår prøveteksten ud fra denne. En censor beretter, at nedenstående disposition stort set var ens i alle synopser:

Præsentation af fordybelsesområde og prøvetekst:

- Begrundelse for tekstvalg
- Sammenhæng med fordybelsesområdet
Evt. et kort resumé af teksten
- Personbeskrivelse
- Miljøbeskrivelse
- Tidsbeskrivelse
- Sprog
- Komposition
- Synsvinkel
- Tema og budskab
- Oplæsning

- Perspektivering
- Min vurdering
- Kilder.

Og som censor uddyber:

”Selvfølgelig har synopserne været lidt forskellige, nogen har udeladt nogle af punkterne, andre har haft andre med. Men jeg mener, at synopseprøven giver mulighed for en meget mere problematiserende tilgang til teksten, og det kommer ikke til udtryk i de prøver, jeg har overværet.”

Ligesom eleverne ved den skriftlige prøve i opgave b, Modtagerrettet kommunikation skal opøve evnen til at udvælge relevante informationer, skal eleverne ved prøveform B også selv være i stand til at udvælge de *relevante* analyse- og fortolkningsområder, som de vil gå i dybden med i forhold til det udvalgte prøveoplæg.

”Det var tydeligt, at de fagligt dygtige elever for det meste havde gjort sig flere overvejelser om analyse, fortolkning og perspektivering.”

Arbejdet med at analysere og fortolke prøveoplægget – de danskfaglige tilgange

Det er meget kendetegnende, at der hvor det danskfaglige lykkedes, er også der, hvor censorerne kan fortælle om kompetente faglærere, der har ydet en god vejledning for eleverne, og som har sat sig grundigt ind i vejledningen.

På nogle skoler gjorde eleverne meget ud af de danskfaglige tilgange og var også dygtige med hensyn til fordybelsesområdet. Præstationerne var generelt på et højt niveau, og en udsøgt faglig fornøjelse for censorerne. På andre skoler, var der stor forskel fra elev til elev. Hos flere kom en uddybning af fordybelsesområdet til at fylde alt for meget, hvilket resulterede i, at de nåede alt for lidt af det danskfaglige arbejde inden for de 10 minutter.

”Som altid er der elever, der har helt styr på sammenhængen med fordybelsesområdet, mens andre har et noget mere perifert forhold til området. Mange fokuserer på personlige og samfundsmæssige forhold i teksten. En hel del også på det danskfaglige, men det skal ret tit hives ud af dem.”

- ”Eleverne var generelt gode til at bruge de analyseredskaber, som de har lært gennem den daglige undervisning, og det var tydeligt at fornemme, at lærerne havde brugt en masse faglige begreber, som de forventede, at deres elever havde styr på. Det var dejligt at opleve, at der blev stillet krav til eleverne.”

- ”Eleverne var også gode til at gøre rede for genremæssige karakteristika og dermed også i stand til at angribe tekstanalyserne forskelligt alt efter genre.”
- ”Fordybelsesområderne blev ikke inddraget særligt bevidst i de enkelte elevgennemgange. Det blev til en del udenadlærte forfatterbiografier eller periodegennemgange. Enkelte elever magtede at bruge en tekst i forhold til fx en forfatter, en periode eller et tema. Men det vigtigste for eleverne var deres prøvetekst og at få lavet en god analyse af den, og så lå selve fordybelsesområdet ikke specielt højt i bevidstheden hos dem.”
- ”Jeg vil gerne have en større fag-faglighed frem hos eleverne. De gode elever kan tydeligt se, hvad en genre kan kræve af tilgange, mens andre elever mere tanketomt anvender det, de sådan lige kan huske, de har hørt om...
Nogle elever forstår muligheder for at analysere og derefter tolke, mens en del elever blot laver en form for tolkende referat-fremlæggelse... og de kommer næsten ikke ned i teksten.”

”Ned i teksten – op i karakter”

- ”Elevernes indsigt i fordybelsesområdet var svingende fra en minimal sammenligning med andre tekster fra området til et fint overblik over området, der førte videre til perspektiveringerne.”

Oplæsning

Cirka halvdelen af eleverne har øvet sig godt på deres oplæsning. Mange oplæsningsstykker var ligeledes valgte og blev godt begrundede i prøvesituationen. Den anden halvdel tror, at de kan komme igennem oplæsningsdelen uden nogen form for forberedelse. Oplæsningen fremstår i disse tilfælde som en monoton omgang, hvor indlevelsen og fortolkningen nærmest er ikkeeksisterende. Der er med andre ord meget stor forskel på, hvordan selve oplæsningen bliver vægtet i elevernes præsentationer og måske også i faglærernes bevidsthed.

- ”Mange kobler ikke oplæsning naturligt sammen med den øvrige analytiske gennemgang, men slutter eller starter med dette punkt”.
- ”De fleste af eleverne havde valgt alt for korte stykker til oplæsning. Enkelte kun 3-4 linjer. Det bad jeg læreren rette op på, da vi talte sammen i telefonen.”
- ”De elever, der valgte at læse elementer op, der støttede deres analyse, fik også vist den bedste oplæsning.”
- ”Oplæsningen trænger bestemt til et bevidst løft!”

Perspektivering

Når eleverne skal perspektivere, skal de *primært* kunne perspektivere deres prøveoplæg til fordybelsesområdet, som er forankret i tekstopgivelserne. Det understreger vigtigheden af, at eleverne er med, når fordybelsesområderne fastlægges. I denne fase bør man sammen med eleverne drøfte, hvilke tekster fra opgivelserne, der hører med til de udvalgte fordybelsesområder og endvidere tale om, hvilke muligheder der er for perspektivering. Udover at skulle perspektivere til fordybelsesområdet og tekstopgivelserne må eleven trække røde tråde til andet relevant stof. Faglæreren kan til enhver tid i den efterfølgende samtale stille spørgsmål til alle opgivelserne – ikke kun det stof, der har med fordybelsesområdet at gøre. Det er netop på dette område at kravene til prøveform B er meget større end til A!

En perspektivering er ikke blot en opremsning af sammenlignelige tekster, som herefter indholdsmæssigt refereres. I de tilfælde hvor eleverne ikke havde gjort meget ud af deres fordybelsesområde, betød det også, at der ikke blev perspektiveret særligt bredt. Der blev typisk nævnt en til to tekster eller film som ”mindede om”, men sjældent blev der refereret til den daglige undervisning i et givent fordybelsesområde.

- ”Perspektiveringen skete primært i forhold til personlige og/eller samfundsmæssige problemstillinger. Selv hvor jeg kun kunne få øje på perspektivering til genren og dens særtræk, skete det ikke uden kraftig tilskyndelse.”

De elever der til gengæld havde en god indsigt i tekstopgivelserne kunne både perspektivere til stof fra årets løb og til deres egen virkelighed.

Andre muligheder for perspektivering kan f.eks. være i forhold til:

- Genretræk
- Fiktion og ikke-fiktion
- Tematiske betragtninger
- Sproglige forhold
- Komposition
- Forfatterskab og skrivestil.

Drenge og piger

Censorerne fortæller ikke om de store udsving i karaktererne mellem kønnene, men mere om forskelle i elevernes valg af selve prøveoplægget. Problematikken om forskelle mellem drenge og piger skal helt sikkert følges – og indgå i både valg af stof og tilgange undervejs i undervisningen

- ”Jeg synes ikke, at jeg ud fra drengenes og pigernes valg af prøvetekster kan se nogen forskel i sværhedsgrad eller længde. Men i selve prøvesituationen er pigerne oftest mere velforberedte, talende og grundige, og det afspejler sig også i karaktererne. Jeg vil umiddelbart vurdere, at piger scorer højere end drenge med et tilsvarende potentiale.”
- ”Drenge vælger primært avisartikler eller rap, medmindre fordybelsesområdet konkret angiver en genre. Pigerne spreder sig mere, og de vælger også traditionel lyrik.”

Vurderingskriterier

Der bliver stillet større krav til elevernes præstation ved prøveform B end ved den tidligere prøve i 10.klasse. I den vejledende karakterbeskrivelse kommer de skærpede krav til udtryk således i beskrivelsen af karakteren 12, markeret med kursiv.

FSA 9.klasse	FS10 10.klasse
Elevers præstation viser <i>stor indsigt</i> i prøveoplæggets indhold og i sammenhængen mellem oplæg og fordybelsesområde.	Elevers præstation viser en <i>tydelig og overbevisende indsigt</i> i prøveoplæggets indhold – og i sammenhængen mellem oplæg og fordybelsesområde.
Fortolkningen er særdeles velbegrunder med analytiske iagttagelser i prøveoplægget og viser indsigt i sammenhængen mellem sprog, indhold og genre.	Fortolkningen er særdeles velbegrunder med <i>præcise</i> , analytiske iagttagelser i prøveoplægget og viser indsigt i sammenhængen mellem sprog, indhold og genre.
De danskfaglige tilgange er velvalgte og velbegrunder.	De danskfaglige tilgange er <i>meget</i> velvalgte og velbegrunder, <i>og elevens vurdering af oplægget er yderst velbegrunder.</i>
Perspektiveringen til danskfaglige område fra opgivelserne og til andre tekster og udtryksformer begrunder sikkert med forskellige faglige argumenter.	Perspektiveringen til danskfaglige område fra opgivelserne og til andre tekster og udtryksformer begrunder sikkert <i>og alsidigt</i> med forskellige faglige argumenter.

Disponeringen af præsentationen er velvalgt, klar og meget hensigtsmæssig.	Disponeringen af præsentationen er velvalgt, klar og meget hensigtsmæssig.
Formulering og artikulation er klar og tydelig, og sproget er sikkert, forståeligt og klart.	Formulering og artikulation er klar og tydelig, og sproget er sikkert, forståeligt og klart.
Samtalen om det faglige stof viser stor indsigt i faget, opmærksomhed og velovervejede svar.	<i>Dialogen</i> om det faglige stof viser stor indsigt i faget, opmærksomhed og velovervejede svar.
Oplæsningen er tydelig og velartikuleret med særlig blik for tekstens genre og indhold	Oplæsningen er tydelig og velartikuleret med særlig blik for tekstens genre og indhold

Bagerst i ”Vejledningen til prøverne i faget dansk” findes et notatskema, som lærere og censorer kan bruge til den mundtlige prøve, og som mange også benytter sig af. Her fremgår de ovennævnte forskelle.

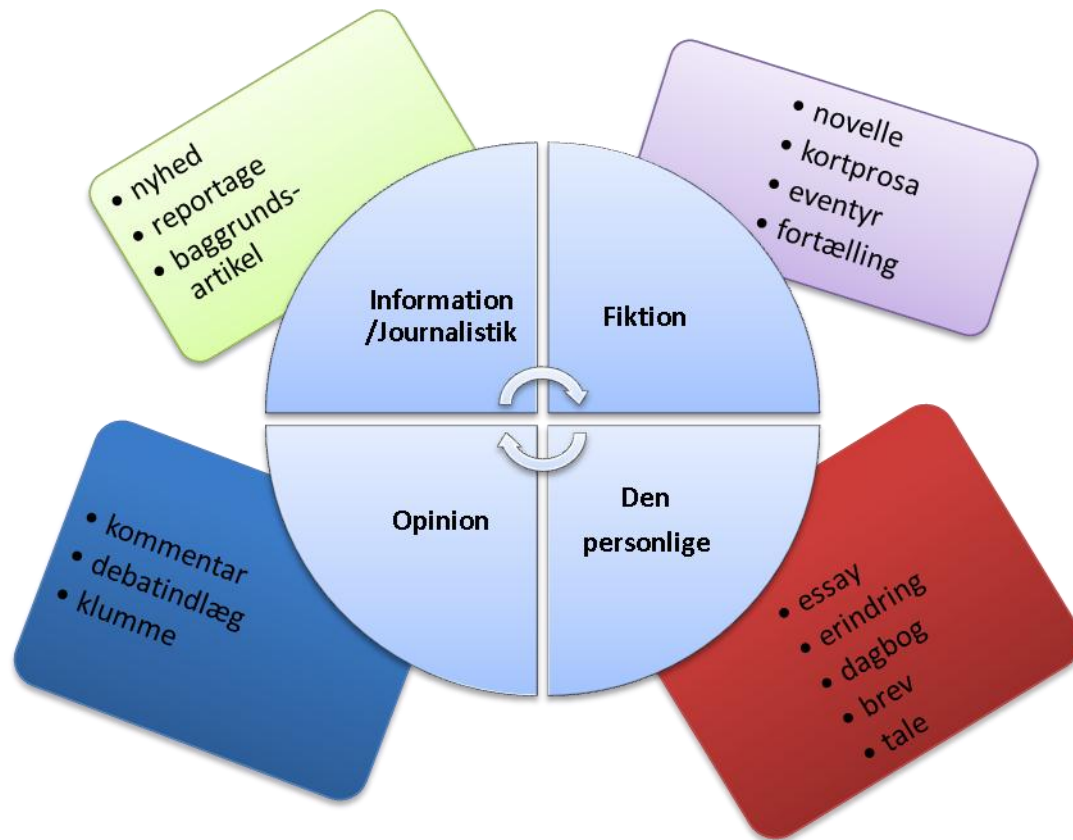
Det er endvidere en god ide at gøre eleverne fortrolige med de kriterier, som ligger til grund for karakterfastsættelsen og drøfte med dem, hvad der ligger bag ordene. Hvad betyder det at vise stor indsigt i faget? Hvad betyder velbegrundede danskfaglige tilgange? Osv.

Dette kan være en måde, hvorpå man gennem året klæder eleverne ordentligt på til at udarbejde en god synopsis og på den måde en solid platform for den mundtlige præsentation.

- ”Som tidligere skrevet oplevede jeg, at lærerne stillede passende høje, faglige krav til deres elever. Det betød også, at det var forholdsvis let at blive enige i vores karakterfastsættelse. Jeg undgik de lærere, som var meget imponerede over deres elever snakkesalighed, men helt glemte at høre efter, om eleverne nu også fik analyseret deres tekster. Det er meget nemmere at begrunde karaktererne over for eleverne, når man kan påpege konkrete mangler i præstationerne – og selvfølgelig også det modsatte!”

Genrekendskab i skriftlig fremstilling

Mange lærere efterspørger et overblik over de genrer, som eleverne kan møde til den skriftlige afgangsprøve i FSA og i del c, FS10. Groft set kan man inddele genrerne i fire hovedkategorier: journalistik/informationsgenren, opinion, fiktion og den personlige.

Model af Charlotte Rytter

Herudover kan man finde eksempler, hvor genrer mikses og nye opstår. For eksempel rummer en øjenvidneberetning både elementer fra reportage og fiktion. Andre genrer er nært beslægtede, som for eksempel klummen og essayet, der begge har den personlige oplevelse som udgangspunkt.

Det væsentlige at holde sig for øje som lærer er, at eleverne kan navigere rundt i de fire ovennævnte kategorier. Dette er ikke ensbetydende med, at eleverne skal være trænet i samtlige genrer og kunne dem på rygraden, men de skal vide, om de skriver fiktion, journalistik, opinion eller har et personligt udgangspunkt for deres skrivning. Hver genre har sine egne genrekoder, bestemte måder at skrive på, og det er her, at elevernes genrebevidsthed kommer til udtryk.

De fire genrekategorier og deres kendetegn:

Den journalistiske genre/ Informationsgenren: • En objektiv og skjult fortæller • Det væsentligste først • Faktuelle oplysninger • Citater fra kilder • Reportage (eller elementer af)	Fiktion: • Spændingskurve • Evt. in medias res • Plot • Scenisk fremstilling • Sansende og beskrivende sprog • Replikker- både direkte og indirekte
Opinion: • Holdninger, der er i spil • Evnen til at kunne argumentere • Forholde sig til andres synspunkter • Kommentere på andres udsagn • Evt. brug af appelformer og argumentationskneb	Den personlige: • Tager udgangspunkt i personlige oplevelser • Kræver refleksion • Skifter mellem ”jeg” og ”man” • Rummer flere planer • Sansende og beskrivende sprog

Model af Charlotte Rytter

Undervisning, prøver og genrekrav

Det følgende afsnit er skrevet af opgavekommissionen for skriftlig fremstilling, der giver deres vurdering af undervisning, prøver og genrekrav:

Hen over sommeren 2011 – og i kølvandet på de skriftlige afgangsprøver har der i forskellige konferencer i skolekom været en debat eller måske snarere en udveksling af overvejelser i forbindelse med de (genre)krav, der optræder ved prøven i skriftlig fremstilling og ved c-delen i fs10 skriftlig dansk.

Flere lærere har beskrevet en usikkerhed i forhold til at nå alle de krævede genrer, andre har været usikre på, om der pludselig er nye krav, og atter andre har givet eksempler på, hvorledes de selv arbejder med at give eleverne genreoverblik og klæde dem på til at vælge og skrive sikkert ved prøverne.

Opgavekommissionen i dansk, skriftlig fremstilling, har drøftet de forskellige problemstillinger. Dels i forhold til indhold og krav ved prøverne, dels for at komme med nogle råd og vejledninger til den daglige undervisning.

Kravet til prøverne er, at de skal udformes i overensstemmelse med Fælles Mål. Her er det fortrinsvis målene for det skrevne sprog – skrive, der måles, men også flere af målene fra sprog, litteratur og andre udtryksformer er vigtige at tage med. En anden vinkel i prøvetilrettelæggelsen er, at eleverne skal vide, hvad de prøves i, samtidig med at de enkelte opgaver skal være uforudsigelige. Anderledes formuleret kan man sige, at eleverne skal være forberedt på at vælge en opgave, som de vurderer at kunne magte, samtidig med at de skal vide, at op-

gaverne kan udformes forskelligt, og at ordlyden kan være forskellig.

Danskfaget er komplekst og dynamisk – og det udvikler sig med stor hastighed. Ikke mindst fordi de medier, genrer, teksttyper og udtryksformer m.v., som faget beskæftiger sig med, hele tiden bliver flere – og med flere versioner og tilgange. Det kan både give et stort overblik og en stor usikkerhed – for hvilke tilgange skal man anvende i forhold til de forskellige muligheder?

Det allervigtigste i prøven i skriftlig fremstilling og skriftlig dansk er, at eleverne behersker et sikkert og varieret skriftsprog. Dette kan så demonstreres i forhold til forskellige tekstaktiviteter og skrivegenrer. Der er altid 6 eller 3 opgaver at vælge imellem, og det er nødvendigt, at eleverne er forberedt på, at de skal undersøge alle oplæg – og så vælge det, der giver dem det bedste skriveafsæt. For nogle er det en genre, de er sikre i, for andre et bestemt emne, og for atter andre er det måske det oplæg, hvor de får mest hjælp af teksten eller billedet. Ofte virker det som om, at elever bruger for kort tid på denne valgproces, og her må der arbejdes kontinuerligt. Sagt på en anden måde; er en opgave med ingen eller meget lidt tekst sjældent den bedste for en svag elev.

I PEU 2010 præsenterede fagkonsulenterne en model, hvor genrerne placeres i fire hovedkategorier med fælles skrivekendetegn. Denne model kan være en god rettesnor og en hjælp i arbejdet med at skabe overblik

for eleverne. Ved at arbejde med denne kan de komme til en forståelse af, at genrerne har mange fælles træk, som det er givtigt at huske og anvende.

En anden vigtig pointe er at arbejde med en gensidighed i læse- og skriveaktiviteter. At genrearbejdet ikke kun har med skriftlige opgaver at gøre, men at man også på varierede måder kan arbejde med genrekendetegn i forbindelse med læseaktiviteter og mundtligt arbejde.

Opgavekommissionen er meget opmærksom på de problemstillinger, som rejses – og vi tager de forskellige indlæg med i overvejelserne over opgaveformuleringer og nye opgaver. Vi vil især bestrebe os på at tydeliggøre de tekst- og skriveaktiviteter, som de enkelte genrer fordrer, men vi vil også fortsat følge fagets udvikling og søge at ramme eleverne med temaer og opgaver, som er tidssvarende og virkelighedsnære.

Opgavekommissionen for dansk, skriftlig fremstilling

September 2011